MLADIKA

DRUŽINSKI LIST S PODOBAMI

Štev. 5. 1924 Letnik V.

Naraščaj boljševiške rdeče armade.

Zadnja na grmadi.

Zgodovinska povest. — Fr. Jaklič.

7. Lov v Véliki gori.

Ribniški graščak grof Jurij Trillek je tiste dni gostil gospode od deželne sodnije, ki so bili poslani v Ribnico, da bi sodili prijete zločince. Bili pa so sledeči gospodje: »krvavi« sodnik Janez Jurij Gottscheer, prileten mož in zelo strog sodnik; potem zastopnik deželne sodnije Andrej Mordachs, ki je bil nekak državni pravdnik po sedanjem pojmovanju njegove službe; dalje je bil pisar Janez Baptista Ravnik, ki se je podpisoval za notarja. K temu odposlanstvu deželne sodnije je spadal tudi deželni krvnik s svojim hlapcem. Ta sodni zbor je gospodaril v prvem nadstropju južnega dela četverokotne zgradbe, kjer so bili sodni prostori. Zelo mirna stranka so bili ti možje paragrafov, ki so imeli v mezincu vso postavo in so zlasti poznali mučilni red. Živeli so samo svojemu poklicu, pregledovali ovadbe, zaslišavali in pisali, da pripravijo vse za glavno razpravo.

Poleg teh gospodov je pa imel grof Trillek v svojem prostornem gradu še druge goste, ki so se pa bolj šopirili. To je bila cesarska naborna komisija. Častniki s svojim obristom so zasedli vzhodni del prvega nadstropja, kjer so imeli tudi svojo pisarno. Vojaki so pa imeli ležišča v zgradbi pri vhodu, kjer so bivali biriči. Ti so bili bolj nemirni gostje. Dela niso imeli posebnega. Na semanji dan so bobnali po trgu in vabili mladeniče v cesarsko službo. Naslednje dni so pa z bobnarjem hodili po vaseh, kakor daleč je segala oblast ribniške graščine. Bobnali so, razglašali povelje gospoda obrista, pijančevali, noreli za ženskami in razgrajali. Vojaška oblast je v ta namen odbrala čedne vojake in jih lepo oblekla. Postavljali so se v visokih, svetlih škornjih, barvastih hlačah in suknjah. Na klobukih so imeli perjanice, kajpada so imeli tudi palaše pripasane, ki so udarjali ob tla. Ti »fantje« so imeli dovolj denarja, da so vsak dan rajali po gostilnah ter tako razkazovali prijetnosti vojaškega

stanu. Kdor se je dal preslepíti in se oglasil, je dobil na roko denar in se je smel bahati ž njim. Častniki so se pa zabavali v gradu, se sladkali gospem in gospodičnam, plemenitim in neplemenitim, pijančevali, zalezovali vse, kar se ni moglo skriti, obiskavali sosednje graščine, zabavajoč se ondi, ali pa napovedujoč, kdaj pride naborna komisija tja.

Mudilo se jim ni nikamor, ker so dobro živeli, in tako so mirno čakali, kdaj se bo nabralo kaj prostovoljcev in kdaj bodo ribniški trg in graščina kakor tudi brežka in rtneška poslale nabornike, da jih postavijo pod mero.

Grof Trillek jim je postregel z vsem, kar so premogle grajske shrambe in kleti. Ni hotel biti umazan in ni maral, da bi častniki in vojaki raznašali po deželi, da jim je bilo v Ribnici slabo postreženo. Vrh tega se je nekoliko bal, da bi ga zatožili pri dunajski gospodi, češ, da ni naklonjen vojaštvu, kar bi se mu v teh slabih vojnih časih dvakrat bolj zamerilo kakor sicer. Tudi je vedel, da se mu sedanji izdatki ne bodo poznali ne v shrambah ne v mošnjičku. Valpet bo bolj priden in desetina se bo obilneje jemala in se ne bo čisto nič več poznala škoda, ki so jo napravile spomladanske »kobilice«.

Da jim pokaže še bogastvo gozdov, kjer je mrgolelo še vsakršne divjačine, je odredil velik lov v Véliki gori. Takrat je še kraljeval ondi jelen, divji neres je še grohtal po mlakužah in goščavah, skrivala sta se volk in medved, pa tudi ris je še prežal na plen. Izbire je bilo torej dovolj tudi v sicer neugodnem času, ko je bilo treba prizanašati košutam in se ni smelo podirati vse vprek.

Gospodje od sodnije so z veseljem sprejeli povabilo na lov; ohladili se jim bodo medtem stoli in odpočile oči in morda se še seznanijo z divjimi zločinci gozdnih temin, ko poznajo že človeka. Vojakom se je zdel lov kot dobra strelna vaja in grajski lovci in čuvaji so se veselili vina in pečenke, ki jo bodo deležni po lovu.

Grof Trillek je pa povabil tudi sosednja graščaka: barona Weizensteina z Brega in grofa Lichtenberga z Rtneka, da prideta s svojimi prijatelji in lovci in poganjači na lov v Véliko goro.

Tudi gospodu arhidijakonu je poslal vljudni graščak povabilo in vsem gospodom služabnikom cerkve; celo Novoštiftarja ni pozabil.

Karkoli je kaj pomenilo v ribniški dolini, je bilo povabljeno.

In tisti dan so bili na vse zgodaj na nogah tlačani, ki so opravljali lovsko tlako kot graščinski poganjači. Morali so skrbeti za vse, da gonja dobro uspe, da ne prezro nobene reči, ki bi omogočila srečen lov. Dogovoriti so se še morali, kam bodo postavili povabljene goste na prežo, da ne bo trpela njihova čast in se jih ne bo ognila lovska sreča.

Potem, ko so se gostje okrepčali in napolnili torbe s kruhom in mesom, se je vsa lovska družba odpravila čez Brezje in Ugar tja pod Véliko goro. Povabljenci so jahali, kot je bil tedaj običaj, ko so zaradi slabih potov bolj rabili sedlo kakor voz.

Sosednjih graščakov ni manjkalo nobenega. Prišli so s konji in orožjem, z lovci in psi. Obrist je bil navzoč z vsem svojim štabom, celo bobnarja in pisarja je vzel s seboj.

Od duhovništva sta se odzvala vabilu le gospod Jožef, ki je imel naslov: kaplan v gradu, in pa Novoštiftar. Gospoda arhidijakona je opravičevala starost, vabili so ga zaradi običaja; gospod Jurij je bil že ves polomljen, drugi so se pa izgovarjali s cerkvenimi opravili, tako da sta zastopala duhovščino le gospod Jožef in gospod beneficijat od Nove Štifte.

Gospod Mihel je imel tiste dni polno glavo skrbi. Zaril se je bil v misel, da mora rešiti Krzničevko in njene sojetnice. Čim bolj je premišljeval, tem bolj je spoznaval grozovitost in blazno nesmisel trpinčenja osumljenih žensk.

Nikakor si ni bil še na jasnem, kako bi izpeljal svoj sklep in izpolnil obljubo, ki je ni dal samo Polonki, temveč tudi Krzniču, ki je prišel tarnat k Novi Štifti. — Tedaj, ko mu je gospod arhidijakon omenil krvavega sodnika, ga je obšla misel, da bi se lotil njega, da bi ga na kak način prepričal, da je v zmoti, in bi ga pripravil, da bi nesrečne ženske milo sodil. Toda ni vedel, kako bi prišel do njega, in zaradi tega je to misel odrinil, a se mu je ponovno vračala, ko si druge poti ni mogel domisliti.

Ko je dobil od grofa vabilo na lov, je zmečkal papir in ga vrgel v kot s primerno željo, a kmalu je postal druge volje. Neki glas mu je zvenel:

»Lej, tam se morda snideš s sodnikom. Pojdi!«

Pomislil je, ali bi bilo to mogoče, in končno je bil prepričan, da pojde na lov tudi sodnik. Ko je še poizvedoval, je izvedel, da so tudi od sodnije vsi povabljeni. In tedaj se je odločil, da pojde.

Odlašati res ni smel več. Obravnave so se že vršile in tudi Krzničevko so utegnili že prihodnji dan poklicati na odgovor. Tako je gospod beneficijat moral porabiti priliko, da še o pravem času in na najmerodajnejšem mestu posreduje za Krzničevko.

In tako se je gospod beneficijat od Nove Štifte pridružil lovski družbi, da se udeleži prireditve, ki se po njegovih mislih ni prav nič ujemala z njegovim stanom in je večkrat celo grajal ribniške gospode, ki so radi hodili na lov. Danes je pa moral sam iti zoper svoja načela.

Zato ga je gospod Jožef zbadljivo pozdravil:

»Tudi ti, Mihael? Spreobrnjenec?«

»Zabavljaš?«

»Kaj si boš izbral? Jelena ali neresca?«

»Brat moj! Zver imam že na muhi! Moj patron mi bo pomagal, da jo tudi poderem.«

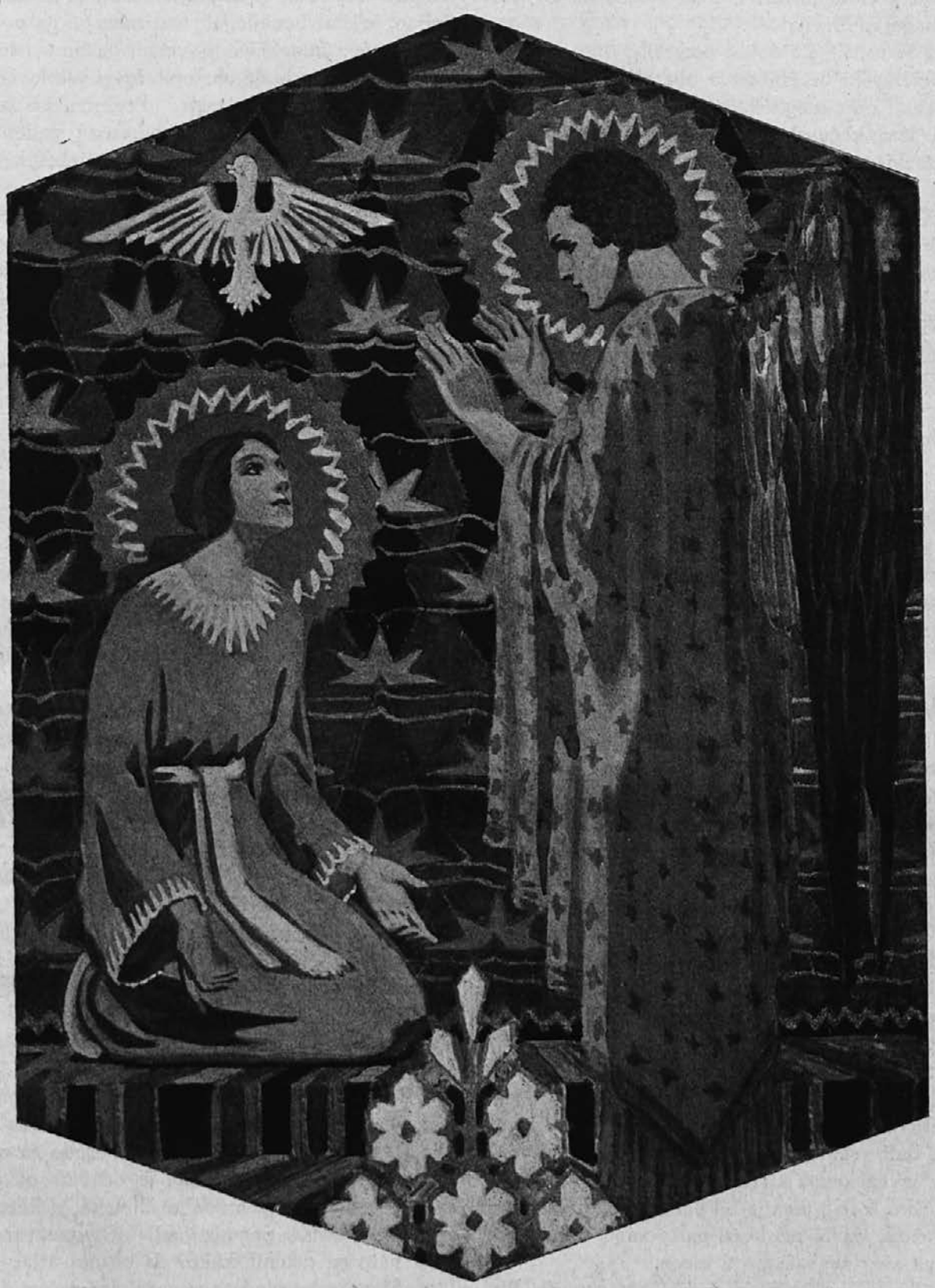

ZDRAVA MARIJA.
HEL. VURNIK. (KARTON.)

»Oho! Tako bojevit? Ko bi ne videl samo moških okrog nas, bi te obdolžil... Miha! Miha!«

»Moja zver ni nevarna, toda močna je! Sv. Mihael pomagaj in Marija!«

»Bog te usliši! Le dobro pomeri!«

Veliki lovski družbi se je obetal lep in ugoden lovski dan. Tanke meglice so plavale nad vodami in mlakami. Izza kočevskih višav se je dvignilo solnce in topli žarki so skoraj ogreli ozračje, da se je začel razširjati oni značilni vonj pomladi, ki tako dobro de. V zraku so drobili škrjančki, na vseh straneh se je slišalo ptičje petje. Vmes so se pa oglašale vrane in vzklikale vodne ptice, ki so se pasle ob vodah. Na pobočjih Bukovščice se je kazalo prvo zelenje, a gori ob vrhovih Vélike gore so se še kazale bele lise.

Vesel smeh in dovtipi so se slišali skozi prhanje konj in udarjanje kopit. Vsakdo je bil vesel in dobre volje, pa naj je bil na konju ali na tleh.

Samo gospod beneficijat ni opazil vsega, kar je ponujalo mlado jutro. Le on ni občutil gorke svetlobe, živega petja, svežega zelenja. Samo za svojim ciljem je obračal oči, za krvavim sodnikom.

Vse misli si je bil že zbral, kaj bo govoril, da mu pride do živega, do srca; pa ni prišel do njega, da bi mogel začeti. Šele ko so prihajali čez Ugar, se je beneficijat seznanil s sodnikom in drugimi njegovimi tovariši.

Tam za Ugarjem, na kraju, kjer Ribenšca spremeni svoj tek s severne smeri na vzhodno, v dolini med Véliko goro in Bukovščico, jih je čakal veliki lovec s svojimi pomočniki. Tam so gostje razjahali in konje oddali hlapcem.

Ko so določili zbirališče in se še dogovorili o drugih podrobnostih, je začel odkazovati veliki lovec stojišča za prežo. Mlajši in krepkejši so šli više v goro. Imenitnejši so dobili boljše preže. Oni, ki niso bili tako gibčni in okretni, ki jih je že težila peza let, so pa dobili svoja mesta niže ob Ugarju in Bukovščici ter ob razpotjih med Bukovščico in bregovi Vélike gore, koder je prehajala pojana zverjad, begajoča prek dolov in bregov.

Ta mesta so bila tudi varnejša pred večjo in nevarnejšo zverino, ki se je bila že pomeknila za snegom v višave. Vsekako so po naročilu postrežljivega gostitelja dali vsakemu gostu, ki ni bil vsakdanji lovec, še izvežbanega strežaja, ki je znal hitro pripraviti puško. Poleg tega je bil oborožen z lovsko sulico in nožem, da bi priskočil na pomoč, ako bi se obstreljena zver zagnala proti lovcu.

Sodnika so postavili na prežo ob vznožje Bukovskega plaza. Lovec, ki mu je pokazal mesto, je dejal:

»Tukaj je najboljše mesto. Zver, ki bo vstala tostran Kobile in ki jo bodo vzdignili na Ugarju in gornji Bukovščici, bo pribežala tod mimo. Zgrešiti je ne morete!«

Više na desno so postavili Mordachsa in še više pisarja. Tako je bila sodnija, ki se je najbolj razumela, skupaj. Na levo, kjer prehaja strmec Bukovščice v dolino, je stal beneficijat, nad njim pa gospod Jožef.

Gospod beneficijat je vedel, da bo še dosti časa poteklo, preden bodo obstopili lovci vse lovišče in bo naznanil rog začetek gonje. Prekrižal se je, poslal proseč vzdih proti svetim nebesom, padel v duhu pred Marijo na kolena in potem prešel k napadu: obiskal je svojega soseda sodnika.

Ta se je razgovarjal z lovskim strežajem Anzljem, ko se je približal beneficijat in ga ogovoril:

»Vaše preblagorodje! Vaš pokorni sluga sem mnenja, da imava še dovolj časa za kakšen pogovor.«

»Prečastni! Drago mi je, prav drago, ako Vam ustrežem. Izvolite stopiti bliže!«

»Hvala, Vaše preblagorodje! Stokrat hvala! Zamudila ne bova ničesar. Preden izpuste pse, bo solnce že visoko. Sedite na onile parobek!«

»A kam se boste Vi, prečastni, naslonili? Tla so še premrzla!«

»Sem mlajši kakor Vaše preblagorodje in lahko stojim.«

»Da! Da! Tudi jaz sem bil mlad. Sedaj pa rad sedem. Tudi moja služba je taka, da jo sede opravljam. Torej!«

Sodnik se je usedel in spustil puško med koleni na tla.

Beneficijat je v srcu vzdihnil: »Marija, pomagaj mi!« in poslušal sodnika, ki je začel ugibati, kakšen bo lov, ko je tako mirno in brez vetra in so tla še vlažna, da sleherna zver zapusti dobro sled, ki je psi ne morejo izgubiti. Pravil je, da je bil že marsikje na lovu, ko je tako kakor sedaj, službo opravljal zunaj.

Nato je poprijel beneficijat in ga poprašal po zanimivih slučajih iz sodne službe.

Stari sodnik je mnogo vedel. Skoro pol življenja je prebil v sodni dvorani. Opravkov je imel z umori in uboji, ropi in tatvinami, vsakršnim zločincem je gledal v oči, jim odkrival njihove grozne tajne in jih sodil strogo, kakor veli postava.

Beneficijat je nemirno stopical in nestrpno čakal trenutka, ko bo mogel na dan z mislimi, ki so mu polnile glavo, ko bo mogel zastaviti besedo za nedolžne žrtve, katerih končna usoda je odvisna od pravega spoznanja in pravične sodbe človeka, s katerim govori. »O Marija, pomagaj mi!« je zopet vzdihnil v srcu, nato pa omenil, kakor da bi ugovarjal:

»Stare babe gledati na tezalnici pač ni zanimivo in prijetno!«

»O pač, prečastni, pač!« je oživel sodnik. »Mikavnega seveda ni nič na tistih starih kleštrah, toda zanimivo je zvedeti od njih zločinske tajnosti, ki jih uganjajo. Povem Vam, prečastni: coprnica je vedno zanimiva.«

»Da, bila bi, Vaše preblagorodje, ako bi bila kje katera.«

Sodnik je pogledal začuden dvomljivca, ki je nadaljeval:

»Toda to, kar Vi preganjate in sežigate, niso nobene coprnice, kvečjemu — trapaste ženske.«

»Oho! Oho!«

Sodnik je vstal.

»Ali ste bili kdaj prisotni pri obravnavah s coprnicami?« je vprašal sodnik.

»Ne.«

»Ne? Zato tako govorite. Zato dvomite. O, ko bi Vi le enkrat slišali izjave coprnic, bi sodili drugače. Hudobnost in izprijenost te zalege je nepopisna! O, imel sem mnogo opravila ž njimi, mnogo! Kjerkoli so nesreče, bolezni, prepiri, povsod imajo vmes svoje parklje. Ni ga ostudnega greha, katerega bi se ne udeleževale, da strežejo svojemu zavezniku iz pekla. Ni ga posvečenega kraja, katerega bi ne oskrunjale. Sv. hostijo porabljajo za čarovniško mazilo. Ali ne veste, da hudičevke bičajo sv. hostijo, dokler se ne izpremeni v dete?«

»Tega jih dolže;« je prekinil beneficijat nestrpno »Pa to ni resnica.«

»Kaj? Vi dvomite?«

»Te dvome so imeli že znamenitejši možje kakor sem jaz. Te dvome so zapisali. Take dvome mora imeti vsak človek z zdravo pametjo.«

»Nehajte! Prečastni! Nehajte! Ne verjemite knjigam! Poslušajte mene, izkušenega moža. Coprnice so! Jaz sem jih sodil in obsodil, hvala Bogu. Zakaj priznale so vsa zločinstva, kojih so bile obdolžene. Same so priznale, prečastni, same!«

»Potem, ko jim je rabelj pretrl kosti in jim je z žarečimi kleščami trgal meso s telesa.«

»Tako, kakor zaslužijo. In kakor zaukazuje postava. Natančno po mučilniškem redu.«

»Strašno!«

»Ah! Ne! Kaj bo to? Nekoliko povračila za zločine . . .«

»Ki se jim podtikajo.«

»Ah! Vi ste prečudni, prečastni! Že vem! Knjige so Vam zmešale glavo. Te dni se bodo začele razprave v Ribnici proti obtoženim ženskam. Pridite poslušat! Prepričajte se! In potem boste drugačnega mnenja!«

»Preblagorodni! Bodite jim milosten sodnik! To so nedolžne žrtve zaslepljenih in vražljivih ljudi!«

»Oho!«

»Krzničevka ima kopo otrok doma. Imejte usmiljenje! Zaradi otrok jo izpustite. Oprostite jo!«

»Coprnico? Brez obsodbe? Jaz Vas ne razumem, prečastni. Za zločinko se zavzemate!«

»Za mater, preblagorodni! Za nedolžno žrtev.«

»Ako je nedolžna, se ji ničesar ne zgodi. Ako je pa coprnica, bo obsojena po postavi. Za vse je merodajna postava. Justica glede čarovnic je v naši deželi sicer stroga, toda pravična in zgled drugim deželam. Jaz, Jurij Gottscheer, sem cesarski krvavi sodnik in sodim pravično po zakonih. Nihče mi ne bo mogel očitati, da sem kdaj izpustil coprnico, preden sem poskusil in porabil vse zaukazane in dovoljene pripomočke za pojasnitev zločinstva. Dobro ime naše justice moram ohraniti.«

»Strašno! Tako, tako . . . oprostite, preblagorodni! Tako brez srca!«

»Srce nima pri obravnavah ničesar opraviti. Srce ne pozna paragrafov. Zato, prečastni, pustim takrat, ko grem v sodno dvorano, srce doma, da me ne moti, da me ne nadleguje z nasveti, ki se ne morejo spraviti v soglasje s postavo. Pred seboj vidim samo zločinca, in v slučaju, za katerega se Vi zavzemate, najbolj zakrnjeni vzor zločinca, coprnico, katera nikdar prostovoljno ne prizna svojih črnih zločinov, ki drzno pobija vsako pričevanje in ki prizna svoj zločin šele potem, ko čarovniški stol opravi svoje delo.«

Beneficijat se je med govorom z obema rokama prijel za glavo in sikal: »Strašno! Strašno!«

Ko je pa sodnik tako samozavestno končal, je pa beneficijat vzkliknil razburjen:

»Vi samo morite, morite, morite! Morilci ste! Morilci!«

Besede, ki mu jih je zalučil beneficijat v obraz, so sodnika razburile. Naredil je korak proti beneficijatu in zakričal:

»Prečastni? Ali ste ob pamet? Kaj to pomeni?«

Takrat je zapel lovski rog in naznanil, da se je začela gonja.

Strežaj Anzelj, ki je bil ves čas priča prizora, je stopil k njima, rekoč:

»Sedaj pa pozor. Zver bo takoj na nogah.«

Pobral je beneficijatovo puško, ki je ležala na tleh, ter mu jo izročil:

»Pripravite se in pojdite na svoje mesto.«

Nasprotnika sta se srdito pogledala in beneficijat je šel molče nazaj. Sodnik je pogledoval za njim, in ko je videl, kako krili s prosto roko po zraku, je jezno siknil:

»Vražji človek! Predrznež v talarju!«

Ves se je tresel od jeze. Sedaj šele so mu zvenele zadnje beneficijatove besede po ušesih in mu pognale vso kri v glavo. Spomnil se je šele sedaj, da je prerekanje slišal strežaj. Kaj si bo mislil o njem. Sram ga je bilo.

»Ali si slišal norca?« je rekel proti strežaju.

»Naravnost zbleknejo Novoštiftar, naravnost! Vihravec!« je potrdil Anzelj in sodnik ni vedel, ali naj se še sramuje ali kaj. Vse je trepetalo po njem.

Tedaj je počil prvi strel in takoj drugi in oglasil se je odmev od Bukovščice, pa zopet od nasprotne strani in že se je razlegal klic: »Morto! Morto!«

Tam nekje pri Zadolju je padla prva žival.

To je vzdramilo sodnika, da je zopet mislil na lov. Prijel je puško, da bi bil pripravljen za strel, in stopil na kraj, kjer se mu je zdelo najugodnejše, kjer je s primerno zakritega prostora imel dober razgled.

Že se je slišalo bevskanje gonečih psov, novi streli in veselo vzklikanje. Ko so se oglasili psi pod njimi, je omenil Anzelj:

»Sedaj so dvignili psi nad Kobilo. Ti bodo prignali tod mimo. Pazimo!«

Vlekla sta na ušesa, da sta razločevala lajež psov, ki so gonili od Kobile sem, in sta napenjala oči, kje bi ugledala bežečo žival.

»Že gre! Lejte ga!« je vzkliknil strežaj, ko je videl, da je pridrevil jelen iz gozda na košenino. »Lejte ga, kako se izigrava.«

»Že vidim.«

Takrat so pridrli psi za njim in jelen jo udere po dolini. V trenutku je bil tostran vode.

»Naravnost sem gre!« je šepetal strežaj.

Sodnik je stisnil puško, pomeril in čakal.

Anzelj je opazil, da se sodniku trese roka.

»Ne še! Ne še! Saj prihaja bliže! Počakajte! Ne smete ga zgrešiti!« je šepetal Anzelj.

Tedaj je bil jelen že pred njima.

»Pok!« je zagrmela puška in dim je za trenutek zastrl razgled; a ko se je razkadilo, sta videla, kako se je jelen izvrgel.

»Pošljite mu še drugo!« sikne Anzelj.

Počilo je, a jelen je zdrav in čil odnesel kožo in drl sedaj proti kraju, kjer je bil beneficijat na preži.

»Škoda! Tega ne bo nazaj!«

Poslušala sta, kdaj bo streljal beneficijat. V sodniku se je zbudila nevoščljivost. Toda na beneficijatovem stojišču ni počilo.

»Ta jo je pa odnesel danes,« je menil Anzelj, ko je podajal drugo puško.

Sodnik jo je vzel in nekaj zarentačil. Komaj je strežaj nabil vnovič, se je že zaslišalo lajanje na Ugarju.

»Je že tukaj. Jelen je. Ta ima tudi tod svoje stagne. Mirno! Mirno! Gotovo pade, ako se ne prenaglite!«

Jelen je bežal naravnost navzgor po plazu. Ko je bil dovolj blizu, je sodnik sprožil. Kresilnik je dal iskro, toda samo v zažigalni ponvici je zagorel smodnik, puška se ni sprožila. Sprožil je naglo drugič — z istim uspehom. Sodnik je debelo pogledal in tedaj je jelen že šinil mimo. Strežaj mu je sicer podal drugo puško, a jelen je bil že predaleč in čez nekaj hipov se je razlegal strel in takoj nato klic: »Morto!«

Bil je Mordachs, ki ga je podrl.

»Fant! Ti me imaš za norca!« je jezno vzkliknil sodnik. »Puška je prazna.«

Anzelj se je zarotil, da ni, da je nabita in da je smodnik suh. Nasul je brž smodnika v ponvico, pogledal po tiru, in ko je uzrl dolgouhca, ki je delal skoke njima nasproti, je pomeril in sprožil. Krogla je razstrelila zajca v zraku. Sprožil je še drugo cev.

»Glejte!«

»Ti nisi kriv!« je priznal sodnik, ki se je kar tresel. »Ti nisi!«

Vsa gora je bila polna življenja. Psi so bevskali, gonjači so postali glasnejši. Razlegali so se streli in vzkliki srečnih lovcev.

Sodnik je bil kaj slabe volje. In ko se je zopet postavil, si je mislil: kaj bo pa sedaj? Dve živali je že zgrešil. Nekako sramoval se je. Drugi podirajo, mimo njega pa dere žival, da ga skoraj pohodi, pa je ne zadene. S čim se bo pobahal, ko pridejo skupaj? Kaj bo pokazal?«

»Ali pribeži še kaj mimo?«

»Čakajva!« je odgovoril Anzelj kratko. Sodnik ga je bil spravil z osorno obdolžitvijo v nejevoljo.

In čakala sta in poslušala. Sodnik bi bil rad vedel, kaj dela beneficijat. »Tudi tam še ni nobenkrat počila puška. Pri mislih na beneficijata ga je zopet obšla srditost. Kar pred seboj ga je videl! »‚Morilec' mi je rekel! Kaj neki mi hoče? Jaz morilec?« Dobra volja lovskega dne je bila proč.

»Tamle bo nekaj,« ga je opomnil Anzelj in pokazal v goščavo, kjer so psi lajali.

»Kaj so neki vzdignili?«

»Tam ne bo jelena, je samo šikar. Streljajte, naj bo, karkoli, ako se le prikaže!«

Zaslišalo se je rahtanje.

»Neres! Takoj streljajte, ako ga ugledate, preden se zarije v drugo goščavo!«

Sodnik je z napetostjo pričakoval.

Iz goščave se je prikazala neresova glava, da je Anzelj opazil čekane. A žival se je očividno ustrašila golega mesta in je zopet zginila v goščavi.

»Neres! Neres!«

Toda psi niso popustili in zver je morala iz goščave na plan. Sodnik jo je videl, kako se je obotavljala. Tedaj je sprožil. Neres je opazil nevarnost in puhnil zdrav v goščavo na drugo stran.

»Zopet nič!« je siknil malodušno sodnik. »Nič več ne bom streljal. Sedaj vem! Je vse zastonj! Narejeno! Sedaj sem to spoznal! Prekleti far!«

Anzelj je začuden gledal in poslušal starega gospoda, ki se je sam s seboj kregal.

»Starec je bil, z gostim grebenom in velikimi čekani!« je omenil Anzelj ter mu ponudil puško.

»Nečem. Ne izprožim več. Saj si videl! Vse je zastonj, kadar je narejeno.«

»Moj oče tudi tako pravijo!« je pritrdil Anzelj. »Pa vendar še poskusite! Danes bo še vsakršna zver prišla na plan.«

»Zastonj! Saj si ga videl! Oni mi je naredil.«

Namignil je proti kraju, kjer je stal na preži beneficijat.

Sodnik se je usedel na parobek in položil puško poleg sebe. Nepričakovani govor z beneficijatom mu je šel po glavi. Kako se je zavzemal za coprnice! Ha! Smilijo se mu hudodelke! Prosil je milostne sodbe! Zakaj? Kakšen dobiček ima? Ha! Sedaj mi je jasno! Sokrivec je! Kako se je hitro maščeval nad menoj! Pokazal mi je svojo moč. Le čakaj, tiček! Preveč si se pokazal izpod kute.

Jurij Gottscheer, cesarski krvavi sodnik, je sam zasledil čarovnika. Izdala ga je predrznost, s katero je nastopal za rešitev zaprtih čarovnic, in potem je pokazal svojo peklensko umetnost, da je sodniku preprečil uspeh na lovu.

»Danes si poješ zmagoslavje, coprnik, toda videl boš, kdo bo zmagoval zadnji.«

Cesarski sodnik, ki je bil sedaj prepričan, da je beneficijat od Nove Štifte tudi izmed klekarjev in gotovo eden izmed prvakov, je pa koval načrte, kako dobi beneficijata v roke in ga spravi na čarovniško klop. Zatopljen je bil v svoja premišljevanja, da ni slišal, kaj se godi okrog njega, gora je pa odmevala od streljanja in klicanja lovcev.

Tam, kjer je stal krvavi sodnik, je prehajala divjačina iz lovišča. A tudi tam, kjer naj bi podiral gospod od Nove Štifte, ni padel noben strel.

Anzelj je končno le stopil doli na kraj, kjer naj bi prežal beneficijat. Toda tam ni bilo nikogar; pa naj se je še tako oziral naokrog, o beneficijatu ni bilo ne duha ne sluha. Čudil se je in šel povedat svojemu gospodu.

»Zbal se je!« je dejal sodnik. »Spoznal je, da sem ga spregledal.«

Beneficijatov beg je njegov sum še bolj potrdil in že je mislil vzeti puško v roke in se zopet nastaviti; tedaj je pa zapel lovski rog in naznanil konec gonje. Odzvali so se mu rogovi s Planjave, od Podsten, z Velikega vrha in znad Kobile in od povsod, kjer so bili razpostavljeni lovci. Razlegnilo se je ukanje lovcev in gonjačev.

Sodnik se je podal v dolino na zbirališče. Njegov strežaj je šel medtem pogledat še k Mordachsu in pisarju. Onadva sta pridno streljala, morda bo kaj odnašati, da ga ne bodo tovariši izpraševali, zakaj je prišel prazen.

Zbirališče je kmalu oživelo. Lovci so prihajali dobre volje in ponosni na svoj plen. Klobuke so imeli ovenčane s šopki iz smrekovih vejic, kurjega slepa in dišečega volčina. Gospoda si je zateknila šopke tudi na prsi, na puške so si navezali mogočne šope zelenja in cvetja. Strežaji in gonjači so donašali ubito zver, vsi upehani in znojni. Lovci so pripravljali divjačino za prenos. Vsaki živali so vzeli drob in ga metali psom. Žlahtnejše kose so gonjači naskrivaj otimali psom. Manjše živali in one, ki so bile preveč razstreljene, so razkosavali in razdeljevali strežajem in graščinskim lovcem; kar je bilo lepega in velikega, so devali na vozove, na katerih so bili za lovce pripeljali pijače in kruha. Najlepše in najimenitnejše živali so pa privezovali za noge na drogove, da jih bodo nosili po dva ali štirje, ko se bo lovska družba vračala skozi trg v sprevodu med veselim trobljenjem najetih trobcev.

Nosači so imeli naročeno, da so povedali ime žlahtnega lovca radovednežem, ki so poizvedovali: »Kdo ga je?«

Na zbirališču so postajali živahni, glasni in veseli. Pripovedovali so si izredne slučaje, ki so se jim pripetili. Smejali so se lovskim dovtipom in širokoustenju bahačev. Tu so bile gruče Ribničanov, tam so stali Rtnečani, baronovi ljudje so imeli skupino zase, vojaki so se zabavali po svoje in tudi »sodnija« se je znašla.

Splošnega veselja se ni udeleževal krvavi sodnik. Njegov klobuk je bil brez zelenja in cvetja, nobene divjačine ni bilo pri njegovih nogah. Resnoben in malobeseden se je kaj malo vtikal v razgovor. Le gledal je, kje bo ugledal beneficijata. Tega je imel v mislih. Resnoba »starega« je vplivala na pisarja in gospoda Mordachsa, da se nista preveč postavljala z lovskim plenom. Tudi nista hotela žaliti gospoda predstojnika.

Anzelj ni molčal in zato je ves lovski zbor zvedel, da sodnik ni nič podrl, da bi ga bil jelen skoraj pohodil in mu neres kri puščal in je bilo divjačine toliko, da bi jo bil lahko s kopitom potolkel, ako si streljati ni upal.

»Roka se mu je tresla, da je puška migljala kakor trepetlika. Pa zadeni!«

»Kaj bo tak, ki ima z gosjim peresom opraviti, jemal puško v roko,« je menil nekdo.

»In je potem narejeno, ako nič ne ustreli,« je pristavil Anzelj in pravil, kako je osumil sodnik beneficijata.

Vsi so vlekli na ušesa, ko je Anzelj skrivnostno pripovedoval, kaj je videl in slišal.

Naposled so prihajali zadnji tam iz Podsten in z Velikega vrha. Pogrešali so samo še beneficijata in visokorodni gospod grof je poizvedoval, kje je stal. Ko je izvedel, da je prežal v bližini, se je čudil, zakaj ga ni. Še bolj se je začudil, ko so mu povedali, da je takoj ob začetku lova prišel po konja in nejevoljen odjezdil kar po žlebu proti Danam.

»Kaj mu je? Ali ni bil zadovoljen z odkazanim mestom?« je izpraševal grof.

Cesarski sodnik bi bil lahko pojasnil, zakaj je izginil beneficijat, pa tudi Anzelj bi bil lahko nekaj povedal, a je molčal, ko je videl, da sodnik ne reče nobene in vso stvar prikriva.

Grof se je začudil, ko je izvedel, da sodnik ni imel sreče.

»Ali ni bilo živali?«

»Žival je prišla, toda lovec je bil usmiljen,« se je nasmejal cesarski sodnik. »Nisem krvoločen, naj živi žival!«

Potem so začeli točiti vino in deliti kruh. Za gospodo so pogrnili po tleh ponjave. Drugi lovci in gonjači so pa posedli in polegli po golih tleh in čakali, da pridejo do njih košare s kruhom in vinskimi vrči. Za gospodo je bila pripravljena tudi gnjat in mrzla pečenka.

Gonjači so bili mnenja, da uživajo sedaj najlepše trenutke vsega dne, in tudi gospoda je bila dobre volje in vesela.

Solnce je bilo že zdavnaj čez poldne in se je bližalo vrhovom Vélike gore, ko so prijahale čez Ugar gospe iz gradu, domače in povabljene.

Vsa družba je skočila na noge. Klobuki so zleteli v zrak, rogovi so se oglasili in veselo vriskanje se je razlegnilo v pozdrav.

Žlahtne gospe so si ogledale lovski plen na vozeh, dale so si praviti zanimivosti z lova in si streči po gospodih.

Končno je dal grof znamenje za odhod. Na čelu sprevoda so jezdile gospe in gospodične, med njimi častniki, potem graščaki in druga povabljena gospoda. Ludi magister in njegovi godci so trobili na rogove. Za njimi so nosili odbrano žival, jelene in nerese in tudi mogočnega medveda. Pa tudi vozovi so bili polni ubite zveri. Odzadaj so šli peš graščinski lovci in gonjači. — Tako so se vračali glasni in veseli med trobentanjem. Trg jih je poslušal in tudi iz bližnjih vasi so pridrli vanj, da se nagledajo vračajočih se in presodijo lovski plen. Družba ni šla v grad skozi zadnja vrata z Mlake, temveč je krenila po mostu v trg, da se pokaže čakajočim.

Zvečer se je krepčala gosposka družba v viteški dvorani, služinčad se je gostila na dvorišču.

Istočasno je pa Mihael Lamut, beneficijat pri Novi Štifti, ves potrt in slabe volje ždel v svoji sobi. Včasih se je pognal in nepotrpežljivo podil gori in doli. Ko se je sporekel s cesarskim sodnikom in mu v naglici zalučil v obraz: morilec, je spoznal, da se ni več mogoče razgovarjati ž njim, in izprevidel, da je najbolje, če se umakne.

»Morilec!«

Pač je obžaloval besedo, ki mu je onemogočila, še kdaj začeti najmanjši razgovor s sodnikom. Čim bolj je premišljeval vso stvar, tem bolj je bil prepričan, da je cesarski sodnik Jurij Gottscheer slep izvrševalec postave in trdosrčen morilec s postavo v roki.

Ko je beneficijat spoznal, da so bili njegovi napori zaman in da ni nobene rešitve, je pokleknil na klečalnik pred sv. razpelo in vzdihnil iz globočine:

»O Križani! Ti jih reši! Ti jih ne zapusti v uri trpljenja!«

(Dalje prihodnjič.)

Pred znamenjem.

Belo svečko je prinesla
na kapelični oltar
za bodočnost, srečo svojo
Materi Mariji v dar.

Vztrepetal je drobni plamen,
ves boječ in tih:
Materi Mariji v prsih
se izvil je vzdih.

Gleda deklica Marijo
s prašajočimi očmi:
Materi se utrinjajo po licu
solzni biseri . . .

Leopold Turšič.

Romanca.

Mesečina nad Gorico,
via Ascoli živi,
ob kitari južna pesem
po dekletu hrepeni:

»Robec svilen ti bom kupil,
kupil ti korald za vrat
in še prstek bom pomeril,
da ti kupim prstan zlat . . .«

Robec svilen ji je kupil,
kupil ji korald za vrat,
tudi prstek je pomeril —
zabil je na prstan zlat.

Tema, tema nad Gorico,
via Ascoli molči,
ni kitare več in pesmi,
mojškra detece toli.

Jože Lovrenčič.

Poskočnica.

V jutro pomladno z menoj!
V biserih jasnih poljana žari,
zlato valovje se zliva po nji —
duša, zavriskaj, zapoj!

Deklica brhka, za par!
V polju obleko poročno si stkeš,
vanjo zlata si za doto naspeš —
potlej pa, hajd, pred oltar!

Leopold Turšič.

O brezžični telefoniji (radio-telefonu).

Spisal prof. R. G.

Ameriški časopisi so par mesecev pred smrtjo Wilsonovo obvestili Unijo, da bo Wilson, najboljši govornik, govoril na »redio« (radio) v Washingtonu. Določili so uro in po vsej Ameriki so prisluškali njegovemu govoru, po mestih in na kmetih. Tedaj smo še občudovali Ameriko, danes pa že v Ljubljani poslušamo pevke, ki pojo v Parizu, prisostvujemo koncertom, ki se vrše v Pragi, čujemo znamenja laških ladij z morja itd. Kakor pravljica zveni to in vendar je suha resnica.

Kmalu po iznajdbi brezžične telegrafije so poskušali različni fiziki in elektrotehniki rešiti vprašanje brezžične telefonije. Saj je umljivo, da je veliko bolj ugodno, ako je komu dana prilika, da na veliko daljavo govori brez žične zveze, kakor pa če si mora šele počasi iz pik in črt, katere rabi telegrafija, sestaviti posamezne črke in besede. Seveda so bile zato tudi težkoče, ki jih je bilo treba premagati, veliko večje. Medtem ko brezžična telegrafska postaja oddaja le daljše in krajše valovne sunke, odgovarjajoče črtam in pikam telegrafske abecede, je treba pri brezžični telefoniji pošiljati v prostor veliko bolj sestavljene, dalj časa trajajoče valove, odgovarjajoče človeški govorici, godbi itd. Toda tudi te težkoče so končno premagali. Že l. 1907 se je posrečila »Družbi za brezžično telegrafijo« brezžična telefonska zveza med veliko oddajno postajo v Nauenu in med Berlinom, t. j. na oddaljenost 40 kilometrov; na svetovni razstavi v St. Louis so telefonirali posamezne besede v obliki električnih valov v prostor, katere je bilo potem možno v okolici bolje ali slabše slišati. Toda to so bili samo poskusi za strokovnjake. Aparati so bili komplicirani, za večjo daljavo neobčutljivi in za nestrokovnjake neuporabni. Šele zadnja leta so ti aparati z iznajdbo tako zvane katodne cevi postali tudi za večje daljave uporabni in tako enostavni, da jih vsakdo, tudi neveščak, lahko rabi.

Pri brezžični telefoniji razločujemo dve postaji: oddajno in sprejemno postajo. Oddajna postaja ima na razpolago velike električne stroje, ki proizvajajo velikanske množine elektrike. Ta elektrika se s posebnimi pripravami spremeni v električne valove, kakor se n. pr. delo moje roke, če udarjam ž njo po vodi, spremeni v vodne valove. Ti električni valovi gredo potem v antene oddajne postaje in iz anten na vse strani v prostor.

Antene so dolge, po zraku prosto napete žice, ki omogočujejo izstop valov v prostor. Oddajne postaje imajo zato do 160 metrov visoke stolpe, na katerih so pritrjene napete žice v približni obliki paličic pri dežniku. S pripravo, ki proizvaja električne valove, je v zvezi govorilni aparat, mikrofon, podoben onemu, ki se rabi pri navadni telefoniji. Če govorim v mikrofon, se v električnem tokovodu, ki je z njim zvezan, spreminja tok, in ta tok tudi potem vpliva spreminjevalno na obliko električnih valov. Če bi n. pr. zapel v mikrofon ton **a**, s katerim naši pevci intonirajo pesmi, bi se mikrofonov električni tok vsako sekundo spremenil vprav 435 krat. Teh 435 sekundnih sprememb pa potem vpliva na električne valove, ki v svoji pravilni valovni obliki dobe tudi vsako sekundo 435 majhnih sprememb. Ti valovi zapuste antene in se širijo na vse strani z velikansko hitrostjo, po 300.000 kilometrov na sekundo. Predstavljati si jih smemo v obliki vodnih valov, samo da so veliko daljši. Njih dolžine so 300, 400 metrov, 1 kilometer in tudi več. (Pod dolžino vala razumemo dolžino enega valovnega hriba in enega dola skupaj.) Vsaka oddajna postaja ima svojo, le njej lastno valovno dolžino. Teh valov, ko izstopijo iz anten, ne ovirajo ne gozdovi ne hiše ne zidovi, kakor navadnih svetlobnih žarkov ne ovira prozorna steklena plošča. Na naše čute ti valovi ne vplivajo. Mi jih ne vidimo in ne slišimo in ne čutimo, medtem ko bravec bereš te vrstice, gre skozi tvojo sobo vse polno takih valov različnih oddajnih postaj.

Ti valovi, zaradi mikrofonskega govora nekoliko izpremenjeni, pridejo potem do različnih sprejemnih postaj. Taka moderna sprejemna postaja je jako majhna in je zanjo na vsaki mizi prostora dovolj. Tudi ta ima antene za sprejem valov. Nekaj metrov napete žice na strehi zadostuje. Druga oblika antene je četverovogelnik. Okoli četverovogelnega okvira je napeta žica; tako anteno lahko obesiš v vsaki sobi na strop ali jo pritrdiš na kako stojalo. S to anteno je zvezan detektor, po navadi narejen iz svinčene svetlice, ki ima to lastnost, da je občutljiv za električne valove. Ta vpliva potem na eno ali več majhnih svetiljk. Tu električni valovi vplivajo posredno na električni tok, ki vodi v navaden telefon, kakor pri žični telefoniji. Če so, kakor v našem zgornjem zgledu, prišli v sprejemno anteno valovi, ki imajo na svoji valovni obliki v vsaki sekundi 435 sprememb, potem tudi tok, ki gre skozi telefon, spremeni 435krat v sekundi svojo jakost, telefonska ploščica, ki jo tiščimo k ušesom, se tudi 435 krat zatrese in da od sebe glas **a**, torej iste višine, kakor je bil dan na oddajni postaji. S posebnimi pripravami se ta glas lahko tako ojači, da ni treba držati telefona na ušesa, ampak se glas sliši po vsej sobi. Da se glas po sobi bolje razprostre, dobi telefon stožčast nastavek, kakor ga imajo n. pr. gramofoni.

Kako pa je to, da razne oddajne postaje druga druge ne motijo?

Kakor je bilo zgoraj omenjeno, deluje vsaka oddajna postaja s posebno, le njej lastno valovno dolžino. Posestniku sprejemne postaje je pa možno, da uglasi svojo postajo na to ali na ono valovno dolžino, tako da samo valovi ene oddajne postaje vplivajo na aparat, medtem ko so vsi drugi brez učinka. On lahko n. pr. uglasi svojo postajo, da sprejema samo valove iz pariške postaje (Eiffelovega stolpa) in posluša borzna poročila, nato uglasi na postajo Praga in posluša kak radio-koncert itd.

Vsaka oddajna postaja ima namreč svoj stalni dnevni program. N. pr. od 12. do 1. ure borzna poročila, od 1. do 2. ure tržna poročila, od 2. do 3. ure politična poročila, od 3. do 4. ure radio-koncert, potem ob natančno določenih časih časovne znake za korekturo ur itd. Poslušalec si potem lahko izvoli iz programov oddajnih postaj, kar mu ugaja.

Prvi poskus na večjo daljavo so uprizorili v Londonu. Neka operna pevka je pela tam v mikrofon oddajne postaje. Poslušali so jo v Parizu, Berlinu, Rimu itd. Prenos je bil popolnoma čist in jasen. Danes se je uporaba teh telefonov že jako razširila. V Ameriki ima že skoro vsaka hiša svojo sprejemno postajo. Poleg tega je polno oddajnih postaj z najrazličnejšimi programi, kakor: koncerti, politični govori, cerkveni govori, najrazličnejša predavanja itd. Sprejemni aparati tudi niso posebno dragi. Na Francoskem se dobi že boljši aparat za dva do tri tisoč francoskih frankov.

Iz vsega tega je razvidno, kakšen velik praktičen pomen ima ta iznajdba, in sicer ne samo za posameznika, ki lahko doma v svoji sobi posluša najrazličnejše stvari, ampak tudi za časopisne redakcije, za potnike na morju, ki so na ta način vedno v zvezi s celino, za turiste v gorskih kočah, za raziskovalce severnih krajev, ki cele zime z zamrzlo ladjo brez vsake zveze z ljudmi čakajo pomladi. Politični govornik govori na oddajni postaji, poslušajo ga istočasno v raznih dvoranah po vsej deželi, kjer so postavljeni sprejemni aparati. Tudi kriminalistika že rabi te iznajdbe. V Londonu imajo n. pr. nekateri stražniki v službi s seboj majhne sprejemne aparate. Če se kje kaj zgodi, ga takoj pokliče centralni urad in ga opozori na dotični dogodek.

V Ljubljani imamo dosedaj sprejemno postajo samo v hiši poštnega ravnateljstva. Sprejema jako dobro poročila iz Pariza, Prage, tudi iz Londona, Moskve in Bordeauxa se pri dobrih prilikah lahko kaj sliši. Ko bode dograjena oddajna postaja v Domžalah, bo mogoče tudi iz Ljubljane oddajati v svet brezžična poročila.

Kapitan posluša klice »na pomoč« in obrača ladjo v smer proti potapljajoči se barki.

Časnikarska poročevalca sprejemata novice na radio-telefonu.

V Parizu igra godba, v Londonu plešejo ob isti godbi.

Pesem o hruški.

Paul Féval. — Prevel F. Š.

Za našo vasjo,
ma lon lan la,
pa vem, la hi la,
da za našo vasjo
je hruška bila . . .
(Stara popevka.)

I.

Bila je velika hruška na kraju vasi. Kadar je bilo spomladi, se je zdela kot koš cvetja. Hiša najemnika je bila na drugi strani poti; imela je kamenit vhod, kakor ga imajo dvorci; hčerka najemnikova se je imenovala Perina.

Bila sva zaročenca.

II.

Imela je šestnajst let. Kaj rož na njenem licu! Kakor cvetja na hruški. In bilo je pod hruško, ko sem ji dejal: »Perina, moja Perina, za kdaj določiva poroko?«

III.

Pa se je vsa razsmejala: njeni lasje, ki so se igrali z vetrom, njeno telo, njena bosa noga v majčkenih coklicah, pa roke, ki so upogibale visečo vejico, da bi vdihavala glogovo cvetje, njeno čisto čelo, njeni beli zobje med rdečimi ustnicami!

Ah, ljubil sem jo. — »Najina svatovščina bo ob košnji,« mi pravi, »ako te cesar ne vzame v vojake.«

IV.

Ko je bil nabor, sem svečo prižgal, zakaj misel, oditi daleč od nje, me je grabila za srce. Češčena bodi, sveta Marija! Najvišjo sem potegnil številko. Ali Ivan, moj krvni brat, je zapadel usodi.

Našel sem ga, ki je jokal, rekoč: »Moja mati! Moja uboga mati!«

V.

»Utolaži se, Ivan; jaz sem sirota.« Verjeti mi ni hotel, ko sem mu dejal: »Namesto tebe pojdem.« — Perina je prišla pod hruško — mokrih oči; nikdar je še nisem videl jokati; njene solze so bile še lepše kot njen smehljaj.

In reče mi: »Lepo si napravil in dober si; pojdi, moj Peter, čakala te bom.«

VI.

Desno, levo, desno, levo, boben bije! Naprej, marš! Korakali smo tako kot v enem dihu pred Wagram! Peter, zdaj pozor! Sovražnik je tu! Vidim črto ognjev. Pet sto topov je tulilo nakrat in dima je bilo, ki je stiskal prsi, in krvi, da je noga drsela.

Zbal sem se in pogledal nazaj.

VII.

Zadaj pa je bila Francija in vas in hruška in vse cvetje je bilo zdaj zadaj. Zatisnem oči in vidim Perino, ki moli zame. Hvaljen bodi Bog! in sem hraber! Naprej, naprej! Desno, levo! Zdaj pali! Na nož! — »Ah, ah, dobro, novinec! Deček, kako ti je ime?« — »Sire, ime mi je Peter.« — »Peter, ti si moj brigadir.«

VIII.

Perina! o moja Perina! živela vojska! To je praznik — dan bitke! Ako je treba iti pred vojsko, eno nogo postavljaj pred drugo. Desno, levo! — »In spet si ti, Peter.« — »Da, Veličanstvo.« — »Poberi epoleto!«

Bilo jih je kar naprodaj na ramah mrtvih.

IX.

Sire, lepa hvala! In naprej do Moskve, — pa ne dalje! Na široki sneženi planjavi cesta mrličev; tu reka, tam sovražnik, na obeh straneh smrt! — »Kdo pritrdi prvi čoln za most?« — »Jaz, sire!«

»Vedno ti, kapitan!«

Dal mi je svoj viteški križ.

X.

Hvaljen bodi Bog! Perina, moja Perina, kako boš ponosna name. Pohod je končan, jaz sem odpuščen. Pritrkujte in zvonite za najino poroko! Pot je dolga, pa upanje brzi. Tam doli, za ono goro je že domovina.

Stolp spoznam; dejal bi, da zvoni.

XI.

Zvoni. A hruška?

Mesec cvetja je prišel in vendar ne opazim cvetočega koša. Nekdaj si ga videl oddaleč; takrat je še stal. — Posekali so bili drevo mojih mladih sanj.

Imelo je cvetja, vse rajajočega cvetja! A zdaj so ležali vršički raztrošeni po travi.

XII.

»Zakaj zvoni, Matevž?« — »K poroki, gospod kapitan.« — Matevž me ni spoznal več.

Poroka! Prav je dejal. Zaročenca sta stopala po stopnicah cerkve. Nevesta je bila Perina, moja Perina, smehljajoča se in še lepša kot kdaj. Ivan, moj brat, je bil ženin.

XIII.

Krog mene so dobri ljudje govorili: »Ljubita se!«

»A Peter?« sem vprašal. — »Čigav Peter?« so odgovorili.

Pozabili so me.

XIV.

Prav zadaj v cerkvi sem pokleknil. Molil sem za Perino in molil za Ivana: vse, kar sem ljubil. Maša je minila, utrgal sem s hruške cvet, ubog mrtev cvet, in stopil svojo pot, ne da bi pogledal za seboj.

XV.

»Kaj si se vrnil, Peter?«

»Da, sire.«

»Dvaindvajset let imaš, major si in vitez. Če hočeš, dam ti grofico za ženo.«

Peter pa je potegnil s svojih prsi mali mrtvi cvet, utrgan na posekani hruški.

»Sire, moje srce je kot to. Mesta mi dajte v prednji gardi, da umrjem kot zvest vojak.«

XVI.

Dobil je mesto v prednji gardi. Za vasjo pa je grob polkovnika, ki je padel v štiriindvajsetem letu, na dan zmage. Namesto imena na kamen so zapisali tri besede:

Hvaljen bodi Bog!

Gradil sem svoje duše hram . . .

Gradil sem svoje duše hram
tako kot si mi dal Ti sam:
kot bil je pisan moj program —
izbral sem si zidarjev pet,
slabotnih mojih čutov pet!

Opazoval sem vse stvari,
prisluškoval na vse strani,
glasove vetru sem izvil,
iz belih lilij čaš sem pil . . .

Občutil brstov nežno rast,
okušal rož sem strup in slast,
vsrkaval blagi vonj cvetov,
ki bil je vedno svež in nov . . .

Tako gradil sem duše hram,
mudeč se često tu in tam —
oprosti mi moj ‚tam in tod',
če zgrešil kdaj je svojo pot . . .

Gliša Koritnik.

Basen.

Ah, to bo nesrečen zakon —
bela breza, temni bor;
on se stiska med prostake,
ona sili le navzgor.

Bela breza gizdalinka,
v srebru ji blešči nakit;
bor si nikdar las ne češe,
v petek, svetek ni obrit.

On možakar je preresen,
redkokdaj kaj zamomlja,
ona — živa radost — vedno
s solnčkom zlatim se igra.

Ah, to bo nesrečen zakon —
bela breza, temni bor:
dva dni, tri dni bosta skupaj
vsem negodnikom za vzor . . .

Pa je bil le srečen zakon,
srečen zakon in iskren:
ona bila ljubka ženka,
ljubek on možiček njen.

Leopold Turšič.

Nedolžnosti!

Ne hodi mi v žalosti pred oči,
ti beli utrinek mladih dni,
ti upanje sveto nad grobi molčečimi,
ti lilija bela med rožami rdečimi!

Ne hodi mi v žalosti pred oči!

Ostani tam, kjer bila si —
pri tvojem očetu, ki je Bog,
pri materi tvoji, ki mati ni,
pri materi tvoji Brezmadežni!

Čemu mi prihajaš pred oči,
ti bela misel temnih dni?

Glej, jaz sem grešen vsepovsod,
oskrunil sem hram, ki bil v njem je Gospod,
obtežen sem s predsodki stoterimi,
z grehi glavnimi sedmerimi . . .

Ne hodi mi, lilija, pred oči!

Bojim se, da raniš si bele noge
ob mojih dvomov osti;
bojim se, da lica ti bela zardé,
ko vidiš obujati kes moje solze . . .

Ne hodi mi, lilija, pred oči!

K očetu se vrni, ki je Bog,
k materi tvoji Brezmadežni!

Gliša Koritnik.

Knez Serebrjani.

Roman iz časov Ivana Groznega. — Ruski spisal grof Aleksej K. Tolstoj; prevel Al. Benkovič.

30. Zagovarjanje železa.

Naslednjega dne je Vjazemski odšel proti Moskvi.

V vsakem drugem slučaju bi se bil, pripravljajoč se k dvoboju, zanašal na svojo moč in spretnost. A tu je šlo za Heleno. Dvoboj ni bil navaden; njegov izid je bil odvisen od božje sodbe in knez se je zavedal svoje krivice; kakor bi se mu tudi Morozov zdel preziranja vreden v navadnem boju, se je vendar v tem slučaju bal božje jeze. Strah ga je bilo, da mu med bojem odpovedo ali odrevene roke. Ta bojazen je bila tem hujša, ker so ga pred kratkim zaceljene rane še vedno bolele in je včasih čutil slabost in utrujenost. Knez ni hotel opustiti ničesar, da bi si zagotovil zmago, zato se je odločil, obrniti se na znanega mlinarja, naj mu da kako zelišče in s čaranjem napravi njegove udarce neodbojne.

Ves zamišljen in razburjen je jezdil korakoma skozi gozd, se tam in tam nagnil v sedlu naprej ter iskal steze, ki je bila vsa s praprotjo zarastla. Po mnogih ovinkih je prišel na bolj izhojeno pot, se ogledal, uzrl na drevesih znamenja in pognal konja v dir. Kmalu je bilo slišati šumot kolesa. Jahajoč proti mlinu, je razločil knez obenem s šumom človeški govor. Ustavil se je, zlezel s sedla, privezal konja ob lesko ter šel peš k mlinu. Ob tramovju je stal tuj konj v bogati opremi. Mlinar se je razgovarjal s postavnim človekom, toda Vjazemski mu ni mogel videti v obraz, ker mu je neznanec obračal hrbet, pripravljajoč se, da sede v sedlo.

»Zadovoljen boš, bojar,« mu je govoril mlinar in pritrjevaje kimal z glavo, »zadovoljen boš, batjuška! Pridobiš si zopet carsko milost in naj me na mestu strela ubije, če ne poginejo Vjazemski in vsi tvoji sovražniki! Bodi miren, nihče ne prenese tirlič-trave!«

»Dobro,« je odgovoril obiskovalec, zasedajoč konja. »Ti, stari vrag, pa se spominjaj najinega dogovora; ako se mi ne posreči, te obesim kakor psa!«

Glas se je zdel Vjazemskemu znan, a kolo je škripalo tako silno, da ni mogel razbrati, kdo je prav za prav tisti, ki govori.

»Kako bi se ti ne posrečilo, batjuška, kako neki ne?« je nadaljeval mlinar in se nizko klanjal. »Samo tirliča ne jemlji s sebe. In kadar boš govoril s carjem, mu glej naravnost in veselo v oči; drzno mu glej v oči, batjuška, ne kaži strahu. Pripoveduj mu burke in dovtipe, kakor si jih pripovedoval poprej, in pogubljen naj bom, če si ne pridobiš milosti nazaj!«

Jezdec je obrnil konja in zdirjal mimo Vjazemskega, ne da bi ga bil opazil.

Knez je spoznal Basmanova in njegova ljubosumna domišljija je zakipela.

Ves prevzet samo od misli na Heleno, se ni zmenil za mlinarjeve besede, ampak je, čuvši svoje ime, pomislil, da vidi v Basmanovu novega nepričakovanega tekmeca.

Medtem je bil mlinar spremil Basmanova z očmi, sedel na nasip pred kočo ter pričel šteti cekine. Veselo se je muzal in jih stresal z dlani v dlan; kar je začutil težko roko na svoji rami.

Starec je vztrepetal, planil pokonci in skoro omedlel od straha, ko so se njegove oči srečale s črnimi očmi Vjazemskega.

»O čem si govoril z Basmanovim, čarodej?« je vprašal Vjazemski.

»Ba... ba... batjuška!« je rekel mlinar, čuteč, da se tresejo noge pod njim. »Batjuška, knez Afanazij Ivanovič, kako pa se kaj počutiš?«

»Govori!« je kriknil Vjazemski, zgrabil mlinarja za grlo in ga vlekel h kolesu. »Govori, kaj sta govorila o meni!«

In nagnil je starca prav nad šumečo vodo.

»Duša božja!« je zastokal mlinar. »Vse povem tvoji milosti, vse povem, batjuška, samo pusti mi dušo, da se pokesam!«

»Po kaj je prišel k tebi Basmanov?«

»Po koren, batjuška, po koren! Jaz pa sem dobro vedel, da si tukaj, vedel sem, da vse slišiš, batjuška, zato sem tako glasno govoril, da bi ti vedel, da hoče Basmanov pogubiti tvojo milost!«

Vjazemski je potegnil mlinarja iznad vode.

Starec je spoznal, da je minil prvi naval njegove jeze.

»Kakšna jeza te je, človek božji!« je rekel in se spravil na noge. »Saj ti pravim, da sem vedel, da je tvoja milost blizu. Že od davi sem te pričakoval, batjuška!«

»Kaj pa hoče Basmanov?« je vprašal knez z mehkejšim glasom.

Mlinar se je bil medtem popolnoma znašel.

»Stvar je ta,« je rekel in napravil zaupljiv obraz. »Basmanov pravi, da mu je car odtegnil ljubezen, češ, da tebe bolj ljubi in da ima rad samo Godunova Borisa Fjodoriča in Maljuto Skurlatova. Pa me je silil, naj mu dam tirliča. Daj mi tirliča, je rekel, da si pridobim carsko milost, njim pa da car odtegne ljubezen in jih izobči. Kaj pa naj storim z njim? Nastavil mi je nož na grlo, češ, potegni iz žepa in daj. Prepirati se vendar ne morem z njim. Pa sem mu dal korenček, ampak slab korenček, batjuška! Star, prežan korenček sem mu dal, samo da bi me pustil

živega. Njemu bom dajal tirliča, da bi ga car vzljubil tebi v škodo?« ...

»Vrag ga vzemi!« je rekel Vjazemski malomarno. »Kaj me briga, ali ga car ljubi ali ne? Nisem prišel za to sem. Ali si kaj zvedel o bojarki, starec?«

»Ne, moj dragi, nič nisem zvedel. Tudi tvojim slom sem rekel, da ni ničesar mogoče zvedeti. In kako sem se trudil za tvojo milost! Sedem noči po vrsti sem gledal pod kolo! Pa sem videl, kako gre bojarka po gozdu s starim človekom. Vsa je žalostna in starec jo tolaži, več pa ni bilo mogoče videti. Voda je postala motna in ničesar več ni bilo mogoče videti!«

»S starim človekom? Morda z Morozovim? S svojim možem?«

»Ne, on ni mogel biti. Morozov je bolj životen in tudi oblečen je drugače. Ta je nosil preprost kaftan, ne bojarskega; bržkone je bil navaden človek!«

Vjazemski se je zamislil.

»Starec!« je rekel nenadoma. »Ali znaš zagovoriti sabljo?«

»Kako bi je ne znal, seveda znam. A čemu ti je tega treba, batjuška? Da bi sekala, ali da bi otopela od udarca?«

»Seveda, da bi sekala, ti gozdni hudir ti tak.«

»Včasih je treba zagovarjati sovražno sabljo, da bi otopela ali pa da bi se razletela ob oklepu.«

»Nočem imeti zagovorjene sovražne sablje, ampak svojo. Bil se bom v dvoboju, zato je treba, da ubijem nasprotnika, naj me stane, kar hoče... Slišiš?«

»Slišim, batjuška, slišim! Kaj bi ne slišal?«

In starec je pričel premišljevati: S kom se bo bil? Kdo pa je njegov sovražnik? Pa ne da bi se z Basmanovim? Z njim komaj! Pravkar je zaničljivo govoril o njem in knez ni človek, ki bi znal skrivati svoje misli. Morda s Serebrjanim? A mlinar je vedel od Mihejiča, da so Serebrjanega vrgli v ječo, od slov Vjazemskega in od nekaterih tovarišev Prstena pa je slišal, da so razbojniki oprostili Nikito Romaniča in ga odpeljali s sabo; s Serebrjanim se ne bo bil. Ostane samo še bojar Morozov. Ta bi bil lahko pozval Vjazemskega, ker mu je ugrabil ženo. Res, da je zelo star, ali v sodnem dvoboju je dovoljeno namesto sebe postaviti drugega borca. Torej, je razsodil mlinar, se bo knez bil z Morozovim ali pa z njegovim najemnikom.

»Dovoli, batjuška,« je rekel, »da zajmem vode in si ogledam tvojega nasprotnika.«

»Stori, kakor veš in znaš,« je odgovoril Vjazemski in zamišljen sedel na prevrnjen panj.

Mlinar je prinesel iz izbe vedro, ga spustil pod kolo, zajel vode in jo postavil poleg kneza.

»Ej, ej,« je rekel, sklanjajoč se čez vedro in pozorno gledajoč vanj, »vidim tvojega nasprotnika, batjuška, samo da ne razumem prav. Od sile je star. In tudi tebe vidim, batjuška, kako se srečavata.«

»Kaj je torej?« je vprašal Vjazemski in se zaman trudil, da bi kaj razpoznal v vedru.

»Angeli so na starčevi strani,« je nadaljeval mlinar skrivnostno in kakor bi se sam čudil temu, kar vidi. »Nebeške moči so na njegovi strani, težko bo zagovoriti tvojo sabljo.«

»A na moji strani ni nikogar?« je vprašal knez in nehote zatrepetal.

Mlinar je gledal čimdalje pozorneje, njegove oči so postale popolnoma nepremične. Podoba je bila, da ga je potem, ko je bil pričel varati Vjazemskega, osupnila resnična prikazen in da se mu je pokazalo nekaj strašnega.

»Tudi tvoja milost«, je rekel šepetaje, »ima zaščitnike... A zdaj ne vidim ničesar več, voda se je skalila.«

Dvignil je glavo in Vjazemski je videl, da so mu debele potne kaplje tekle s čela.

»Tudi ti imaš zaščitnike, batjuška,« je šepetal strahoma. »Tvoje orožje se bo dalo zagovoriti.«

»Na,« je rekel knez in izdrl iz nožnice težko sabljo; »na, zagovarjaj!«

Mlinar je zavzdihnil, z rokami izkopal jamo in vtaknil ročaj sablje vanjo. Poteptal je zemljo, obrnil rezilo z ostrino navzgor in pričel hoditi okrog ter polglasno žebrati:

»Privalilo se je solnčece izza morja Hvalinskega, izšla je luna nad mestom kamenitim in v tem mestu kamenitem me je rodila mati in rodeč me je govorila: Bodi, dete moje, neranljivo: od strelic in mečev, od bojevnikov kakršnihkoli. Opasala me je mati z mečem-kladencem. Ti, moj meč-kladenec, sukaj se in vrti, sukaj se in vrti, kakor se v mlinu vrte mlinski kamni, kruši in drobi vsako jeklo in kaljeno železo, železo in med; prebij in presekaj vsako meso in kost; in sovražni udarci naj se odbijajo od tebe kakor kamen od vode in ne dobodi od njih niti praske niti škrbine! Zagovarjam roba Afanazija, opasujem ga z mečem-kladencem. Rokus pokus — konec, mojemu delu venec!«

Izdrl je sabljo, otresel z ročaja prst, jo skrbno obrisal s poljó ter jo podal knezu.

»Vzemi jo, batjuška, knez Afanazij Ivanič. Služila ti bo, samo, če tvoj nasprotnik svoje sablje ne pomoči v blagoslovljeno vodo!«

»In če jo pomoči?«

»Kaj hočeš, batjuška? Zoper blagoslovljeno vodo zagovorjeno železo nima moči. Sicer pa se najde pomoč tudi proti temu. Dam ti močvirskega modriša, obesi si ga okrog vratu v mošnjici, tako odvrneš sovražnikove oči od sebe.«

»Daj mi modriša!« je rekel Vjazemski.

»Takoj, batjuška, takoj. Za tvojo knežjo milost mi tudi modriša ni žal.«

Starec je šel zopet v izbo in prinesel knezu nekaj v krpo zašitega.

»Dosti me je stal,« je rekel, kakor da bi dal krpico nerad iz rok, »težko ga je dobiti. Ako ne zlezeš o pravem času ponj v močvirje, se te poloti taka groza, da Bog nas varuj!«

Knez je vzel zašito stvar in vrgel mlinarju mošnjo z zlatniki.

»Bog poplačaj tvoji knežji milosti!« je rekel starec in se globoko klanjal. »Še nekaj naj ti povem, batjuška: do dvoboja ne hodi v cerkev, ne bodi pri maši, sicer še moj zagovor na vse zadnje odleti od sablje!«

Vjazemski ni odgovoril ničesar in se je namenil na kraj, kjer je bil privezal konja, pa je nenadoma obstal.

»Ali lahko za gotovo zveš,« je rekel, »kdo izmed naju ostane živ?«

Mlinar se je zamislil.

»Bržkone ti, batjuška! Kako da bi ne ostal živ?« Saj sem ti že prej vedno govoril: tvoji milosti ni usojena smrt od meča!«

»Poglej še enkrat v vedro!«

»Čemu bi gledal, batjuška? Sedaj ne ugledaš ničesar več, voda se je skalila!«

»Zajmi sveže vode!« je rekel Vjazemski zapovedujoče.

Mlinar je nehote ubogal.

»No, kaj vidiš?« je vprašal knez nestrpljivo.

Starec se je z vidnim gnusom nagnil čez vedro.

»Ne tebe, batjuška, ne tvojega nasprotnika ni videti,« je rekel in prebledel. »Vidi se trg, poln ljudstva; mnogo glav štrli na kolih, ob strani pa dogoreva grmada in človeške kosti so prikovane na steber!«

»Čigave glave štrle s kolov?« je vprašal Vjazemski, boreč se z nenadnim strahom.

»Ne vidim, batjuška, vse se je zopet skalilo; samo grmada še gori in kosti vise s stebra.«

Mlinar je siloma dvignil glavo in vidno s trudom odtrgal pogled od vedra. Krči so ga vili, pot mu je lil z obraza, stokajoč in ječeč se je privlekel do nasipa in upehan padel nanj.

Vjazemski je stopil h konju, sedel v sedlo in ves zamišljen odjahal proti Moskvi. (Dalje prihodnjič.)

Zjutraj.

Na gričih cerkvice-sestrice
z zvonjenjem se pozdravljajo;
glas jasni plove čez ravnice,
in ptice jim odzdravljajo —

Že mlade nune-jelke bele
se v cerkvice odpravljajo;
v ognjeni zarji zarudele
se od poljan poslavljajo —

Sred griča strmega zastava —
visoki jagnjed trepeta;
velika je nebeška slava:
dotika jagnjed se neba — —

Gustav Strniša.

A jaz sem kot dete.

Deklica žalostna,
mene je strah...
— — — — — — — —
O, kako daleč je soj zvezdâ,
visoko, visoko je cvet gorâ;
le bele ovčice — meglice
dospejo tja!

A jaz sem kot dete,
ki govoriti ne zna,
le ročice izteza
in jeclja...
— — — — — — — —
Daleč, daleč je do neba!

Anton Boštele.

Solnčna nedelja.

Valčki morja skakljajo naprej in naprej;
na bregu visokem se v jutru cerkvica sveti.
Izza kraške ravni začelo solnce je greti
lička deklici Pavli, gredoči po bregu naprej.
Grmi cvetoči so vsuli ji cvetje na kodraste laske.

Sama jim vtrgala z roko je belo-rdeče obrazke
in v pisane šopke, v kito, v venec jih splela.
Na vrhu je Roža skrivnostna vsa zadehtela,
z venčkom gre Pavla k Njej, naprej in naprej.

Magajna Bogomir.

Otoški postržek.

Spisal Anton Komar.

5. Gospod pisar.

Dasi ni bilo šole oni dan, sem vendarle takoj vstal, ko je čednik zatrobil. Mikalo me je, da grem s stricema v gozd, zlasti ker je bil stric Jože obenem namenjen v Črno jamo. Stric Jože je pravi jamar. Veliko je hodil z inženirji in učenjaki po jamah na Krasu, v Istri, na Kočevskem in si zaslužil lepe denarje. Kdo ve, koliko jamskega kamenja je že razpečal in človeških ribic ulovil. V naši mali sobi hrani deset živalic po dve do tri pedi dolgih. Te kačice imajo nožice, v koritu z vodo žive brez hrane. Zelo mehke so in spolzke. Ne branijo se, če jih v roko vzameš. Tudi pri Vrhniki jih je že voda prinesla izpod zemlje. Učeni Valvasor, ki je pred dve sto leti popisal kranjsko deželo, je zapisal, kako so v starih časih ljudje mislili, da so to mladi zmaji. Stric jim pravi protévsi. Iz roke jih prodaja po goldinarju, po pošti pa dva. Kupujejo jih učeni gospodje Nemci, Francozi, Angleži. Dobe se v Črni jami.

Voz še ni bil naprežen, ko je stric Jože stopil iz skednja, kjer je v slami spal. Pod pazduho je imel razcepljen kolček, da mu bo za plamenico. Šel je še v sklednik po pločevinasto kanglico in rekel meni: »Ako hočeš z mano, boš videl jamo.«

Kajpak da sem hotel. Vesel sem bil, da ni treba prositi. Skočil sem na seno klicat Matevžka, a se ni dal spraviti pokonci, češ, da je že bil v jami. Pustil sem ga, vtaknil v žep nekaj klinčkov, vzel stricu kanglico in šel za njim čez Kaculj. V dobri pol uri sva bila v smrekovem gozdu pred jamo.

Po poti mi je pravil stric, s kakšnimi gospodi je že jamaril. Sedaj ima nekega Angleža, ki uči na visoki šoli v Londonu, da iščeta po jamah pajkov in žuželk brez oči. Angleži malo govore, a dobro plačajo, Nemec plača, kar je prav, nič več, Francoz pa je prijazen in dobrih rok. Samo Slovenec hoče imeti vse zastonj.

Z gozdne poti se gre med grmovjem kakih dve sto korakov strmo navzdol do dna kotline, kjer zazija pred človekom potlačena črna odprtina, ki se nad njo spenja propadno skalovje. Kakor kitov gobec.

Stric je poiskal v grmu sak in zažgal plamenico. Potem sva hodila v jami najprej nekaj časa navzdol, nato zopet navzgor po hrapavem, a še dosti ravnem svetu. Mestoma se je votlina silno razmaknila na šir in viš. Lepih kapnikov ni bilo, ker so jih ljudje razbili in odnesli, le previsoki curki, debeli stebri in štori so pričali o kraškem kamenitem gozdu in s sigo zalite stene in skale so bile kakor jezovi ali mlini pozimi. Jama je bila zakajena, in kako bi ne bila, ko so celo kurili v njej.

Vrnila sva se in šla v spodnjo jamo, da prideva do vode. Tu in tam je imel stric nastavljen košček krompirja in pogledoval, če je prišla kakšna žuželka zraven. Deval jih je v majhne stekleničice, ki mu jih je dal Anglež. Ko sva bila blizu jezerca, je stric postal, vzel kratko svečo iz žepa in prižgano dal meni, rekoč, naj nekoliko počakam, da bo stopil potiho, ako je kakšna ribica pri kraju.

Obstal sem sam. Plamenica se je polagoma oddaljevala. Da bi premagal grozo, ki me je obhajala, sem nalašč upihnil svečo. Črna, gluha tema me je obdala. Kaj, ko bi sedajle zarenčal veliki jamski medved ali pa ko bi bil stric s plamenico strašni zmaj, ki je zaduhal krščansko kri.

Prižgal sem svečo. Kolika dobrota je luč, bodi zvezda ali sveča! Pokazala se je vnovič plamenica in hkrati me je stric poklical. V saku je imel ribico in jo dejal v kanglico. »Glej tamle je še ena.« Jaz nisem nič videl, a trenutek pozneje se je že v saku previjala druga jeguljica, ki je bila bežala s plitvine v kotljo, pa jo je stric prestregel.

Stric je bil jako zadovoljen z lovom. Lepo kamenje se dobi samo še v kaki stranski jami. Stric Jože je pred leti našel tako novo jamo. Moral se je iz stare jame plaziti po trebuhu skozi ozek rov. Potem pa je prišel v krasno jamo, da se je bleščalo od sten in kapnikov kakor čisto srebro in zlato. Strmel je in se veselil, koliko bo dobil za kamenje. Ampak, o groza, ko se je nagledal in se hotel vrniti, so se mu lasje naježili in ga je pot oblil. Pozabil je, odkod je prišel. Nikjer nobenega znamenja, da bi našel luknjo, ki je bila nekje pod stropom. Imel je samo plamenico in dve sveči v žepu. Kaj, ako mu poide luč ali pa sam zaide v napačen rov, nikoli več ne pride ven. Da mu prehitro ne pogori, ugasne plamenico in v temi premišljuje, moli in obudi kes. Ko se je pomiril, zopet užge plamenico in išče po stenah, če ni kje kaka sled. In res najde na gladki skali riso od čeveljskega žeblja in malo više ogorek, ki se je bil utrnil od plamenice. Sedaj je lahko našel luknjo, ko je vedel za smer. Dokaj kamenja je iznosil od ondod; njegovo je bilo najlepše, kar so ga prodajali pred postojnsko jamo. A prišla sta mu na sled Matatinov Matija in Pečenko, ki sta vse po jami razbila in prodala v Reko. Kdo ve, koliko lepih jam je še pod Krasom, ki jih bodo ljudje šele čez tisoč let našli ali pa nikoli.

Ko sva prišla nazaj iz Črne jame, se mi je lepše zdelo nebo in milejši beli dan. Stric Jernej je bil že prišel z vozom in izpregel voli. Lotili smo se nakladanja. Strica sta obsekavala vrhovino smrek, posekanih pred dvema letoma, ko so postavljali po požaru novo hišo, jaz pa sem nosil debele trske, ki so jih pustili tesači. Okrog poldne smo bili doma. Stara mati so kot nalašč devali žgance v skledo. Svoj živ dan

še nisem bil tako lačen in komaj sem čakal, da mi bodo kakšen žganec na račun dali. Pa se niso hoteli spomniti, a prositi nisem maral, da bi me ne imeli za mekuža.

Drugi dan je naročil gospod kaplan v šoli: »V soboto popoldne bo šolska spoved; za vas ob treh; v nedeljo po rani maši bo skupno sveto obhajilo.«

Ne rečem nič, spovedi sem bil potreben, toda prav sedaj nikakor ne želján. Zakaj neka preglavica mi je zrastla zadnje dni, ki je nisem hotel presojati po vesti.

Povedal bom po pravici.

Pred štirinajstimi dnevi sem šel v šolo med otoškimi dečki. Kar me na cesti ustavi gosposki človek, češ, zakaj nisem pozdravil in ali me tako v šoli uče. Rekel sem, da ga ne poznam, in sem šel dalje. S tem je bilo za prvič opravljeno. Sestrična Micka mi je povedala, da je ta človek pisar pri glavarju in da je zavoljo njega šla neka gospodična v vodo, ker je ni hotel vzeti za ženo, kakor je bil obljubil. K sreči ni utonila, ker se ji je obleka napihnila kakor mehur, da ni šla v dno, dokler je ni rešil mlinar. Ta novica je zatrla v meni vsako blago misel o tem človeku.

No, pred tednom smo zopet srečali pisarja. Jaz ga nisem pozdravil. In zopet je stopil predme in zahteval moje ime. Nisem odgovoril, tudi drugi dečki so molčali. Toda dospele so deklice in povedale, da sem Istinič iz Borovnice in da hodim v četrti razred.

»O, sem vedel, da ne more biti Otočan, zakaj Otočani so vljudni. Takisto niče se dobi samo v Borovnici. Naj ga bo sram. Bom že govoril z gospodom Resnikom, da takih učencev ne potrebujemo v Postojni, ki ne poznajo olike.«

Tako je stresel pisar svojo jezo in oliko. Nekaj dni sem se res bal, kaj bo rekel gospod nadučitelj. Toda ves teden ni bilo nič. Bo takle pisar govoril z gospodom Resnikom! Kaj še, niti poslušal ga ne bi! Tako me je minila bojazen.

Stara mati so zvedeli o dogodku, menda po Micki, in so me vprašali: »Kaj pa sta imela s ‚krmovim blekom'?« Tako sem spoznal, da ima pisar ime, ki ni nič lepše nego istinič ali borovničar. Zapisal sem si ga z malo črko, ker pač ni vredno, da bi se mu klanjal. V meni je rastel srd na pisarja. Zaničeval je mene in Borovnico, pa še pot iz Otoka v Postojno mi je naredil kočljivo kakor ono iz Jeruzalema v Jeriho. Kaj storiti? Drugi dečki so zatrjevali, da ga ne bodo pozdravili, in tudi zadnjič jih je samo dvoje prijelo za klobuk.

Po vročem premisleku sem zatrdno sklenil tako: Prvič, ko me bo pisar še ustavil in vprašal za ime, mu bom rekel, da se pišem »krmov blek«, bo že sam vedel, kaj to ime pomeni. Potem bom skočil proti Pivki, in ako bo tekel za mano s svojo paličico, bom kar planil v vodo in jo preplaval. Tako bo ostal pisar z dolgim nosom. Skoro vsak večer sem kar želel, da bi ga jutri srečal.

Sedaj pa je prišla ta spoved vmes. Prav za napoto. Zakaj v ogledalu vesti so zaznamovane tudi sovražne in maščevalne misli. Z deli je pa še večji križ. Ako povem svojo namero, mi bo spovednik prepovedal in greh bo velik, ako jo navzlic prepovedi izvršim. Bolje bo molčati in govoriti šele, ko bo vse dokončano.

Tako sem tudi storil. Sicer nisem šel pomirjen in vesel od spovedi kakor drugikrat, a dejal sem si, da ni bila nevredna, ko ne gre za hudo reč.

Ob štirih sem bil že doma. Kaj bi začel na delopust?

Potikal sem se po dvorišču, zlezel na oreh, sekal nekaj časa drva, gnal junčka pit na žabjek, potem na tnalu sede gledal, kako prihajajo ljudje s polja.

Medtem je začela pihati močna sapa. Izza Nanosa so se širili po nebu temni oblaki. Kazalo je na nevihto. Hudih ur je v Postojni štirideset na leto, celo v jeseni pride katera. Moja mati je zato tako rada v Borovnici, ker tam ni tako strašnega grmenja in treskanja. Iz dalje so se že čuli zvonci s paše prihajajoče živine.

Kdo bi vedel, čemu me je neslo na kup vrhovine, da bi bojujoč se s pišem stopical po tankem deblu. Naenkrat mi je spodletelo, padel sem s kupa in zadel s čelom ob oster kamen. Omedlel sem za trenutek in v glavo mi je šinila misel, da je prišla zadnja ura. Toda pobral sem se in z novim strahom opazil, da mi hudo teče kri. Stara mati so prihiteli iz veže: »Jemini, kaj pa si delal?« Izprali so mi rano in jo trdo zavezali z ruto, da se je kri ustavila. Potem so dali na rano trpotca z lanenim oljem. Od začetka ni bolelo, potem pa je ščemelo in otekalo, da sem na levo oko komaj gledal. Moral sem v posteljo in za večerjo so mi prinesli nekega čaja, ker mi je bilo slabo v želodcu.

Ko so družina povečerjali in se razšli, sem ostal sam v temi. Toda to ni bila nobena tema, ampak bliskalo se je, da je vid jemalo, in zraven grmelo. Ulila se je ploha. Mene je začelo skrbeti: pekla me je vest. Jutri ne bom mogel ne k maši ne k skupnemu obhajilu. Kaj če ni to božja kazen! Nisem hotel odpustiti, še bal sem se, da se ne bi skesal, dá, ravnal sem zvijačno. Sedaj imam, samo strela naj še udari v posteljo, pa bo konec mojemu napuhu.

Zatisnil sem oči in kmalu nekam izginil. Ali čez dolgo ali čez kratko sem se pojavil ob tolmunu pod maklenom. Na korenini sedim in čakam na raka. Prišel je, velik kot še nikoli. Sežem z roko v vodo, toda preveč sem se nagnil, kolena mi zdrsnejo z gladke korenine in štrbunknem na glavo. Poskušam plavati, a voda me nese na jez. Hočem se prijeti za jez, a plast vode, ki šumi čez, je predebela. Nese me s silno hitrostjo pod most. Tudi mostu ne morem doseči z roko. Voda je velika, stoji visoko nad žrelom, ker ne more

vsa vanje, zato tudi jaz ne grem naravnost v jamo, ampak pod skalnatim stropom me zgrabi vrtinec in me nosi okoli strašnega lijaka, ki s srkajočim in grgrajočim glasom, kakor bi pilo sto volov, požira vodo in slednjič požre tudi mene. Stisnem usta, ko grem v tihoto in temo navzdol. Zbogom, svet, kmalu bo vsega konec. Toda ne! Voda zopet bobni, poskušam dihati skozi nos in diham. Le jadrno me tira tok dalje, brez dvoma skozi Postojnsko jamo v neznane votline. Na to ni misliti, da bi poskušal priti iz vode, zakaj ne našel bi več na svetlo, najbolje bo, da se prepustim vodi in pazim, kdaj bom na Uncu izpod zemlje. Tam bo morda prilika, da se primem za kak grm in rešim. — Ah, zapozabil sem se, ker sem mižal! Za nekaj trenutkov se je posvetilo kakor blisk in zopet vseokoli tema. To kaže, da je Unec minil, in ne bo prej konca ko na Vrhniki ali Bistri. Najbrž pa je vse izgubljeno, ako ni tam tolike luknje, da bi šlo telo skozi. — Nenadoma pa se voda nekam zgubi in jaz ostanem na suhem. V dalji zagledam svetlo okno, kjer pridem kmalu ven kakor iz tunela. A tam s ceste že vpije »krmov blek« nekemu biriču: »Poglejte zalego, doslej je lovil brez pravice ribe in rake, sedaj se pa hoče s Pivko zastonj voziti na Vrhniko. Primite pobalina, da ga obesimo na očetove stroške, dokler je čas.« Na cesti se prikaže okrogloličnі vrhniški birič, z bleščečimi očmi, Šabec. Nič se ne bojim Šabca, ko je že večkrat kavo pil pri nas v Borovnici, in je tudi radi debelosti prepočasen, da bi mene ujel. Samo naj zagledam, na katero stran je borovniški most, potem dobro vem, kje bom čez eno uro.

Ruriru, ruriru, rurirurirurir

izdal 1744 na stroške deželnih stanov (192×170 *cm*) zemljevid kranjske dežele, okrašen z deželnim grbom in 7 drugimi grbi. Rojen je bil v Ljubljani 1691. Oče mu je bil odvetnik dr. Jan. Štefan, mati pa Genovefa Kunstelj.[5]

Franc N., slikar v Višnji gori l. 1677.[6]

Frančišek iz Stražišča je slikal 1758 sliki za prejšnja stranska oltarja v Naklem za 16 gld.[7]

Gabrič Anton, slikar v Krškem okoli 1762. V Dobjem se je podpisal na zadnji steni velikega oltarja Karmelske M. B.[8]

Gallenberg grof Sigismund je bil pastelni slikar. Na pastelnem portretu, ki ga hrani moja sestrična, je podpis: Sigismond comte Gallenberg 1771.[9]

Naslovni list iz bratovske knjige sv. Dizma.

Gimbler Ivan Peter, ljubljanski meščan in slikar okoli 1680—1714. Stanoval je vso svojo delovno dobo v stolpu na Novem trgu. L. 1680 je prenovil mestno sliko Poslednje sodbe. L. 1683 je slikal za kapucinsko procesijo na veliki petek. L. 1699—1702 je bil mestni odbornik. V starosti je bil bolehen.[10] Pri Sv. Petru je bil trajno zaposlen od l. 1686 dalje. Za bandersko sliko je prejel l. 1689 12 gld. in za slikanje božjega groba l. 1690 zopet 12 gld. Isto leto je poslikal tudi 20 velikih sveč za 4 gld. 26 kr. in sveče bratovščine zveličanja sveta za 4 gld.[11]

Grahovar Nikolaj (Grachower), sin miniaturista Simona Volbenka Grahovarja, je bil rojen v Ljubljani 1750. Bil je finančni uradnik do 1810. Risal je in slikal: »Veliko avstrijsko grboslovje« v 5 knjigah in »Malo grboslovje štajersko, kranjsko in hrvatsko« v četvorki z 867 stranmi. To »Malo grboslovje« je bilo v Kukuljevićevi lasti.[12]

Grahovar Simon Tadej Volbenk (Grachower), miniaturni slikar v Ljubljani, je bil rojen v Tržiču 31. novembra 1709, umrl pa je v Ljubljani kot pristav deželnega registratorja 24. avgusta 1774 v Kapucinskem predmestju v 65. letu in bil pokopan pri frančiškanih (na Vodnikovem trgu). Poročil se je

List (miniatura) iz knjige sv. Dizma.

trikrat. Prva žena Konstancija mu je umrla 2. aprila 1760 v 38. letu. V drugo se je poročil z Marijano Gorjup (Gariup) iz Gradca 6. maja 1762; ko mu je 30. marca 1768 tudi ta umrla, se je tretjič oženil 12. septembra 1768 z Marijo Ravnikar. Tudi otroci so mu drug za drugim umirali: Nikolaj (2 leti) 24. jan. 1749, Terezija (8 mesecev) 10. junija 1749, Konstancija (2 leti) 25. nov. 1754, Dympna Rozalija (1 leto) 13. junija 1758. Svoje miniature je slikal navadno na pergament z veliko spretnostjo v zelo nežnih barvah. Zlasti se je proslavil s svojimi slikami v matici Dizmove bratovščine, zvani Theatrum Memoriae nobilis

[5] Strahl, 20; IMD, 1900, 148; Pohlin, B. C., 20.
[6] Zbornik UZD 1922, 110.
[7] Zgodovina nakelske fare, 42.
[8] Orožen, VI., 274.
[9] Glej tudi Strahl, 45.
[10] Mitt. 1890, 116.
[11] Zbornik UZD, 1922, 110.
[12] Kukuljević, 106.

ac almae societatis unitorum. Poleg teh slik je narisal in naslikal še več drugih nabožnih sličic na pergament, nekaj slik pa je vrezal v baker.[13] Baron Erberg je imel tri njegove sličice, stolni prošt Sajovic eno: Brezmadežno, ki stoji na zemeljski obli; angelček na desni drži ogledalo, kjer je križec naslikan, ki se odbija na Marijo; na vrhu plava Bog Oče, na levi spodaj pa meče angel bliske na Amorja in Psycho. Zaznamoval se je s S. W. G. Ljubljanski uršulinski samostan hrani 22 *cm* visok portret pete prednice M. Preckerfeld, slikan na pergament s signaturo S. W.

V prej omenjeno knjigo Theatrum memoriae je največ slik naslikal Grahovar. Vsak plemenitnik, ki se je vpisal v to bratovščino, si je dal napraviti lepo risbo ali sliko z grbom in drugimi okraski. Naš Grahovar je začel slikati s 57. listom, ki je posvečen Jan. Jur. Werthentollu. Okraski so baročni in obsegajo simbole vere, upanja in ljubezni. Barve so izbrane. Na listu barona Jan. Jos. Ant. Possarellija se je slikar podpisal S. T. W. Grahover inv. et pinx. Dalje so njegove slike na listih 110, 111, 114, 117, 118, 119, 121, 122 (je lepa pokrajina, labodje plavajo po jezeru), 124, 125 za škofa Sig. Feliksa Schrottenbacha s krasnimi simboličnimi skupinami, 128, 129, slikana v maju 1749, 130, slikana v aprilu 1749 za Ant. Jos. Auersperga, 131, 132, 133, 134 za Jakoba, prelata iz Bistre: Jakobove sanje (so zelo lepa kompozicija); 135 (l. 1747), 136, 137 (S. W. Grahover 1741), 139, 140, 141 za Jos. Ant pl. Tallberga, vpis. 21. 10. 1738, 142, 143, 144 (komendator n. v. r. Wildenstein), 145, 146, 147—153 (l. 1749), 154 za Volka Engelberta Ignacija grofa Auersperga, vpis. 1741 (morje, zamorec strelja orla v višini; razvaline; Turek drži grb; prav lična podoba), 155—160 (sl. 1749), 161, 162, 163, 165, 166, 167 (slikane 1752—1755), 169—172, 181, 182 (menda 1758), 183, 184, 185, 187, 188, 190 (Kristus in Dizma), 191 (menda 1762) loretska hišica s 5 simboličnimi osebami, 192 (menda 1765), 193 (Abrahamova daritev), mogoče tudi 194, 196, 197, 198 po l. 1770. List 168 je slikal Prenner, 173 menda sam vpisanec Leopold Krištof pl. Raditsch J. U. D., deželni tajnik in tajnik Dizmove bratovščine (sculp. L. C. d. R.), 174 Wiser, 179 in 180 Höger; 195 Josip Hübmer.

List iz bratovske knjige sv. Dizma.

Grimbschiz Jurij Adam baron, rojen na Rečici pri Bledu 25. marca 1676. Oče mu je bil Janez Ludovik, materi je bilo ime Barbara List pl. Sigerdorff. Učil se je najprej doma, kjer ga je posebno veselilo slikarstvo. Mnogo je potoval. V Rimu je dolgo bival in se učil slikarstva pri slavnem Carlu Marattu. Potem se je posvetil uku stavbarstva in vojništva. Doma je postal sodni prisednik in cesarski sodnik. Oženil se je z baronico Winterhofen; otrok pa ni imel. L. 1712 je otvoril v svoji hiši nekako slikarsko akademijo. Bil je tudi političen in stavbarski pisatelj. Za avguštinsko cerkev v Ljubljani je naslikal sv. Cecilijo.[14]

Hirbiz Franc je slikal 1746 sliko sv. Jožefa z lilijo. Lastnik ji je bil l. 1923 umrli župnik Karel Čik.

Höger Ivan Fran Anton, jezuit miniaturni slikar v Ljubljani, ki je okoli 1756 naslikal v bratovski matici Dizmove bratovščine v Ljubljani lista 179 in 180.

Hübmer Josip, miniaturni slikar, ki je naslikal v matici Dizmove bratovščine list 195. Podpis: Delinee par Joseph Hübmer 1770.

Irlič Izak, frančiškanski frater, slikar, ki je umrl 11. novembra 1720 v Karlovcu. V redu je bil 38 let.[15]

Jamšek Andrej Jožef (Jambschikh), slikar kranjskih deželnih stanov v Ljubljani, je prejel 29. decembra 1731 za prepleskanje oltarja sv. Barbare pri D. M. v Polju 126 gld. 25 kr.[16] Ko se je 9. jan. 1690 poročil, so mu bili za pričo župan Gabriel Eder, F. Jak. pl. Erberg in slikar Fleischmann, kar znači, da je užival velik ugled. L. 1693 je osnažil v ljubljanski stolnici sliko sv. Nikolaja, l. 1696 je ondi obnovil kazalnico in solnčno uro. Pri Sv. Petru v Ljubljani je 1699 prenovil oltar sv. Petra za 51 gld. n. v. in 1727 kip vstalega Zveličarja.[17] Leta 1701 je delal v kapelici božjega groba v Štepanji vasi. Prenovil je stensko sliko Kristusovega pogreba s tremi angeli in

[13] Stolne matice; Strahl, 19; Radics, 36; Kukuljević 107.

[14] IMD, 1900, 154; 1902, 53.

[15] Nekrolog

[16] Carn. 1914. 244.

[17] Zbornik UZD, 1922, 112.

popravil sliko na platnu za 7 gld. 30 kr. n. v. L. 1707 je naslikal za novo cerkev sv. Krištofa v Ljubljani angela, popravil je antependij, pozlatil in popleskal več predmetov za 9 gld. 17 kr. n. v. Umrl je 8. jan. 1733, njegova žena Uršula pa 21. februarja 1730.[18]

Jamšek Valentin je bil slikar in pozlatar v Ljubljani od l. 1717 do svoje smrti 30. aprila 1755. Ker je bil tedaj v 72. letu, je moral biti rojen okoli 1683. L. 1729 je prenovil v mestni hiši vojno sliko. Od l. 1737 je z davki zaostajal; moral je torej malo zaslužiti.[19] Leta 1734 je imel posla pri novi cerkvi sv. Petra v Ljubljani.[20] L. 1740 se je drugič poročil. Za pričo mu je bil slikar Franc Ilovšek.[21]

Jamšek Franc Anton, slikar v Ljubljani. Poročil se je 4. jun. 1730 z Marijo Dorotejo Steier. Od l. 1741 je bil lastnik sedaj 12. hiše v Hrenovi ulici. Njemu se pripisujejo znamenite freske v Skaručini iz l. 1748. To sporočilo pa je dvomljivo, ker ni znano nobeno drugo njegovo delo. Morda je pomagal Francu Ilovšku, pa je zašlo njegovo ime v župnijski zapisek v Vodicah.[22]

Jauth Leopold, slikar iz Tirolske, ki je bival v l. 1764—1766 v Ljubljani. L. 1764 je prosil za ljubljansko meščanstvo. Ljubljanski slikarji so se pa pritožili proti temu, češ, da že sami težko izhajajo in ne potrebujejo vsiljenca, ki povrhu tudi ni umetnik. Ko so ga odklonili, se je pritožil 30. jan. 1765. Podpiral ga je vodja cerkve sv. Florijana v Ljubljani, trdeč, da je za advent več slik prav dobro in poceni naslikal. Naročil mu je kopijo slike Žal. M. B. Na to priporočilo je bil sprejet. Dva otroka sta mu 1765 in 1766 precej po rojstvu umrla. Poročil se je v cerkvi sv. Florijana 12. novembra 1764.[23]

Kastelic Josip, slikar v Višnji gori. Oltarna slika sv. Petra Regalata v frančiškanski cerkvi v Novem mestu je bila njegovo delo.[24] V Starem gradu pri Novem mestu so imeli po zaznamku iz leta 1789 deset njegovih slik iz približno 1745.

Kastelic M. iz Višnje gore je bil inženjer in je slul kot risar prve vrste. Dunajski mestni arhiv hrani njegovo izvrstno risano mapo »Mappe über die Erdberger Mais mit dem alten und neuen Donauarme«, risano 1748.[25]

(Dalje prihodnjič.)

[18] Zbornik UZD, 1922, 113 i. d.
[19] Mitth., 1890, 122.
[20] Carn. 1914. 224.
[21] Matice stolne župnije; Zbornik UZD, 1922, 116.
[22] DS. 1912, 248.
[23] Bl. a. Kr., 1865, 43, 44; matice stolne cerkve.
[24] Erberg, Versuch etc.
[25] Radics, 44.

O roparskih napadih.

Zgodovinske drobtine. — Zbral Leopold Podlogar.

(Nadaljevanje.)

17. Kokra. V skriti in odročni Kokrski dolini so imeli svoja zavetišča rokovnjači že v 17. stoletju in se tam skrivali ves čas rokovnjaške nadloge. Tu je začel rokovnjaško življenje »Hudi Kljukec«, kateremu je dal rokovnjaški »papež« svojo hčer za ženo, pa je pozneje spravil svojega tasta v roke oblasti in s tem na vislice. Pa o Kljukcu še pozneje. Kokrska dolina je bila rokovnjačem posebno priljubljena tudi radi tega, ker so se od tam ob nevarnosti naglo umaknili na Koroško, kjer se jim ni bilo bati kranjskih oblasti. Kadar so jim pa postala koroška tla prevroča, so se začasno pomaknili nazaj na Kranjsko.

18. Kolovrat. O ljudstvu te župnije piše nepovoljno naš Valvazor (II. 116), slično kakor o Čemšeničanih in Ihancih. Tukaj so se spozabili nad duhovnikom, ki se je vračal z obhajila. Cerkovnika so potolkli do smrti, duhovnika pa vrgli s konja. Kakor v Čemšeniku tako so se obnesli tudi tukaj menda rokovnjači, ki so se v tamošnji okolici potikali. Izključeno seveda ni, da bi ne bilo med njimi kakega domačina, kakor v tedanjih časih povsod. Duhovščina je bila osovražena pri njih, ker je preganjala to ljudsko nadlogo, kakor je mogla in znala.

19. Komenda — Kamnik. Cerkev v Komendi je slovela nekdaj kot ena najbogatejših na Gorenjskem. Vsako tretje ali peto leto je obiskal župnijo veliki mojster malteškega reda. Prihajal je z velikim sijajem in vse cerkve, posebno župnijsko, prav knežje obdaroval. Cerkvi sv. Petra je podaril ob nekem obisku dragocen kip farnega patrona. Bil je vlit iz čistega srebra in nad en komolec visok. Ta je ob neki priliki izginil iz cerkve. Dolžili so rokovnjače.

Cerkvena zakladnica v Komendi se je nahajala in se nahaja še danes — seveda prazna — v zvoniku, takoj za vhodom s kora v zvonik. Tam se vidi zidana »kamra« s železnimi vrati, ki imajo troje ključavnic. Kdor si je to shrambo ogledal, se mu zdi neverjetno, da je mogel kdo tu ulomiti; pa je bila vendar pogosto okradena. Ljudje so dolžili cerkovnike, da so poskrbeli rokovnjačem voščene odtiske ključev.

V dobi od 1825 do 1843 je dosegla rokovnjaška moč in nasilnost svoj vrhunec. Komendska duhovščina se ni več zanesla na ključavnice in železna vrata. Skrivala je cerkveni denar in dragocenosti v seno in slamo na hlevih in šupah. Duhovniki sami so bili vedno v smrtni nevarnosti, zato so imeli ta čas

komendski, vodiški in cerkljanski župniki naročene straže, ki so jih v sili poklicali na pomoč.

V Komendi je bil v tej dobi župnik Frančišek Dolicelj (1841—1863), doma iz Škofje Loke, mož trdne volje in strogega značaja. Duhovni pomočnik mu je bil Kajetan Huber (1841—1842), doma od Device Marije v Polju. Znan je kot pesnik nekaterih slovenskih popevk (n. pr. »Otok bleški«).

Ta dva sta se v zvezi z vodiškim župnikom Jernejem Arkotom in kaplanom Ignacijem Valenčičem zarotila zoper rokovnjaško nasilstvo. Valenčič je poročal kranjskim stanovom o tej strahotni zalegi. Vsi štirje pa so navduševali kmete, naj si sami pomagajo, kolikor morejo, ker vlada ničesar ne stori. Huber sam se jim je postavil na čelo ter s puško na rami preganjal po gozdovih te nevarne prebivalce divjin.

Kmalu pa je bilo neustrašenim duhovnikom maščevanje za petami. Neko deževno jesensko noč 1841 potrka neznan človek na vrata komendskega župnišča. Župnik vpraša moža, kaj želi. Ta ga milo prosi, naj gre obhajat njegovo mater v pol ure oddaljeno vas Mlaka. Gospodu se je stvar zdela sumljiva, ker je bil podnevi tam in ni bilo nobenega bolnika. Vedoč, kako gorki so mu rokovnjači, odgovori, naj pripelje dve znani mu verodostojni priči. Z njimi pojde takoj k bolnici. Mož, preklinjajoč odide. Drugo jutro se napoti župnik v dotično hišo in najde ženo, ki o vsem tem ni nič vedela, popolnoma zdravo. Kmalu pa so povedali ljudje, da je pet najsilnejših rokovnjačev pričakovalo župnika na Gmajnici — na pol poti med cerkvijo in Mlako —, ki bi mimogredočega usmrtili.

Ker se jim je ta namera pokazila, so hoteli končati kaplana. Huber je hodil vsak dan večerjat v bližnjo hišo Glavarjevega beneficiata. Bilo je v adventu leta 1841. Kaplan je šel v mraku k svojemu tovarišu Mihaelu Avguštinu (1820—1848). Nič hudega sluteč, ni doma zaklenil vseh vrat. V tem času pa so se pritepli v vas rokovnjači tiho kakor duhovi. Eden se je skril za drevo, da bi od tam ustrelil domov vračajočega se duhovnika, nekateri so se splazili v kaplanijo, drugi pa so se postavili na stražo.

Huber se je nenavadno dolgo zamudil v beneficiatovi hiši; šele otožen glas »plat zvona« je dvignil kramljajoča duhovnika. Vaška straža je namreč začutila v kaplaniji ropotanje ter začela z zvonovi klicati na pomoč. Preden so prišli vaščani do cerkve, so nepovabljeni gosti izginili brez sledu.

Prihodnjo nedeljo, 21. decembra, je Huber goreče navduševal poslušavce s prižnice, naj se zbero v močno četo in preženo nasilno rokovnjaško nadlogo. Kmete je govor razvnel in isti dan so sklenili poiskati sovražnikovo gnezdo. Neki pastir jim je sporočil, da zahajajo rokovnjači ponoči in podnevi v krčmo pri »Žverci« na Spodnjem Berniku v cerkljanski fari.

Dasi so pripravljali potihem, je vendar prišlo do rokovnjaških ušes in Hubru so sklenili poplačati njegovo hujskanje. Ta je povabil k sebi v kaplanijo čez noč korenjaškega moža Jurjevca s Klanca. Ropar, ki je nameraval kaplana umoriti, se je priplazil po lestvi na okno. Jurjevec je sprožil puško in ga zadel v peto. Brez glasu je izginil v noč. Kmalu nato pa je tolpa roparjev navalila na kaplanijo. Huber in čuvaj sta streljala in klicala na pomoč, v zvoniku se je oglašal zvon. Ogromna množica ljudi je prihitela nad rokovnjače in jih pregnala.

Drugega dne (22. decembra 1841) zarana se je napotila velika četa kmečkih možakov proti Berniku. Že blizu zloglasne krčme so bili, kar jih opazijo roparji in zbeže na vse strani. Kmetje so planili za njimi, jih pobili na tla in povezali. Še na tleh so se branili z dolgimi noži. Jetnike so peljali na vozovih v Mekinje, kjer je bilo takrat okrajno sodišče. Vso pot jih je spremljala množica ljudi, ki so obkladali vklenjene roparje s psovkami in batinami. Trije so do Mekinj umrli. Sodišče je obsodilo rokovnjače, pa tudi nekaj mož je moralo sedeti ne le mesece, ampak nekateri po celi dve leti.

Rokovnjaški »papež«, Črni Jurij, se je strašno maščeval nad pastirjem, ki je ovadil rokovnjaško shajališče. Ujel ga je in v samotnem gozdu razpel za roke in noge med dve smreki nad velikim mravljiščem. Nekoliko dni pozneje so ga našli popolnoma razjedenega. Živel je pa še, a komaj so ga odvezali in položili na tla, je izdihnil.

Komendski župan Aleksij Kern je poslal 12. marca 1843 na cesarja prošnjo, v kateri komendska občina kleče prosi, naj koj ukrene, da se iztrebijo iz njih soseske in sosednih okrajev neukrotljive razbojniške čete.

Temu nujnemu klicu se je vlada odzvala. Začeli so povsod rokovnjače loviti, za glave voditeljev so bile razpisane nagrade.

Svoja shajališča so imeli rokovnjači v Biderščici — širno in gosto zarastlem gričevju pri Komendi — in v Sidolah — dolgem jarku od Vodic do Voglja.

Sodijo po tedanjih sodnijskih zapiskih in po ustnem izročilu, da so rokovnjači, ki so zahajali v kamniško okolico in v sosednje okraje, prihajali iz glavnega shajališča, ki je bilo včasih Kokrska dolina, včasih pa Kamniške planine.

Med izvirom Kamniške Bistrice in Kamniškim sedlom so takozvane Rokovnjaške koče; to so skale in skalni podmoli, pod katerimi so se skrivali rokovnjači. V Jermanskem robu je votlina »Nandetova koča«, ki se imenuje po rokovnjaškem glavarju Nandetu. Ta ima dvoje »sob«; večjo, proti Bistrici ležečo, loči 0·5 *m* debela stena od manjše sobe, ki je bila za kuhinjo in ima še sedaj od dima okajene stene in veliko ognjišče. Večja soba je bila Nandetova pisarna. Pozneje so se skrivali tod vojaški beguni.

Za Marije Terezije so rokovnjači močno rogovilili okrog Kamnika. To sklepamo iz nekaterih pisem

istodobnih mekinjskih opatinj, tako Maksimilijane Leopoldine Gallenberg (1729—1758) in Bernardine grofinje Batthyanni (1759—1771). Često se pritožujeta o ljudeh, ki vznemirjajo samostanske podložnike in delajo škodo samostanskim zemljiščem. Prosili sta pri vladi pomoči zoper rokovnjaško nadlogo. Vlada je poslala vojake, rokovnjaške lovce.

Vsak rokovnjač, ki je prišel lovcem v roke, je v kratkem visel na lesenem kolu. V tem času so stale vislice na prav mnogih krajih. Pri Kamniku so bile dvoje: pri »Krvavem znamenju« ob okrajni cesti v Kranj in v Duplici (nad sedanjo Planavškovo hišo). Tu je viselo leta 1816 pet rokovnjačev obenem. Še leta 1850 toži neki dopisnik v »Ljubljanskem Časniku«, da so se rokovnjači v letih 1848 in 1849 pod Grintovci močno zaplodili. V Mengeš si sicer ne upajo, pač pa v Cerkljah ali v Komendi vsak teden kakega kmeta ubijejo in kakih pet do šest ljudi potolčejo in polomijo. Požar za požarom se ponavlja tod okoli. Ljudje so tako prestrašeni, da so vsi prepadeni, nekateri skoro nič ne spe. Tatinstvo in roparstvo je v bujnem cvetju, odkar so se pojavili med rokovnjači številni vojaški beguni. Ti napadajo kmete, ki se vozijo ali potujejo na semnje. Kradejo prašiče, katerim režejo glave in postavljajo na gospodarjevo okno, prešiča pa s seboj pobašejo.

Neki posestnik s Podgorja pri Kamniku je tožil predrznega rokomavha, katerega je pri tatvini zasačil in spoznal. Bil je trdo sojen in močno kaznovan. Kmet se je bal maščevanja tovarišev. Več dni in noči so orožniki stražili hišo. Ko dolgo ni bilo nič nevarnega, je prihajala straža le še za ponočni čas. A kaj se zgodi! Nekega dne se ustavi pred hišo voz, v katerega je bil upredžen mlad in močen konj. V tistem hipu planejo tovariši molče iz bližnje hoste. Nekateri obkolijo hišo, da ni mogel nihče venkaj. Drugi so planili v hišo in vpričo gospodarja in ostalih domačih znosili na voz vso hrano, obleko, celo nekaj stolov in klopi. Po ropu so naglo odšli, a nihče ni vedel, na katero stran.

Ni ga bilo tržnega dne v Kamniku, v Kranju ali drugod v obližju, da bi rokovnjačev ne bilo zraven. Delali so dobiček pri vseh semnjih na Gorenjskem in sploh po Kranjskem, na Štajerskem, posebno v Celju, v Gornjem gradu in Konjicah. Tudi na velikih konjskih semnjih na Mažarskem in Hrvaškem so se prikazali.

Veliko opravilo so si dajali rokovnjači tudi na božjih potih in pri cerkvenih shodih. Tukaj je bilo v velikih gnečah jako lahko jemati denar iz žepov ali z žepi vred. Šmarna gora, Dravlje, Skaručina, Velesovo, Limbarska gora, Sv. Primož nad Kamnikom, Nova Štifta pri Gornjem gradu, Sv. Frančišek na Straži in drugi taki kraji so ob slovesnih shodih kar mrgoleli od rokovnjačev.

Rokovnjaško društvo je imelo po bogatih hišah podkupljene nezveste posle, ki so jim preskrbljevali ključe do gospodarjevih zalog ali pa sami po dogovoru nastavljali rokovnjačem blago na domenjen kraj.

V Kamniku je neki hlapec gospodarju podavil ponoči vso kuretnino, da bi jo poslal »v gore«. A perhutanje in kokodanje ubogih živalic je izdalo neusmiljenega mesarja. Prišel je pod ključ. Prihodnjo nedeljo si je moral navezati na hrbet vso podavljeno kuretnino ter jo v spremstvu dveh stražnikov nesti pred cerkev, da ga je videlo vse ljudstvo, ki je šlo od službe božje. Ko so ga izpustili, je pobegnil »v gore« med svoje »brate«. To pa ni bil edini tak slučaj.

Od 1850 do 1852 so bile rokovnjaške družbe po planinah razpršene. Krepke moške so uvrstili med vojake, druge so potaknili po ječah, slabotno starino pa so poslali na njih domove. Zloglasne razbojnike so poobesili ali postrelili, nepoboljšljivim pa prisodili dosmrtni zapor.

Orožništvo je nastopilo z vojaštvom na vseh koncih in krajih v taki množini in s tako natančnostjo, da so tudi najstrastnejši rokomavhi prišli do prepričanja, da je rokovnjaški dobi za vedno odzvonilo. Po novem letu 1854 se o kaki rokovnjaški nadlogi ni sploh več poročalo.[1]

20. Koprivnik na Kočevskem. Po župniji so večkrat hajdukovali poljanski in hrvaški hajduki, katere sta vodila znana drzna hajduška glavarja Mihor (vulgo Roša) in Bravse. V Svetlem potoku, na hiši nekdanjega vaškega bogataša, se vidi še danes več strelnih lin.[2] (Dalje prihodnjič.)

[1] Prim. Benkovič: Rokovnjači, Dom in svet 1890.

[2] Hauffen, Gottschee 103.

Slovenski možje.

Piše Avg. Pirjevec.

»Operosi.«

Ko je katoličanstvo premagalo luteranstvo, so naši dijaki vedno pogosteje opuščali nemška protestantska vseučilišča in se odpravljali v katoliško Italijo, kjer se je zanimanje za umsko izobrazbo tako razcvetelo, da je imelo v 17. stoletju že skoraj vsako mesto akademijo, to je učeno društvo, čigar člani so posvetili vse svoje moči napredku znanstva in umetnosti. To stremljenje, gojiti umsko izobrazbo in vse stroke lepih umetnosti, so prinesli naši dijaki na domača tla in 1693. leta, ko je zatisnil oči Valvasor, se je ustanovila v Ljubljani po vzorcu italijanskih akademij »Družba delavnih

mož«. To je bila »Academia operosorum«. Iz nje in zraven nje pa so nastale še druge družbe, tako družba pravoslovcev, prijateljev glasbe in družba risarjev. Vaja in napredek v umetnosti je bila operosom glavni cilj. V ta namen in »iz ljubezni do svobodnih umetnosti« so ustanovili v Ljubljani knjižnico, ki je bila nad zakristijo stolne cerkve in končno v semenišču, kjer se nahaja še danes.

Izmed operosov sta najbolj zaslovela Ivan Gregor Dolničar in Marko Gerbec.

Ivan Gregor Dolničar se je rodil l. 1655. Desetletni deček je vstopil v ljubljansko jezuitsko gimnazijo in nadaljeval svoje študije v Italiji, odkoder

Zgodovinar Ivan Gregor Dolničar.

se je vrnil kot doktor obojega prava in kmalu zaslovel med prvimi in najbolj delavnimi člani Academije operosorum. Umrl je l. 1719.

Kakor Valvasorja je zanimala tudi Dolničarja predvsem domača zgodovina, o kateri je napisal v latinskem jeziku blizu dvajset knjig. Posebno mu je bila pri srcu Ljubljana, katero je slavil skoraj v vseh svojih spisih in popisal o njej vse, kar se mu je zdelo količkaj zanimivo. Opisal je zgodovino zidanja ljubljanske stolnice in semenišča in sestavil življenjepise znamenitih pisateljev in umetnikov.

Marko Gerbec se je rodil l. 1658 v Št. Vidu pri Zatičini. Ko je dovršil ljubljansko jezuitsko šolo, je odšel na dunajsko vseučilišče, štiri dni pred prihodom Turkov je zapustil mesto in odšel v Italijo ter se vrnil najbrže 1684 v Ljubljano kot doktor modroslovja in zdravilstva. Bil je dvakrat oženjen in imel enajstero otrok, od katerih ga ni nihče preživel. Umrl je l. 1718. V svoji oporoki je določil dijaško ustanovo, ki je znašala l. 1913 še letnih 203 krone.

Gerbec je živel v dobi, ko je bilo ljudstvo še silno praznoverno, ko niso samo neuki kmetje, temveč včasih tudi zdravniki razlagali postanek bolezni po vplivu hudobnih duhov in uporabljali temu naziranju primerna »zdravila«. Gerbec pa je bil strokovno izobražen zdravnik ter pristaš izkustva, bolezni je natančno opazoval in skušal dognati njene vire, razvoj in učinke — šele na tej podlagi je razmišljal, kako jo preprečiti, zatreti ali vsaj zmanjšati. Objavil je dolgo vrsto zdravniških spisov in seznanil široki svet z na-

Zdravnik Marko Gerbec.

šimi kraji; Rogaška Slatina in Dolenjske Toplice so zaslovele po njegovih spisih.

Novo živahno gibanje je nastalo v dobi operosov na umetniškem polju. Domačih umetnikov smo imeli sicer le malo, a prišli so slavni italijanski umetniki, ki so vodili in izvršili številne stavbe, katere še danes občudujemo in ki so pozneje oplodili tudi domače umetnike. V tej dobi se je prenovil ljubljanski škofijski dvorec, zidalo se je novo semenišče in l. 1717 nova mestna hiša. Nastala je nova križanska cerkev, cerkev na Dobrovi in na Šmarni gori.

Ko so umrli stari člani akademije, je pričelo tudi društvo samo umirati. Z akademijo pa je umirala tudi doba, ki je poznala na znanstvenem polju samo latinščino. Ko se je zbudila akademija l. 1781 k novemu življenju, najdemo med njenimi člani že može, ki so pridobili slovenski besedi vnovič moč in veljavo.

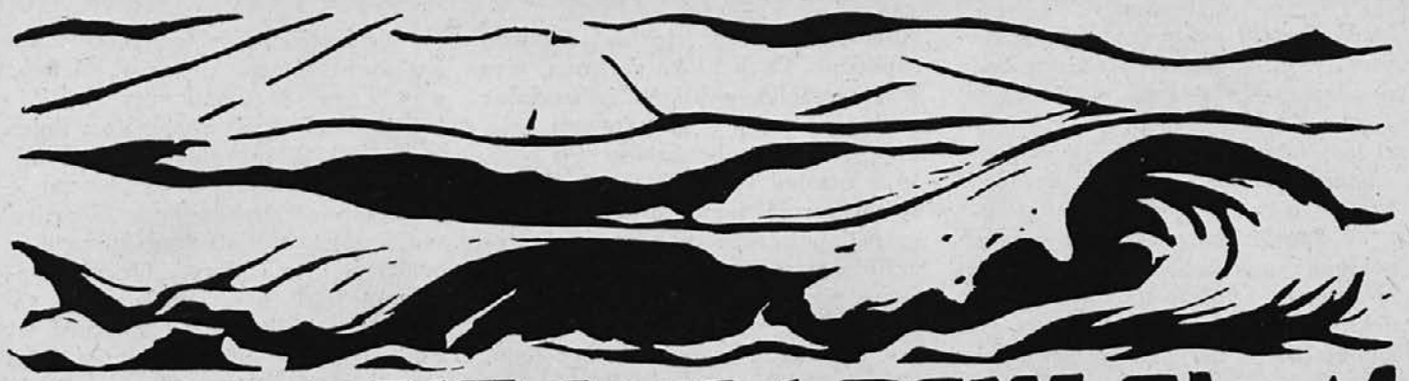

POLITIČNI PREGLED.

Jugoslavija preživlja težko krizo. Odpor proti velesrbskemu zamislu države Srbov, Hrvatov in Slovencev, ki je dobil v vidovdanski ustavi svojo najmočnejšo oporo, je prikipel do nevarne točke. Proti vladi ministrskega predsednika, Pašića, ki je glavni ustvaritelj in nositelj tega velesrbskega zamisla jugoslovanske države, se je osnoval blok vseh strank v državnem zboru. Po osnovanju bloka so prišli v Belgrad tudi poslanci Hrvatske republikanske seljačke stranke, s čimer je vlada izgubila stvarno večino in je odstopila. Novo vlado je zopet sestavil Pašič, in sicer s pomočjo Pribičevićevega dela demokratske stranke. Ker pa tudi s tem v narodni skupščini ni dosežena večina, namerava Pašić odgoditi zbornico ali razpisati nove volitve. Opozicija pa se temu odločno upira, zato danes, ko to pišemo, še ni gotovo, kakšen bo izhod iz te krize, ki predstavlja boj med Velesrbijo in Jugoslavijo. — V Belgrad so došli odposlanci italijanske vlade, da se izvršijo vse priprave za sklenitev jugoslovansko-italijanske trgovske pogodbe. Pogajanja so zelo obširna in se še vrše. — Zunanji minister dr. Ninčić je podal obširno poročilo o razmerju Jugoslavije do drugih držav. Poudarjal je prijateljske odnošaje, ki vladajo med Jugoslavijo in vsemi drugimi državami. Le razmerje do Bolgarije vedno boli motijo vpadi raznih macedonskih vstaških organizacij v južno srbsko ozemlje, kar da se godi s tihim odobravanjem bolgarske vlade.

V **Italiji** so se 6. aprila vršile volitve v državno zbornico. Ker je bil volilni red tako prikrojen, da je bila fašizmu že naprej zagotovljena velika zmaga, in ker so se na drugi strani godila velika nasilja od strani fašistovskih organizacij, si je seveda vladna stranka priborila veliko zmago. Vse druge stranke so prišle v parlament znatno okrnjene, fašizem pa bo razpolagal z več kot dvema tretjinama vseh poslancev. Od slovanskih kandidatov sta bila izvoljena dva: dr. Besednjak in dr. Wilfan. Slovenci so se kljub krvavemu strahovanju, ki so ga nad njimi izvajali fašisti, sijajno držali, zlasti Goriška. — Italija bo sedaj še bolj zasledovala svojo imperialistično politiko. Sedaj, ko si je zagotovila edino oblast na Jadranskem morju, hoče tudi na Sredozemskem morju postati prva sila. V ta namen gradi veliko pomorsko in obsežno zračno brodovje, vzajemno s Španijo pa skuša izriniti zlasti Francijo in Anglijo iz Sredozemskega morja. Zato se posebno naslanja na Rusijo in le-to podpira v njenem stremljenju proti Carigradu, ker se zaveda, da bo Rusija najmočnejši jez napram francoskemu in angleškemu stremljenju proti vzhodu.

V **Angliji** še vedno vlada Mac Donald kljub temu, da nima večine. Liberalna in konservativna stranka ga podpirata, ker upata, da se mu bo posrečilo utrditi angleško stališče v svetovni politiki. Anglija z veliko skrbjo opazuje italijanske načrte v Sredozemskem morju, ki je najvažnejša trgovska pot angleške trgovine proti vzhodu. Če se Angliji ta pot zapre ali znatno otežkoči, bo njena industrija smrtonosno zadeta in tudi njene politične trdnjave v Aziji bodo v največji nevarnosti. Zato je angleška vlada odložila gradnjo mogočne morske trdnjave v Indiji, odkoder bi mogla obvladati Tiho morje, ter je začela pomnoževati pomorske in zračne vojne sile doma. Zakaj najmočnejše trdnjave v Indiji ji ne pomagajo dosti, če pa ji je pot do njih zaprta. Prav zato Anglija nasprotuje ruskim težnjam proti jugu in se je v besarabskem sporu med Rusijo in Rumunijo odločno postavila na rumunsko stališče, dočim je Italija na strani Rusije.

V **Franciji** se je frank s pomočjo ameriškega posojila zopet popravil in utrdil. Radi nekega nebistvenega za vlado neugodnega glasovanja v zbornici, ki je bilo bolj naperjeno proti finančnemu ministru kot pa proti vladi, je Poincaré z vsemi ministri podal ostavko, ki je bila sicer sprejeta, toda mu je bila zopet poverjena sestava nove vlade. Ostali so s par izpremembami isti ministri. — Razmerje do Nemčije stoji vedno na isti točki. Francija noče izprazniti Poruhrja, dokler nima jamstev, da bo Nemčija res izpolnila svoje vojnoodškodninske obveze. Anglija posreduje ter predlaga, naj se Nemčija sprejme v Zvezo narodov, ki bi nato prevzela jamstva, na kar pa se Francozi ne zanašajo dosti.

Rumunija je povabila Rusijo na sestanek na Dunaj. Namen sestanka je bil, urediti in ublažiti napete odnošaje med Rusijo in Rumunijo. Pogajanja pa so se že pri prvi točki razbila. Rumunija brezpogojno zahteva, naj Rusija prizna sedanje meje med obema državama in da zato o kakšni odstopitvi Besarabije Rusiji ne more biti nobenega govora. Ruski odposlanci pa so odgovorili, da zahtevajo povrnitev Besarabije. Radi tega naj se vrši v Besarabiji ljudsko glasovanje, ki bo pokazalo, da je Besarabija ruska, ne pa rumunska. S tem so bili ruski in rumunski odposlanci zgovorjeni in namesto »prisrčnega prijateljstva«, ki ga je poudarjal ob otvoritvi sestanka rumunski zastopnik, je med obema državama zavladala še večja napetost, ki kaj lahko izzove oborožen spopad. Kakor smo že omenili, se je v tem sporu Italija postavila na stran Rusije, zaradi česar je rumunska kraljeva dvojica svoj nameravani obisk v Rimu odpovedala.

V **Grčiji** je ustavotvorna skupščina odstavila kraljevo hišo ter še pred ljudskim glasovanjem, ki se bo vršilo 13. aprila, proglasila republiko.

V **Nemčiji** se pripravljajo na volitve. Boj bo hud. Vse kaže, da bodo revolucionarne stranke, bodisi desničarske (nacionalistične in monarhistične) bodisi levičarske (komunisti), znatno pridobile. Za svetovni položaj to gotovo ne bo ugodno.

V **Španiji** ima vso oblast v rokah general Primo de Rivera, ki se izvrstno razume z Mussolinijem. Skupno delata načrte, kako Anglijo in Francijo izriniti iz Sredozemskega morja.

Rešitev zamorskega vprašanja v severni Ameriki.

Zamorski problem, ta najtežji problem Združenih držav, je dvoje vrste: d r u ž a b n e in g o s p o d a r s k e. Najbistroumnejši možje, politiki in nepolitiki zaman poskušajo omogočiti pripadnikom obeh plemen ali mirno skupno življenje ali pa ločitev obojih. Do sedaj se jim to ni posrečilo. Da to vprašanje prav razumemo, poglejmo malo nazaj.

Po odkritju Amerike so se podale tja velike množice iskat sreče in bogastva. Španski in portugalski naselniki, posebno uradniki, so v svoji lakomnosti Indijance nečloveško stiskali in odirali. Šibki Indijanci nečloveških naporov niso mogli zmagovati in so vidno slabeli. Med zagovorniki in branitelji teh nesrečnih se je odlikoval in si pridobil nevenljivih zaslug Jernej de Las Cacas.* V svoji veliki idealnosti je zasnoval in tudi izvedel nesrečni načrt, da bi namesto slabotnih Indijancev začeli uporabljati za težka rudarska dela močne Zamorce. L. 1519 je prispelo prvih 20 ladij z Zamorci (v državi Virginija). Tako se je začelo suženjsko trgovanje, ki je trajalo do l. 1862, ko je pristala zadnja ladja z Zamorci v Alabami. Tedaj so našteli v južnovzhodnih državicah 4½ milijona črncev. L. 1920 jih je bilo že 12 milijonov, to je ⅛ vsega prebivalstva, in to razmerje raste v prilog Zamorcev.

Do l. 1865 so Zamorci vzdihovali v sramotni sužnosti. Tedaj so jim severne države v boju z južnimi kupile za en milijon človeških življenj in 14 milijonov dolarjev težko zaželeno svobodo. Pa kaj, ko se črnci niso dolgo veselili politične in socialne enakopravnosti. V plemenskem boju, ki je zadivjal po končani krvavi vojni, so z raznimi »črnimi zakoni« in nasiljem raznih tajnih družb Zamorce oropali polagoma vseh pravic in zanetili sovraštvo, kakršnega ne najdemo nikjer drugje. Samo v zadnjih 30 letih so linčali okoli 3300 Zamorcev. Dandanes se linčanja tako množijo, da je bila zvezna vlada primorana izdati naredbo, da se tiste občine kaznujejo z denarnimi kaznimi, če se jim dokaže, da niso dovolj odločno preprečevale nasilnih umorov. Američan čuti izredno mržnjo do vseh nebelokožcev, posebno pa do črncev, ker je anglosaškemu plemenu že nekako prirojeno, da ne smatra drugobarvnih enakovredne belokožcem. Medtem pa, ko si Indijanci zelo hitro prisvoje vso kulturo belokožcev in je zato beli Američan napram civiliziranim Indijancem zelo strpljiv, tako da se Indijanci povzpejo do visokih državnih služb, so črni silno osovraženi pri belih Američanih.

Zamorec je v severoameriških državah socialno izobčen. Zaprt mu je vstop v družbo belih, kakor nekdaj pri nas plebejcem v družbo visokih aristokratov. Črnci ne smejo obiskovati istih gostiln, zabavišč, knjižnic itd. kakor belokožci. Če bi bela Američanka vzela črnega, ali obratno, bi morala oba v ječo. Črni bi oskrunili pokopališče belih, če bi se dali tam pokopati.

Po zvezni ustavi zajamčena svoboda zato obstaja le bolj na papirju; belokožci jo prav pridno izrabljajo v svoje politične in strankarske namene. L. 1899 so izrinili zadnjega črnega senatorja iz zveznega kongresa.

Pri rešitvi tega zamotanega vprašanja prihajajo v poštev: država, narod in vera.

Predlagali in poskušali so ga že na razne načine rešiti, n. pr. zopetno sužnost, umetno zabranjenje potomstva, umori celih mas, nasilno preseljenje v Afriko ali v srednjo Ameriko itd.

V najnovejšem času je hotela neka severoameriška izseljeniška družba izseliti velike množine črnih v brazilijsko državico Matto Grosso, v pokrajino, ki jo je dala brazilska vlada tej družbi v koncesijo za obdelovanje, radi tega je brazilska vlada zopet preklicala dano koncesijo. Vsekakor ni izključeno — menijo nekateri —, da je bil to poskus ameriške vlade, na ta način rešiti to težko vprašanje.

Zamorci skušajo to vprašanje rešiti sami deloma m i r n o, deloma n a s i l n o. Zastopnik prve poti je l. 1915 umrli B. T. Washington. Rojen je bil l. 1858 še kot suženj v Virginiji. Izredno nadarjen je posvetil ta mož vse svoje življenjske moči rešitvi svojih rojakov. Ustanovil in vodil je odlično šolo v Tuskegee (država Alabama). L. 1916 je poučevalo na tej šoli 158 učiteljev. Nad štirinajst let starih učencev je bilo tisti čas 1698. Šola ima nad 2500 oralov zemlje in 100 poslopij. Poleg poljedelstva se še poučuje 40 raznih rokodelstev. L. 1910 je imela ta šola že 40 podružnic. — Vzgoja v tej šoli je stroga, podobna vzgoji po naših samostanskih šolah in internatih. Zato imajo ti učenci povsod prednost. V 25 letih je izšlo iz te šole 6000 učencev. Tako je B. T. Washington po učencih te svoje šole najbolj pripomogel do razvitka in procvita zamorske kulture.

Samo nekaj številk: Kot sužnji se niso smeli ženiti in možiti in tudi svojih otrok ne pošiljati v šolo. Po osvoboditvi so se takoj vrgli na šolstvo. Slavni poljski junak Tadej Kosciuszko jim je ustanovil prvi šolski fond. Medtem ko so šteli l. 1860 še devet desetin analfabetov, je danes njihovo število padlo na eno tretjino. Imajo 28 tisoč svojih šol in 30 tisoč svojih (črnih) učiteljev, 150 obrtnih in 34 visokih šol v državi neobveznega pouka. 60 milijonov so izdali v 40 letih za šole. 2500 črncev si je preteklo stoletje pridobilo doktorski naslov. Ni ga poklica, da ga ne bi oni sami izvrševali. Imajo: 100 svojih sirotišnic, 450 svojih časopisov in listov, 60 svojih bank, 30 svojih bolnišnic, svoje knjižnice, svoja gledališča, hotele, klube, zavarovalnice. Kako nadarjen je ta narod, je razvidno iz tega, da je n. pr. l. 1907 dobilo štiristo Zamorcev patente na svoje izume. Pred petdesetimi leti še brezpravni sužnji imajo danes 100.000 farm (85% najemnikov, 15% lastnikov) z okoli 4 milijone hektarov posesti. Tako so Zamorci sami rešili gospodarsko plat tega zamotanega problema.

Vendar ves ta napredek ni zbližal obeh plemen, ampak še razplamtil in poostril nasprotja.

Kako so napredovali, povedo številke.

B. Washington je hotel z napredkom na gospodarskem polju, z višjo izobrazbo, z blagostanjem in samozavestnostjo Zamorcev pridobiti črni rasi spoštovanje, zaupanje in ljubezen belih. Tako je upal doseči počasi in brez sirove sile družabno enako-

---

* Rojen je bil 1474 v Sevilli in preživel skoro petdeset let v Ameriki; sedemkrat je prepotoval ocean ter iskal in tudi našel pomoči pri španskem kralju Karlu V., ki je sprejel njegove zakonske predloge o zaščiti Indijancev. Lani je minilo 400 let, odkar je prestopil v dominikanski red. Spreobrnil je mnogo Indijancev. Papež Pavel III. ga je 1543 imenoval za škofa v Chiapi, odkoder se je čez 8 let vrnil v Španijo. Tam je spisal in objavil znamenito delo o opustošenju Amerike. Umrl je 1566.

Slovenski Američani,

glavni odborniki podpornega, zavarovalnega društva K. S. K. J. (Kranjska slovenska katoliška Jednota.)

Mrs. Mary Prisland,
III. podpredsednica K. S. K. J.

Anton Grdina,
glavni predsednik K. S. K. J.

Rev. Luka Gladek,
duhovni vodja K. S. K. J.

Ivan Zupan,
urednik glasila K. S. K. J.

Josip Zalar,
glavni tajnik K. S. K. J.

pravnost med obema plemenoma. Ta praktični program so odobravali vsi pametni politiki belih.

Tej struji je popolnoma nasprotna dr. Burghart Du Bois-ova. Tudi Du Bois je mulat (potomec zakona belega s črno ali obratno) kakor Washington in sta oba študirala tudi v Nemčiji. Du Bois je bil prej univerzitetni profesor v Atlanti in je najodličnejši sociolog. B. Washington je bil praktičen delavec in optimist, Du Bois pa je teoretik, učenjak, pesimist in kritik. Ustanovil je l. 1910 »Narodno udruženje za povzdigo črne rase«. Njegovo glasilo je The Crisis. S krepko, neustrašeno agitacijo skuša priboriti črnemu plemenu enakopravnost.

Posebno po svetovni vojni je narodna zavest med ameriškimi Zamorci zelo zrastla. Na zapadnem bojišču so črni vojaki pravtako prelivali kri kakor beli. Bilo jih je na francoskem bojišču okoli 200.000, med njimi 40.000 bojnih čet. Prva izmed vseh ameriških vojakov sta dobila hrabrostno odlikovanje v svetovni vojni dva Zamorca. Zato sedaj zahtevajo zase iste pravice kakor beli. Črni delavci, ki so v svetovni vojni delali v vojni industriji na severu, niso več zadovoljni z beraškimi mezdami. Črni narod se zaveda svoje moči in veljave in zahteva v svobodni državi svobodo tudi zase.

Tretji, ki rešuje to vprašanje, je vera. — Žal moramo reči, da so Zamorce tudi v verskem oziru zapostavljali. Vse preveč je jemala doslej tudi katoliška duhovščina ozir na plemenske predsodke belokožcev in tako so bili črni katoličani tudi pri službi božji žaljeni.* Tudi mulati niso nič na boljšem. Zgodilo se je celo, da je moral župnik iz župnije ali sestra iz redovne družbe, če se je zaznalo, da se je v žilah njihovih davnih prednikov pretakala zamorska kri. Taka

* Pri protestantih je to zapostavljanje po nekod še večje. V mnogih protestantovskih cerkvah imajo posebne takozvane »Amen-oddelke« za Zamorce.

zapostavljanja, pomanjkanje katoliške črne duhovščine in verskega pouka, zanemarjanje katoliškega zamorskega časopisja (izmed 450 časopisov in listov jih je sicer 78 verskega značaja; med temi pa ni nobenega pomembnejšega katoliškega lista ali časopisa), nadalje premajhna briga ameriških katoličanov za zamorske misijone, vse to je krivo, da je od 12 milijonov črncev le 260 tisoč katoličanov in še od teh polovica le po imenu (l. 1865 jih je bilo 200 tisoč).

Protestanti misijonarijo med Zamorci že celo stoletje in štejejo njihove sekte 5 milijonov duš. Tako moramo ostalih 7 milijonov Zamorcev praktično smatrati še za pogane.

Kljub temu, da razne protestantovske ločine (Baptisti, Metodisti) trosijo ogromne vsote za izpreobračanje zamorcev — l. 1906 so že imeli cerkva v vrednosti 85 milijonov dolarjev — trdijo Američani sami, da zamorskega vprašanja ne morejo trajno ločiti ne postave ne protestantovske sekte. Že se poraja prepričanje, da utegne biti najboljša rešitev ta, če se Zamorci izpreobrnejo h katoličanstvu.

Tu pa čaka katoliško cerkev ogromno delo. *G. G.*

Največja mesta na zemlji.

Zanimivo je zasledovati napredek svetovnih središč, milijonskih mest. Nedavno je izšel na Dunaju v novi izdaji (za l. 1924) prof. Hickmannov »Geografsko statistični univerzalni atlas« (predelal ga je Alojzij Fischer). Ta omenja naslednja milijonska mesta:

1. New York (Združene države). Veliki New York ima po štetju iz l. 1920 8,431.000 prebivalcev na površini 3200 *km*². Mesto New York (površina 743 *km*²) je imelo 5,620.000 (jan. 1920), 20. novembra 1921 pa že 5,752.000 prebivalcev, dočim jih je bilo l. 1910 samo 4,766.881. Po pripadnosti je bilo l. 1920 4,225.000 priseljencev, rojenih Američanov pa le 1,165.000.

2. London (Anglija). Veliki London je imel 19. junija 1921 7,476.108 prebivalcev (leta 1911 pa 7,251.338) na površini 1.600 *km*². Mesto London, čigar okolišče (303 *km*²) zavzema londonska grofija, je imelo takrat 4,483.249 prebivalcev (v aprilu 1911 4,532.000, leta 1901 4,536.267, l. 1821 1,379.000, l. 1800 950.000 in l. 1700 700.000).

3. Pariz (Francija). Veliki Pariz zavzema ves departement Seine. Pri zadnjem ljudskem štetju (6. marca 1921) je imel 4,412.000 prebivalcev na površini 480 *km*². Mesto Pariz (78 *km*²) je imelo 2,906.000 prebivalcev, za 18.000 oseb več kot l. 1911.

4. Berlin (Nemčija). Veliki Berlin kot nova »Mestna občina Berlin« je imel na površini 874 *km*² pri zadnjem štetju (8. okt. 1921) 3,803.770 prebivalcev, koncem l. 1923 najbrž že 4,018.000. L. 1910 je bilo na tem okolišču 3,730.446 ljudi. Mesto Berlin je imelo (l. 1921) 1,963.000 prebivalcev, 8. okt. 1919 pa 1,902.509.

5. Chicago (Združene države). Na površini 408 *km*² je bilo l. 1920 2,701.705 prebivalcev (leta 1915 2,447.845, l. 1910 pa 2,185.283). Chicago s predmestji je imelo l. 1922 3,100.000 prebivalcev.

6. Tokio, glavno mesto japonskega cesarstva, je imelo 1. oktobra 1920 2,173.162 prebivalcev, 1. oktobra 1922 pa 2,304.000. Potres (1. sept. 1923) je uničil v tem mestu 316.000 hiš (vseh je bilo 440.548) in prebivalstvo se je v enem mesecu znižalo na 1,250.000. Pri štetju 31. dec. 1909 je imelo to mesto 2,186.079 prebivalcev.

7. Philadelphia (Združene države). To ljudsko središče je imelo l. 1920 1,952.250 prebivalcev, mesto samo (329 *km*²) pa 1,823.779 in l. 1910 1,549.008 prebivalcev.

8. Dunaj (avstrijska ljudovlada) je nazadoval. 31. jan. 1920 so našteli 1,841.326 duš, 2,031.498 pa 31. dec. 1910. Koncem l. 1923 so cenili prebivalstvo Dunaja (278 *km*²) na 1,865.000 oseb.

9. Buenos Aires, glavno mesto Argentine v Južni Ameriki, je imelo l. 1922 že nad 2 milijona prebivalcev. To mesto je nenavadno naglo naraščalo. L. 1895 je imelo 663.854 prebivalcev, l. 1903 je poskočilo število na 880.689, koncem l. 1910 jih je bilo že 1,329.697 in 31. dec. 1920 1,674.000 na površini 181 *km*².

10. Šanghaj (Kitajsko). Mesto Šanghaj je imelo l. 1900 620.000 prebivalcev, l. 1904 651.000 in v l. 1916 950.000. Za l. 1921 so cenili število prebivalstva na 1,500.000.

11. Hamburg (Nemčija). Veliki Hamburg s predmestji Altona, Harburg, Wandsbeck i. dr. je imel 8. okt. 1919 1,320.000 prebivalcev, za l. 1923 so mu že prisodili 1,485.000 duš. Mesto Hamburg je imelo v avgustu 1921 1,031.000 ljudi (l. 1923 že 1,073.000) na površini 77 *km*². Prebivalstvo naglo narašča: leta 1900 še 705.738, leta 1905 802.793, l. 1910 že 931.035 in l. 1919 1,001.800 prebivalcev.

12. Hankou (Kitajsko). Prebivalstvo tega mesta so cenili l. 1921 na 1,467.000 ljudi; l. 1912 jih je bilo 826.000.

13. Bombay (Prednja Indija). Veliki Bombay je sedaj najštevilnejše mesto britanske Indije. L. 1921 so našteli 1,325.354 prebivalcev. Mesto Bombay je imelo l. 1921 1,172.953 prebivalcev (l. 1911 979.445, l. 1901 pa 770.843).

14. Peking z okolico. Za l. 1920 so prisodili glavnemu mestu Kitajske 1,300.000 prebivalcev.

15. Kalkutta (Prednja Indija) je imela s predmestji l. 1921 1,244.824 prebivalcev (l. 1911 pa 1,222.313). V mestu samem je bilo l. 1921 884.705 ljudi (l. 1911 896.067).

16. Osaka, prvo pristanišče na japonskih otokih je imelo 1. okt. 1920 1,252.972 prebivalcev (l. 1908 pa 1,226.590).

17. Carigrad (Konstantinopel) ima sedaj s predmestji na obeh straneh Bospora 1,203.000 prebivalcev. L. 1910 so cenili mesto na 943.000, s Skutari in drugimi predmestji pa na 1,200.000 duš. (Konec prihodnjič.)

Carizem in revolucija.

Piše Fr. Terseglav.

(Nadaljevanje.)

Preden preidemo na notranji politični razvoj carske Rusije med svetovno vojno, hočemo naslikati zloglasnega Rasputina, ki je vladal nad carsko rodbino in bil neposredni povod k strmoglavljenju te nesrečne in sramotne vladavine.

Verske zmede.

Med narodom, kojega cerkev ne vrši prav svoje vzvišene nravstvene naloge, se pojavljajo, ako je globokega verskega čuvstvovanja, verske ločine ali sekte, kakor jim navadno pravimo. V Rusiji je odnekdaj več sekt nego v kateremkoli krščanskem narodu sveta; posebno pa so se razpasle, odkar je Peter Veliki začel preganjati staroverce ali staroobrednike, ki niso hoteli priznati od patriarha Nikona po grških izvirnikih popravljenih ruskih obrednih knjig in svetega pisma ter se niso hoteli prekriževati po novem načinu in izgovarjati Jezusovega imena po novem. Zdelo bi se na prvi pogled čudno, kako se morejo ljudje po takih obrednih malenkostih ločevati, pa tudi, zakaj so se ljudje radi takih verskoobrednih oblik tako ljuto preganjali. Pomisliti pa je treba takó na starovernost ruskega kmetiškega naroda kakor na okolnost, da je odpor

staroobrednikov izviral iz globokega nezaupanja ljudstva do uradne cerkve, ki je bila popolnoma zasužnjena svetni oblasti. Ta odpor je bil tako velik, da so se ljudje ob približevanju kazenskih pohodov rajši sami sežigali, da si zaslužijo po mučeništvu krono večnega življenja, kakor da bi se dali po biričih gnati nazaj v uradno pravoslavno cerkev. Pozneje pa so se mnogi staroobredci na zunaj zopet vpisali v farno občino, opravljali obrede v farni cerkvi, natihem pa živeli po svoje. Ni treba praviti, kako mora taka dvoličnost škodovati pravemu verskemu življenju; popi uradne cerkve so se pa s tem zadovoljevali, dasi so za to dvojnost svojih župljanov vedeli; veseli so bili, da so le dobivali svoje dohodke od farne bere. Matice, v katere so vpisovali vsakoletno vse farane, ki so opravili izpoved in obhajilo, so morali predlagati v vpogled policijskemu pristavu; tako je oblast imela nadzorstvo nad »pravovernostjo« naroda. Navadno so se pa sektanti in drugi »brezverci« od svoje verske dolžnosti od popa ali pristava enostavno odkupovali, tako da je vsa ta naprava postala dobra kupčija. Tako so se po taki zmedi pojmov in zlorabi svetega le še bolj razširjevale še druge verske ločine, nastale iz srčnega hrepenenja versko slabo poučenega ljudstva po zveličanju, ki ga v uradni cerkvi po svoji vesti niso menili doseči. Te sekte samo našteti, bi pomenilo napisati celo knjižico; njihovo točno izsleditev je začel Bonc-Brujevič v veliki zbirki, ki še danes ni dovršena. Najbolj so bili razširjeni takozvani »hlisti«, ki verujejo, da se Kristus nekako učlovečuje v izvoljenih osebah na zemlji, okoli katerih se potem zberejo krožki, ki častijo Boga s petjem sproti izmišljenih, časih zelo lepih pesmi, plesom (skakavci) in zamaknjenjem. Razumljivo je, da se spričo verske nepoučenosti, človeške slabosti in časih tudi od izrabljanja teh nabožnih čuvstev in pojavov po premetenih sleparjih ti sestanki moških in žensk večkrat izprevržejo v nečistništvo; vendar pa je bilo veliko spodobnih in iskrenih hlistov in so jim oblasti časih naprtovale različne take zločine z namenom, da jih izkoreninijo. Jako razširjeni so bili zlasti med staroobrednimi trgovskimi krogi tudi skopci, ki so, napačno tolmačeč besede nove zaveze, sami sebe skopili, da uničijo meseno poželenje. Nadalje so bili med preprostim narodom razširjeni »duhoborci«, »molokani« in neštete druge sekte, od katerih so se mnoge tudi branile prisege in vojaške službe; v novejšem času so se začele širiti tudi iz Nemčije, Anglije in Amerike vnešene protestantovske občine baptistov in adventistov ter metodistov. Sploh se je na verskem polju vršil isti razkroj kakor na političnem; čim bolj je vlada preganjala drugače misleče s silo, tem bolj so rastli njihovi privrženci.

Vsi pravoslavci pa seveda niso bili očitni odpadniki od uradne cerkve. Inteligenca je po velikem delu postala sploh versko brezbrižna ali pa očitno brezverska, dočim je velik del pobožnega ljudstva živel ali v popolni zanemarjenosti, nevednosti in moralni temi ali pa čisto svoje, samostojno versko življenje, ne da bi se oklenil kakšne posebne verske ločine. Dočim se je tudi mnogo samostanov zavoljo ogromnega bogastva in udobnega življenja izpridilo in čisto pozunanjilo ter iz verskih opravil ljudstva, predvsem iz Rusom takó zelo priljubljenega »hodotajstva«, to je romanja, in s tem združenega češčenja relikvij, delalo navadno zelo dobičkonosno kupčijo, je ponekod živelo po samostanih nekaj takozvanih »starcev«, ki so se trudili ohraniti staro, blagočastito pravoslavje, zdržno in strogo živeli ter med narodom zato uživali ogromno spoštovanje. Marsikak preprost učenec takih starčkov ali njihov čestilec ali pa romar je potem začel hoditi od vasi do vasi kot »božji beraček« in, spričo velike gostoljubnosti ruskega kmeta po vaških izbah z veseljem sprejet, oznanjal svoje posebne verske nazore. Med temi »božjimi ljudmi«, kakor so jih tudi imenovali in jih »zaradi Kristusa« sprejemali, so bili velikega pomena takozvani »juródivi«, to je nekaki »božji norčki«, ki so bili ali res slaboumni, kakor izraz »juródivi« pove, ali pa so se tudi take delali, da bi jim oblast ali cerkev ne mogla blizu; bilo je pa med njimi naravno tudi dokaj sleparčkov. Tudi sirote, na beraško palico dovedeni mužiki ali celó veljaki, ki so se vsemu odpovedali, so bili med njimi; časih tudi božjastni, ki jih je ljudstvo imelo za neka posvečena bitja; mnogokrat so se skrivali v njihovi podobi pobegli tlačani ali z Sibirije pobegli politični ali drugi kaznjenci, katere je ljudstvo posebno rado skrivalo in pomilovalo. Z eno besedo: tu je bila zmes resnične, otroške in globoke pobožnosti, hrepenenja po telesno in nravno boljšem življenju, bogodopadenju in zveličanju, pomešana z versko nepoučenostjo in zapuščenostjo ter zablodami in varanjem. V sami uradni cerkvi je te vrste versko udejstvovanje našlo tupatam izraza; znan je otec Ivan Kronštatski, ki je veljal za svetnika in čudodelnika, znan pa tudi menih Iliodor, ki je bil čudna zmes dobrih lastnosti s slabimi in se je časih udejstvoval tudi politično na zelo dvomljiv način. V tem vzdušju je zrastel tudi zli demon Nikolaja II., Grigorij Efimovič Rasputin, eden največjih zločincev v zgodovini človeštva sploh, kojega življenje hočemo tu čisto nakratko orisati po zanesljivih, pri nas dozdaj še neobjavljenih virih.

(Dalje prihodnjič.)

Od velikonočnega blagoslova. (Selca.)

VRTNAR.

Kolobarjenje.

Vsakemu kmetovalcu je znano, da večina poljskih sadežev opeša, ako bi jih gojili po več let zapored na istem prostoru. Z močnim gnojenjem bi se dala ta neugodnost nekoliko ublažiti, popolnoma odpraviti pa je ni mogoče. Vrtni sadeži so v tem oziru še bolj občutljivi. Ta pojav bomo lahko umeli, ako premislimo, da posamezno pleme kulturnih rastlin uporablja neke snovi v mnogo večji meri nego druge. Če ga torej sadimo več let na isti prostor, izmolze zemljo enostransko in ni čuda, če naposled opeša. Rastlinske korenine izločajo tudi snovi, ki zemljo kvarijo, da postaja za dotično rastlino bolj in bolj neugodna.

Najbrže se v zemlji, na kateri gojimo dalje časa isti sadež, namnože tudi škodljivi bakteriji, ki čimdalje bolj ovirajo razvoj tiste rastline. Zato so sadeži, ki rasto brez presledka po več let na istem mestu, nagnjeni k raznim boleznim.

Vsem tem velikim neprilikam se zanesljivo izognemo, ako pravilno kolobarimo, to se pravi, ako dosledno vsako leto izmenjamo prostor za slednje zelenjadno pleme. Le tako se zemlja enakomerno izrablja in ohrani v dobrem stanju. Rastlinam drugega plemena namreč nič ne škodujejo razne škodljive snovi, ki jih je pustila v zemlji prejšnja rastlina. V dveh treh letih se zemlja zopet popolnoma predela in z najboljšim uspehom gojimo v njej zopet prvotno zelenjadno pleme.

Pravilno kolobarjenje pa mora biti v skladu z gnojenjem, ker moramo, baš pri gnojenju upoštevati posebna svojstva posameznih plemen vrtne zelenjadi. V tem oziru delimo vse zelenjadne rastline v dve glavni skupini. V prvo spada vsa ona zelenjad, ki potrebuje mnogo gnoja in brez škode prenese obilo gnojenje s hlevskim gnojem. Le-sem prištevamo vse zelnate rastline, salate, špinačo, zéleno, paradižnike, kumare, buče, por in mangold. V drugo skupino spadajo pa ona zelenjadna plemena, ki morajo imeti od prejšnjega leta dobro pregnojeno in udelano zemljo, ne marajo pa svežega hlevskega gnoja. Zato jih gnojimo kvečjemu s kompostom ali z umetnimi gnojili. Vobče prištevamo lesem korenasto zelenjad, čebulnice, stročnice in krompir.

Drugo skupino bi lahko ločili v dva dela. Nekoliko več zahtevajo od zemlje korenasta zelenjad in čebulnice, skromnejše so pa stročnice. Svež, nepredelan gnoj pa prav tako malo ugaja korenju in čebuli kakor grahu in fižolu.

Najpreprostejše klobarjenje izvajamo tako, da razdelimo prostor, ki je namenjen za zelenjadni vrt, v dva prilično enaka dela, od katerih vsako leto drugo polovico močno pognojimo s hlevskim gnojem ter na njej gojimo zelenjad prve skupine (zelje, salato itd.). Na drugi polovici, ki je bila gnojena prejšnje leto, pridelujemo pa zelenjad druge skupine (korenje, čebulo, grah itd.). Ko bi ne bila dovolj pregnojena, pomagamo s kompostom ali z umetnimi gnojili.

Kakor vsako leto menjavamo gnojenje, prav tako zamenjavamo tudi sadeže, ki se imajo dosledno držati tistega dela, ki je njim primerno pognojen.

Kolobarjenje izvajamo pa tudi v posameznih skupinah tako, da zamenjamo poedina zelenjadna plemena v skupini sami. Kjer je rastla n. pr. pred dvema letoma korenasta zelenjad, tja posadimo sedaj stročnice, obratno pa, kjer je bila n. pr. pred dvema letoma salata, tja sadimo sedaj zelnate rastline itd. Na ta način se povrne ista rastlina na prvotno mesto šele v treh, štirih ali petih letih ali pa še pozneje.

Kdor hoče dosledno in do skrajnosti pravilno kolobariti, je neogibno potrebno, da si napravi vsako zimo obdelovalni načrt, oziraje se na uredbo prejšnjih let. Le tako je izključena vsaka pomota.

Nove vrtove moramo gnojiti nekaj let čez in čez, samo s to razliko, da en del, ki je namenjen za prvo zelenjadno skupino, izmenoma gnojimo močneje nego drugi. Ko je pa vrt dobro vdelan ter skozi in skozi pregnojen, tedaj pa ga lahko delimo v tri dele ter gnojimo vsako leto prav močno s hlevskim gnojem le eno tretjino za zelnate rastline, salate, kumare itd. Drugo tretjino gnojimo za korenasto zelenjad s kompostom ali primernimi umetnimi gnojili, tretje tretjine za stročnice pa sploh nič ne pognojimo, ali pa samo s pepelom ali s fosfatnimi in kalijevimi umetnimi gnojili.

Trajnih zelenjadnih rastlin (n. pr. špargljev, dišavnih zelišč) pri kolobarjenju ne upoštevamo, ker morajo ostati mnogo let na istem mestu.

Nekatera zelenjadna plemena vplivajo na zemljo ugodno, druga jo pa zelo izmolzejo. Za kumarami, bučami, paradižniki, za krompirjem, fižolom in grahom ostane zemlja v dobrem stanju. Salate, zelena, korenje pa zemljo zelo izdelajo in fizikalno poslabšajo. *M. H.*

MATI.

Materino delo ob razvoju otrokovega govora.

Piše A. L.

»Mati, narava ti narekuje, da oskrbuješ svojega otroka z lastnimi rokami. Ne zavrzi ga, ne dajaj ga nikomur v oskrbo! Noben človek mu ne more biti to, kar si mu ti, in tvoj otrok je tebi to, kar ti ni noben človek. Ohrani ga zase! Njegovo srčece naj se zbudi v prvi vrsti samo zate! Noben človek ti ne more nuditi večjega užitka kakor tvoj otrok: prve sledi ljubezni, hvaležnosti, zaupanja veljajo tebi. Stremljenje za tem užitkom pa je tvoja naravna dolžnost. — Oskrbuj otroka! Sramovati bi se moral pred človeško naravo, če bi ti hotel reči: ljubi ga! Še nekaj pa ti moram reči: ne zamudi vršiti svoje materinske dolžnosti! Božja, nad tvojim otrokom čuječa, previdnost začne s svojim poukom v prvem trenutku, ko tvoj otrok odpre oči. Glej, da ti s svojim sodelovanjem ne začneš prav nič pozneje!« *Pestalozzi.*

V teh besedah velikega vzgojitelja je celotni delovni načrt vsake matere. Res je, da ji pri tem delu daje smer materinski čut, nekaka naravna iznajdljivost; zato je naravnost čudovito, kako mati zadene pravo pri delu za svojega otroka. Vendar je marsikatera mlada mamica vsa razdvojena, vsa negotova, dela li prav, ali bi bilo bolje drugače. Hvaležna je za vsako navodilo svoje matere, prijateljice. Z zanimanjem seže tudi po knjigi, ki ji nudi katerokoli navodilo za delo novemu, nebogljenemu zemljanu. — Marsikatera knjiga, tudi tujega jezika, je že našla pot do naših mater, saj domačega smo imeli doslej tako malo. Ni mi znano, da bi bila katera obravnavala razvoj otrokovega govora in podala porabnih navodil materam, kako naj pri tem sodelujejo. Pri podrobnem svojem poklicnem delu mi je prišla v roke knjižica Dr. H. Gutzmann, »Sprache und Sprachfehler des Kindes«,* ki je polna nasvetov in v prvi vrsti namenjena materam. Nanjo se naslanjajo naslednje vrstice. Važna so zlasti navodila za odpravo govornih napak, v kolikor more pri tem sodelovati mati.

1. Prva vaja za govorjenje.

V prvi vrsti si je treba ogledati razvoj otrokovega govora. Z jokom naznani novorojenček svoj prihod na svet. Pogosto se sliši, da dete joka zaradi tega, ker sluti vse križe in težave, ki ga čakajo v življenju. Za vzrok temu joku navajajo nenadno izpremembo toplote (od 38° C telesne v navadno sobno toploto). Ne zanimajo nas toliko vzroki joka našega malega, nego mnogo bolj pomen tega prvega njegovega izražanja. S tem jokom pričnо pljuča svoje delovanje in s tem delovanjem je združena tvorba glasu, kar dokazuje, da pljuča niso samo za dihanje, ampak tudi važen činitelj pri glasotvorbi, joku, kričanju in govorjenju.

Kakšno veselje je po vsej hiši pri prvem otrokovem joku! Toda kako kmalu je drugače! Neprostovoljni poslušalci tega domačega koncerta navadno spodbujajo mater, naj kričaču vendar zamaši usta. Kakor da bi vedno kričal samo zaradi hrane! Izkušena mati, ki je nedavno nahranila malega, pogleda, če ta le še joka in kriči, ali ga morda ne tišči kje v povojih, če ne leži nerodno ali če ni moker. Če ni ne eno ne drugo povod kričanja, potem naj ga le z mirnim srcem pusti kričati. Saj nima ta zemljan vedno le lačnih in drugih telesnih vzrokov za kričanje; včasih je tudi idealist: kriči zaradi kričanja. In to mu je v veliko korist. Vdihava globoko, z zrakom si polni pljuča s krepkim gibom dihalnih mišic; pri kričanju pa izdihava v tako dolgih izdihih, da bi človek mislil, zdaj zdaj se zaduši. Toda ne: v tem hipu vdihne zopet izdatno skozi usta, ker bi bilo skozi nos premalo in prepočasi, ter kriči iznova. To delovanje dihalnih mišic pa je tudi edino gibanje v prvih tednih in pospešuje otrokovo prebavo. Toda nas zanima predvsem kričanje kot vaja za govor.

Opazujmo torej otroka, kako diha takrat, kadar ne kriči, ampak mirno spi! Usta so zaprta, diha skozi nos; vdihavanje in izdihavanje je enakomerno. Razlika med dihanjem pri kričanju in pri mirnem dihanju je dvojna: dihalna pot in dihalno trajanje. Pri govorjenju vdihamo skozi usta kratko in krepko, a izdihavamo počasi, sicer pa dihamo skozi nos enakomerno. Ko dojenček kriči, diha že na ta način, kakor bo dihal pozneje pri govorjenju. Kričanje je izvrstna vaja za govorjenje glede na dihanje, pa tudi glede na glas.

Med temi vajami pa se razvijajo čuti malega kričača; tu sem štejemo v prvi vrsti sluh in vid. Ko preteče nekaj časa, opažamo, da že začenja z gibanjem ust, kar vidi pri materi. V tem času se prične razvijati tudi volja. Zopet pa preteče nekaj časa, preden prične dojenček z vajo ustnic in jezika, ki jih je doslej rabil le za sprejemanje hrane.

2. Razvoj govora.

Razvoj govora delimo v tri dobe: v dobo prvotnih glasov, v dobo posnemanja in v dobo izražanja misli. Seveda pa se te tri dobe ne morejo časovno omejiti ter so tudi za vsakega otroka različne trajnosti. Kakor že omenjeno, smatramo kričanje za izraz neugodja. Čuvstvo ugodja pa v prvi dobi nima glasovnega izraza, nego se kaže v posebnem sijaju oči. Polagoma pričenja otrok tudi drugače izražati ugodna čuvstva, namreč da brca z nogami in maha z rokami, kar spremlja s proizvajanjem čudnih glasov. Z brcanjem se pripravljajo male nožice za hojo, ročice za prijemanje; izvajanje teh čudnih glasov pa so prvi sledovi tvoritve govornih glasov. Vse te dojenčkove vaje so prostovoljne in odgovarjajo čuvstvu ugodja. Pri njih se zabava, ko posluša svoje lastne glasove.

To prisluškovanje pa je že nekaka priprava na posnemanje v drugi dobi govornega razvoja. Pri kričanju je opaziti to izpremembo, da za različne potrebe in občutke rabi različne glasove. Drugače se javlja, če hoče hrane, drugače, kadar hoče, da ga mati položi v suho. Prav posebne glasove rabi, ko izraža nestrpnost, kadar je truden; kakor bi se kregal sam s seboj. Rad se zabava v dvogovorih, spočetka sam, pozneje tudi z drugimi. In vprav to bogati prvotno revščino glasov, ki postanejo zabavno sredstvo. To je že začetek govora, četudi šele samo v nekaterih glasovih, in poslušalec čuti, da čaka otrok na odgovor. Res je, da odgovorov, ki slede, navadno »moj srček«, »moj mucek«, »moja zlata piška« itd., prav gotovo ne razume, vendar čuti, da stopa v zvezo s svojo okolico. Prva zveza se javlja kot smehljaj preko oči, druga pa kot glas preko ušesa. V tem pa je velik napredek; kajti govorni nagon stopi v svoje prvo delovanje, ko sili otroka k posnemanju. Svoje delo pa nastopijo tudi trije čuti: čut mišičevja, sluh in vid. Navadno zanikavajo pomen vida pri razvoju govora. Vendar si njegov pomen lahko tolmačimo na sledeči način: Ako sedimo v operi precej oddaljeni od pevca, da ga že težko razumemo, tedaj vzamemo kukalo, s čimer se nam približa pevčev obraz, in mi ga razumemo mnogo bolje. Ni se nam približal zvočni vir, pač pa vidimo gibanje govoril bolj natančno in s tem bolje razumemo péte besede. Na podoben način pomaga tudi otroku njegov vid.

Čudovita moč posnemanja nas iznenadi, skoro vsak dan pri našem malem govorniku z novimi, nepričakovanimi pojavi. Vpliv posnemanja na tvo-

* Govorica in napake otrokove izgovarjave.

ritev in vrsto glasov se ne da točno določiti. Čim manj truda stane malega jezikovnega učenca tvoritev kakega glasu, tem rajši ga ponavlja in tem laže si ga zapomni, tem gotoveje ga uporablja. V spomin pa se mu vtisnejo tudi glasovna gibanja, četudi jih ni še sam tvoril in posnemal. Iz tega moremo sklepati, da otrok prej razume izgovorjene materine besede, preden jih more sam posnemati, t. j. ponavljati. Saj otroci, četudi še ne znajo govoriti, vendar pokažejo čisto določno, kdo je oče ali mati; torej razumejo stavljeno vprašanje. Ko pa z besedami imenujejo stvari v svoji okolici, pa postane govor že izrazilno sredstvo za njihove misli. To izražanje pa še dolgo časa ni pravilno. Koliko časa n. pr. traja, da izraža otrok svoje misli le s posameznimi besedami in še tu rabi pogosto eno in isto besedo za poimenovanje več predmetov, a jo različno naglaša in spremlja s kretnjo. Te vrste izražanje pa stopa vedno bolj v ozadje, čim otrok obvlada govor. Besedni zaklad je zelo različen. Prve besede, ki si jih otrok prisvoji, so navadno imena reči (samostalniki). Med temi ali kmalu za njimi se pojavijo imena dejanj (glagoli). Lastnosti pridejo šele tedaj v rabo, ko razume otrok že nekoliko razmerje med stvarmi. Na ta način preide otrok neopaženo od besednega izražanja v stavek. Seveda je prvotna stavkova tvorba še zelo nepopolna. Znana je raba glagolov v nedoločniku; izpremembam po sklonih in številih pa se otrok dolgo upira. O sebi govori v tretji osebi, in sicer z rabo lastnega imena. Svoj govor urejuje sicer precej kmalu po času, četudi tvoritve časov ne pozna. Mnogo težav dela razumna prilastitev zaimkov; za označbo sklonov pa navadno služijo predlogi. Najkesneje pride pravilna raba števnikov, četudi otrok že zgodaj šteje. Vsekakor pa otrokova okolica prav zelo vpliva na razvoj njegovega govora.

Izkušnje so pokazale, da se deklice hitreje razvijajo v govoru kakor dečki. Nikakor pa ni mogoče z gotovostjo določiti, kdaj natančno si otrok prilasti ta ali oni izraz, ker se, kakor že omenjeno, ne razvijajo vsi otroci enako. Tudi ni razvoj govora docela točno merilo za otrokovo nadarjenost. Prigodilo se je, da so bili otroci, ki so pozno začeli govoriti, pozneje zelo nadarjeni za učenje, pa tudi obratno. Posebne važnosti je, da se pri otroku pospešuje govorni nagon, zato je treba z vso vnemo gojiti tudi prvo in nezmiselno čebljanje. S tem pa se tudi vadi mišičevje. Vsaka mati je že poskusila, kako neroden je otrok pri prvih gibalnih poizkusih: pri prijemanju, hoji, pa tudi pri govorjenju. Vzrok je pač to, ker otrok ne more v prvi dobi obvladati vnanjih organov. V celoti se razne skupine mišičevja razvijajo precej istočasno; znano pa je, da tiste hitreje, ki so več v rabi.

Važen trenutek pri razvoju priročnosti je tudi veselje, ki ga ima otrok z uspelimi gibi. Često se je že zgodilo, da otrok, ki se mu je ponesrečil prvi poizkus v hoji, potem dolgo dolgo ni zopet poskušal hoditi. To nepravo razmerje med veseljem nad gibanjem in gibalno spretnostjo se prav posebno opazuje pri govoru. Vsak dan lahko opazi mati, kako se n. pr. dva otroka, eden z že nekoliko razvitim govorom, drugi v prvih poizkusih, trudita s kako težjo besedo in — čudovito — razumeta se, četudi sta v izpeljavi daleč narazen.

V neki dobi je veselje nad čebljanjem prav posebno veliko. Majhna usteca kar niso tiha, pa najsi tvorijo še tako pisane in napačne besede. Začetek te izredne živahnosti se kaže v tem, da otrok ponovi stavljeno vprašanje ali vsaj zadnjo besedo, kakor da slišiš odmev svojega govora. Vzrok temu je slaboten spomin, ki ne more obdržati mnogo besed. To ponavljajoče klepetanje postane sčasoma tako obsežno, da je vsej okolici v muko, kake posebne koristi za razvoj govora pa nima, ker je le mehanično in brez razumevanja. Posebno pri duševno abnormalnih otrocih je opaziti pogosto čezmerno klepetavost in porabo starikavih rekel, ki človeka osupnejo. Malo razveseljivo pa je dejstvo, da so starši takih otrok še prav zelo ponosni na takega klepetača in ga celo uče tega, ko mu pripovedujejo razne stavke, ki niso v nikakem razmerju z njim in njegovo starostjo. Na ta način si vzgoje brezmiselno papigo. — Iz tega pa je tudi razvidno, da ni govor vselej izraz duševnega življenja.

(Dalje prihodnjič.)

KUHARICA.

Jajčna polenta.

Zmešaj v skledi dve žlici kisle smetane, dva rumenjaka, prideni sneg dveh beljakov, nekoliko soli in dve žlici moke; to polento stresi v dobro pomazan plehnati model, ki ima v sredi luknjo, katero pa zamaši. Model napolni do polovice in ga postavi v večjo kozo, napolnjeno z vročo vodo, toliko da sega modlu do polovice. Postavi vse skupaj za pol ure v pečico, precej vročo, da se od spodaj kuha in od zgoraj rumenkasto zapeče.

Sekanica iz ostankov telečjega mesa.

Odberi od kosti $^1/_2$ *kg* kuhanega ali pečenega mesa, zreži ga in sesekljaj. Deni v kozo 5 *dkg* sirovega masla ali masti, nekoliko drobno zrezane čebule in zelenega peteršilja; ko se nekoliko zarumeni, prideni sesekljano meso, dve v mleku namočeni in ožeti žemlji, dobro mešaj par minut, nato prilij par žlic juhe; ko prevre, prideni dušenih gob, suhih ali svežih, in ščep popra; ko vse dobro prevre, nekoliko osoli in postavi jed s posajenimi jajci ali jajčno polento na mizo.

Francoska zelnata juha.

Zreži eno srednje veliko zelnato glavo, popari jo in ožmi; deni v kozo 10 *dkg* masti, nekoliko drobno zrezane čebule in ožeto zelje. Ko je zelje napol mehko, ga potresi s 5 *dkg* moke, ko se še nekoliko duši, zalij z dvema litroma juhe od kosti ali gorke vode, prideni sol, ščep popra; pridaj še 30 *dkg* na majhne kocke zrezanega krompirja ter vse skupaj kuhaj še eno uro.

Smrčki (mavrahi) v omaki.

Smrčke osnaži, operi ter zreži na drobne kosce. Potem razgrej sirovega masla ali masti, pridaj zrezanega zelenega peteršilja, čebule in smrčke. Duši jih naglo toliko časa, da vodo, ki so jo iz sebe dali, zopet popijejo. Nato jih potresi z moko in drobtinami, še par minut duši ter zalij z juho; ko še par minut vro, jim pridaj par žlic kisle smetane in ščep popra.

Ocvrti smrčki (mavrahi).

Velike smrčke osnaži in čez pol prereži, operi in nasoli. Nato jih povaljaj v moki, v raztepenem jajcu in drobtinah ter ocvri na masti. Na mizo jih lahko postaviš kot samostojno jed s kislim zeljem, repo, salato ali s krompirjem v prežganju.

Sadike ohrovta, kolerabe, zelja itd. kot spomladanska prikuha.

Ako imaš odveč sadik, zreži njihove liste in kuhaj 15—20 minut. Nato jih odcedi in sesekljaj, posebej napravi redko, bledo prežganje iz sirovega masla in moke ter stresi vanj sadike, jih osoli in jim prilij toliko mleka, da jed postane gostljata. Ko še 5—10 minut vre, je prikuha gotova.

Bezgova potica.

Zmešaj dve jajci, jih osoli, prilij $^1/_8$ litra mrzlega mleka, prideni veliko pest krušnih drobtin in majhno pest bezgovega cvetja; vse narahlo pomešaj in stresi v okroglo ponev, ki naj bo precej široka, v razgreto mast, ki naj je bo za prst visoko. Ko se potica od spodaj zarumeni, jo obrni in pečeno (ocvrto) postavi kot samostojno jed na mizo.

Bezgovo cvetje ocvrto.

Pomoči vsako razcvetje v osoljeno, raztepeno jajce, potem pa ga položi v vročo mast, da se rumenkasto zapeče (ocvre).

Krompir v prežganju.

Krompir olupi, operi, zreži na kocke ter ga kuhaj v slani vodi, ki naj je je toliko, da je pokrit. Posebej pa napravi prežganje iz masti in moke (vsakega za 1 žlico), ga razredči s par žlicami mrzle vode; to prežganje zlij v krompir. Pridaj še vejico majarona in lovorjev list. Ko še nekoliko povre, dodaj kisa po okusu. Krompir postavi kot prikuho z makaroni, rezanci, karfijolo s fižolom v stročju, z zelnatimi klobasicami itd. na mizo.

Fižol iz kozarcev zabeljen.

Ako imaš fižol v kozarcih, ga odpri in mu polovico vode odcedi. Fižol z ostalo vodo pa stresi v vrel, prav malo osoljen krop ter ga pusti vreti par minut. Nato ga odcedi, stresi v skledo, potresi s krušnimi drobtinami in dobro zabeli z razgretim sirovim maslom. Postavi ga kot prikuho na mizo.

Angleško pecivo — keks.

Mešaj v skledi 7 *dkg* sirovega masla, 10 *dkg* sladkorja in 3 cela jajca, ko si četrt ure mešala, prilij $^3/_{10}$ litra mrzlega mleka, 12 g stolčene jelenove soli, nekoliko stolčene vanilije in 35 *dkg* moke. To prav dobro zmešaj in postavi na hladno. Drugi dan stresi testo na desko in pogneti s 40 *dkg* moke. Zgneteno testo razdeli v dva hlebčka, jih razvaljaj za nožev rob na debelo in izreži z obodcem; vsakega pomaži po vrhu z mlekom, zmešanim z vodo, in potresi z drobno zrezanimi orehi, zmešanimi s sladkorno sipo in drobtinami. Pokladaj jih na pekačo in v precej vroči pečici rumenkasto zapeci. *M. R.*

UMNA GOSPODINJA.

Kuhnja raznih narodov.

(Nadaljevanje.)

Srbi, Hrvati in Madžari imajo radi tečno, mastno in poprano jed; hrvatska kuhnja je bogata mesenih in močnatih jedi. Hrvat se norčuje iz Nemca, češ, da je krompirjevec. Res so v kuhinjskih knjigah iz Rajha navedeni pri vsakem kosilu »Salzkartoffeln«, to je olupljen in osoljen krompir, ali »Pellkartoffeln«, to je krompir v oblicah. In nekoč je pisal nemški profesor, da bi bilo dobro, ko bi se navadili Nemci uživati kakor Indi in Kitajci namesto krompirja in drugih jedi tudi riž. Bo že tako s krompirjem za Nemca kakor s polento za našega Kastavca, ki je ne more pogrešati ne petek ne svetek, ne opoldne ne zvečer, ne pri gostiji ne pri delu.

Hrvati pravijo Nemcem krompirjevci, Avstrijci pa Čehom. Rajni Šoukal ni mogel pozabiti, da mu je rekel krojač na Avstrijskem: »Vi Čehi jeste krompir, mi ga pa dajemo živini in jemo meso.« A Čehi v rodovitnih krajih so jako razvajeni glede jedi. Gosja pečenka, različni kolači, palačinke, cmoki, makovi rezanci, grahove in lečnate jedi redijo Čeha. V ubožnih krajih so seveda zadovoljni s krompirjem. Taka pa je tudi v nemški državi; hrana je drugačna na severu kakor na jugu, v enih krajih prevladuje pšeničen kruh in mesna hrana, v drugih poje črn kruh in močnate jedi. V Berlinu se pa dobi v hotelih italijanska, francoska in avstrijska kuha; zdaj imajo tudi Rusi svoje hotele; dijaki Kitajci so si oskrbeli kuharja, ki jim pripravlja jedi po kitajsko, in Berlinci obiskujejo radi kitajsko kuhinjo. Med vojsko so postali ruski zakuski in druge ruske jedi zelo znane po Evropi; a kdor je videl ruske jetnike, ki so sestradani uživali karkoli, bi bil mislil, da ne znajo na Ruskem skuhati kaj dobrega.

Delavec Italijan živi samo ob polenti in tako misli marsikdo, da ni kuharske umetnosti v Italiji, ko je pa baš tam zelo razvita. Kakor so že stari Rimljani prepuščali navadno gnjat sužnjem, tako nabašejo še zdaj v mnogih delih Italije gnjatno kožo z naseko mesa, dišav in slanine kakor nabaše naš Notranjec svinjski želodec, ki mu je glavna dobrota za vuzem. Italijani so mojstri v izdelovanju pašt, bonbonov, konfetov, tort in podobnega. Makaronov imajo okoli 26 raznih vrst. Sočna zelenjava, vsakovrstne ribe, siri, vina, slastno južno sadje, dobro domače olje in presno maslo gorskih krajin, meso domačih in drugih živali so na razpolago kuhinjam bogatih hiš.

Moj oče je meril z inženirjem Schäferjem železnico po Tirolskem in Koroškem (l. 1867—1870). Pri odhodu iz rojstne vasi so nam naložili sorodniki po lepi slovenski navadi domačih pridelkov. V Welsbergu nas je otroke izpraševala soseda, kaj smo imeli za kosilo. Ko je slišala večkrat o ječmenovi kaši, je rekla zaničljivo: »Kranjica zna kuhati samo ješpreni.« Tirolci sami so pa jedli stvari, ki nam niso šle. Belili so še z lanenim oljem. Stopli so moko na vodi in vrgli v široko ponev; ko se je zarumenilo, so stresli mlinec na krožnik in naložili nanj pest izprane in sesekane kisle repe, potem pa jo pokrili z drugo ocvrto ploskvo. Zjutraj so jedli drobne žgance iz prepečene ajdove moke in prežganko, ali pa so narezali v prežganko po več mesecev starega, črnega kruha, ki je visel v vreči v zračni kleti. — Tebi diši — meni ne, vsak kraj ima svoj način kuhanja in dve gospodinji v isti hiši ne kuhate enako. Ta se uči po gospodinjskih šolah in ne zna pravilno skuhati fižola (fižol prav skuhati je umetnost!), druga se ni učila nikjer, pa ti napravi kosilo kakor treba in zamesi in speče kar mimogrede, brez tehtanja in komedij. V splošnem pa je Slovenka rojena za kuhinjsko umetnost. Posebno Kranjica. Privadi se vsakega načina kuhanja in dodaja vsakemu nekaj svojskega. Najdeš jo po vseh hotelih in velikih hišah sveta; tako v Egiptu kakor v Zagrebu, tako v Ameriki kakor v Švici, Budapešti in Belgradu, tako na Dunaju kakor v Italiji in na Nemškem. »Kranjica«, je rekel Dunajčan, »je res izvrstna kuharica, samo Dunajčan jo mora dobiti v roke.« To je približno isto, kar je rekel dr. Kreku češki minister Stanek: »Treba bi bilo, da se nauče vaše ženske kaj drugače. Saj ne rečem, da ni dobro, kar kuhajo; ali malo prekrepka je vaša hrana.« Dr. Krek je bil jako vnet za gospodinjske šole; »gospodinjska izobrazba je prva potreba narodova,« je rad poudarjal. Hotel je, da bi prepregel ves jug z gospodinjskimi šolami. (Dalje prihodnjič.)

KOSMETIKA.

Lea Fatur.

Potreba umivanja in kopanja.

Kopeli pri davnih narodih.

Je mlin v daljni deželi. Tam baje mečejo v žrnvo stare ženske, kolo se zasuče, mletev osmuče, vesela priskačejo iz mlina mlada dekleta. Za deveto goro, pa je reka. Onemogel starček stopiš vanjo — čil mladenič planeš iz nje.

Tako živi v pravljici spomin na želje davnih prednamcev, ki so romali dolge dni do zdravilnih vrelcev, do vode, oživljajoče, pomlajajoče.

Trgovci z lepotili obešajo radi na svoja pročelja sliko čarobnega mlina, a mladost, ki jo pridobiš z barvili in mazili, je varljiva. Pravi mlin pomlajenja je kopanje in boljša kakor dragoceno rdečilo je debela platnena otirača.

»Pokaži mi svojo suknjo,« je dejal slavni Priessnitz bolnikom. »Umivati se bo treba,« se je pošalil župnik Kneipp s svojimi.

Naša koža je že tako ustvarjena, da potrebuje vode, dosti vode, vsak dan vode. Je tako ustvarjena, da izdaja bolj kakor vsaka narejena obleka naše navade in razvade, naše zdravje in razmere.

Povojni bogatini prihajajo v mesta, prenočujejo v prvih hotelih, obiskujejo vsa zabavišča. Ženske si dajo »manikirati« roke in »ondulirati« lase, slišimo celo, da zamenjujejo že vstavljene porcelanaste zobe z zlatimi. Žene prihajajo celo, da ustavijo s pomočjo prodanih duš pot narave; da bi pa hodili vsi ti v kopeli, čujemo poredkoma. Ako jih pošlje zdravnik izrečno tja, potem že.

V naši, že dokaj razviti civilizaciji zvemo premalo o delovanju svoje kože in se ne vprašujemo, kaj je glavna potreba za zdravje. Narodi davnih vekov so umevali to bolje, čutili so potrebo kopanja tako živo, da so kopali celo svoje mrliče.

Ustvarjeni in z umom obdarjeni človek je imel prirojeno željo po lepoti. On, ki je potekel od vira vse lepote, je hrepenel svoje žive dni po izgubljenem raju in zapustil to hrepenenje tudi vsem potomcem. Kopali, umivali in lepotičili so se pradavni narodi, kopljejo, umivajo in lepotičijo se najbolj divja plemena, vsak bi rad izobličil v sebi vzor lepote, ki mu živi prirojen v duši.

Kako se je razveselil v davnih časih pastir, ki je potoval s čredo preko daljne ravni in prišel do vode, kako prebivalec votlin studenčka, tihega potoka, žive reke! In kako so onemeli ob veličastju morja. Voda! Zdravje! Življenje!

Prah in blato sta zadelala njihovo kožo, odeto v živalsko neustrojeno kožo, ki je ogulila život in bila živa mrčesa in hudega duha. Po potu in umazanosti je zaudarjalo porastlo telo, runjavi lasje in trdi dolgi nohti so bili v nadlogo.

In vsega tega jih je rešila voda. Potreba je rodila izkušnjo, iz nje je nastala navada. Ob primernih časih so se dvignila cela plemena in potovala do vode. Tam so se prenavljali, vrgli staro raz sebe. Voda jim je bila zrcalo. Spletali, brili in strigli so se.

Bilo jih je, ki so si postavili tudi dom ob vodi. Ob času kopanja so prihajala sorodna plemena. Prihajali so tujci z različnim blagom in novicami. Nastali so prvi sejmi. Po kopeli so se vršila zborovanja starešin, trgovanje. Mladina je posnemala gibanje valov, se lovila in radovala v razposajenem veselju, nastali so plesi, igre, znanja, zveze.

Človeku je otemnel spomin na božje razodetje, vidne stvari mu niso več oznanjale moči Nevidnega. Voda, očiščujoča in oživljajoča, mu je postala božanstvo, umivanje in kopanje verski obred.

Da so častili tudi stari Sloveni vodo po božje, priča še marsikaka navada in pričajo stari zapiski. Dostikrat so morali novim kristjanom prepovedati, da bi ne nosili cvetja in drugih daril vodi. Na Srbskem so nosila dekleta še pred nedavnim šopke in vence vodi in jo pozdravljale: »Dobro jutro, voda ladana!« V mnogih krajih na Slovenskem so hodila dekleta na ročni večer gledat, kaj se jim prikaže v vodi, v katero so metala šopke in vence. Vodnik je našel v ljubljanski okolici rimski kamen, posvečen božanstvu vode, a je menil, da je bilo to božanstvo lokalno, ne rimljansko, torej od naroda, ki je živel pred prihodom Rimljanov tod. (Laibacher Wochenblatt 1819.) Sloveni so postavljali radi svoja svetišča na otoke, tako je bilo na Bledu svetišče boginje Žive, na Rujani Radogostovo.

Čut za snago je bil pri Slovenih tako spojen z verskim, da so osnažili vselej pred velikimi prazniki svoje domove in sebe. Kopali so se na večer pred praznikom, o kresu radi pred solnčnim vzhodom.

Kres (ruski: kupalo, Ivan Kupalnik) je bil menda pravi praznik kopanja. Koder so bili predaleč od vode, so se pa valjali po travi, kar so imenovali rosno kopel. Ob rekah je pa hitelo na večer ali pred solncem na kresni dan vse v vodo. Stari ruski cerkveni zakonik, Stoglav, poroča, da hiti na kresno jutro moško in žensko z velikim vpitjem, kakor da je ponorelo, k reki, umivat se. (Navratil, Letopis Matice.)

V Ukrajini so skakala dekleta še koncem preteklega stoletja preko kresnega ognja v vodo. Po Slovenskem skačejo še čez ogenj, kar je spomin na nekdanje kopanje, kakor je vse umivanje, polivanje in kropljenje, ki je tu in tam še nekatere dni v navadi, samo spomin na kopanje davnih pradedov.

Prvotno so se kopali ljudje samo v mrzli vodi, za kopanje doma in še kopanje v gorki vodi je bilo treba že precej napredka v omiki. Azijski narodi n. pr. so se kopali v gorki vodi šele, ko so bili na visoki stopinji blagostanja.

Grki in Rimljani so dobili od azijskih narodov gorke kopeli. V Homerjevi dobi so bile že znane in udomačene kopalnice pri Grkih. Popotnega Odiseja, kakor sploh popotnega tedaj in še pozneje, so peljali najprej v kopalnico. Kopel je spadala h gostoljubnosti. Grki, ki so tako cenili telesno zdravje in lepoto, so združili kopališča še s telovadnico.

Največ so pa naredili za razširjenje kopališč Rimljani, neprekosljivi mojstri v napeljavanju vodovodov. Rimljanu je bila postala gorka kopel življenjska potreba. Kamor je prišel, je napeljaval vodovode, je zidal kopališča. Mnogo toplic, ki slove še dandanes, je uporabljal že Rimljan, tako na Slovenskem Laške, Čateške in druge. Še morsko vodo in snežnico z gora je napeljal rimski inženir v njihove toplice in po vsej Evropi se vidijo sledovi tistih velikanskih nekdanjih naprav.

Valvasor poroča, da je bila napeljana voda z Učke v Kastvo in da se še vidijo sledovi vodovoda. Pod Kastvo sta prastara vodnjaka, ki sta mogoče tudi iz rimske dobe. Ko so kopali prekop pri Ljubljani (Gruberjev kanal), so naleteli delavci na sled vodovoda za staro Emono.

Rimljanu je bilo kopališče kraj, kjer je prebil po cele dneve, bilo mu je zabavišče, shajališče, borza. Kakor sedaj po kavarnah so politikovali tedaj v kopališčnih prostorih.

Plinij je zapisal, da niso potrebovali Rimljani 600 let zdravnikov, ker jih je varovalo vedno kopanje bolezni. Poznejši zgodovinarji pa sodijo, da je kopanje v g o r k i v o d i omehkužilo stare azijske kulturne narode in za njimi tudi Rimljane.

V starem veku je bilo vsakodnevno kopanje običajno, Mohamedani, Indi se kopljejo še zdaj vsak dan, preprosti Ind skoči tudi po dvakrat na dan v vodo. Angležinja, ki biva v Indiji, piše o svojih dveh kuharjih, da sta sicer v obleki nemarna, toda kožo imata jako čisto, ker se kopljeta po dvakrat na dan. Hufeland je bil prepričan, da so bili stari Germani zato tako močnega života in zdravja, ker so se kopali vsak dan poleti v mrzli in pozimi doma v gorki vodi ali v kakem bližnjem zdravilnem vrelcu.

Vsakovrstne kopeli, mrzle in gorke, na paro, na kaplje, suhe kopeli, solnčne, blatne in še druge so poznali že davno in kar se v našem času hvali kot nova iznajdba, je že vse bilo, samo da je pozabljeno. Vsakikrat, ko začne človeški rod pešati radi pomanjkanja nege, ki jo potrebuje koža, se spomnijo umni možje vse prenavljajoče vode.

(Dalje prihodnjič.)

Macedonija.

Piše prof. Fr. Grafenauer v Štipu.

(Nadaljevanje.)

Aleksander Veliki — Macedonec.

V Macedoniji je bil predhodnik Filipa II. Perdika III., ki je padel v vojni z Bardulisom, kraljem ohridskim. Njegov sin Aminta VI. je bil mladoleten. Nekako v tem času se je vrnil Filip iz Theb in postal varuh mladoletnega kralja. No, že 359 se je Filip proglasil za kralja Macedonije. Filip je bil delaven, častihlepen, lokav, brezobziren in dober vojak. Kot talec v Thebah je dobro preštudiral razmere na Grškem.

Iz rudnikov v Thessaliji in Macedoniji je dobival mnogo kovin, iz katerih je koval denar. S tem denarjem je preuredil macedonsko vojsko, konjico in pehoto. Filip je uvedel nov vojni red (falango) in vsakega pešca opremil s 5 *m* dolgim kopjem. S to novo vojsko je pokoril brez vseh težkoč v najkrajšem času vse samostojne male vladarje v južni Macedoniji.

Tedaj so se Fokičani in Thebanci bojevali za nadvlado v srednji Grški. Thessalci so bili zavezniki Theb. Ker so bili Thessalci preslabi, da bi odbili napad Fokijcev, prosijo Filipa II. za pomoč. Filip premaga Fokijce in hoče napasti Athene, toda napadi Tračanov so preprečili za tedaj njegov načrt. Od 349 do 340 zavzame Filip vse ozemlje južno od Donave, današnjo Srbijo, Bolgarijo, Turško in največje mesto na macedonski obali, Olint.

Tako je postal Filip nevaren sosed Grkov. Athene tedaj niso bile več to, kar so bile za perzijskih vojn in za Periklesa. Athene so bile tedaj kakor neko judovsko mesto; meščani so bili špekulanti in dobičkarji, domoljubja v Athenah ni bilo več; medsebojni prepiri so bili neznosni; sodnije so imele polno dela, sodniki pa so delili pravdo za denar, uradniki kradli državno imovino in prirejali velike pojedine na državne stroške. Vojska je bila najemniška, slaba in nezanesljiva. Siromaki — in tedaj jih ni bilo malo — so zahtevali, da se zemlja, ki je bila v rokah bogatašev, razdeli med ubožce. V Athenah so bile tri stranke; prva je bila za prijateljstvo s Filipom, druga je bila nevtralna, tretja je bila proti Filipu. Vodja tretje stranke je bil Demostenes, največji govornik starega veka in neizprosen sovražnik Macedonije. Skoz 26 let je vodil Demosten borbo zoper Filipa v narodnem predstavništvu, toda povsod je naletel na gluha ušesa.

Leta 341 pride sicer v Athenah stranka Demostenesa na krmilo, ali bilo je že prepozno. Filip zavzame 340 mesto Perint, starega zaveznika Athen. Athene napovedo Filipu vojno. Toda Grki niso imeli časa, da bi zbrali svojo vojsko. Filip zavzame Thebe in premaga Grke pri Heroneji. Grška svoboda je bila izgubljena. Grki morajo v Korintu obljubiti Filipu, da bodo pomagali njemu z vso vojsko in mornarico, če se bo bojeval s sosedi. Ko se je Filip pripravljal na pohod zoper Perzijo, ga je ubil pred gledališčem v Egi njegov častnik Pavzanias.

Filipu je sledil njegov sin Aleksander.

Aleksander je bil rojen l. 356 pr. Kr. Njegov oče Filip se je pobrigal, da je dobil njegov sin čim najboljšo vzgojo: da postane dober vojak, spreten borec (atlet) in jahač. Njegov učitelj je bil Aristoteles, največji grški um. Že kot fantek je Aleksander hotel postati edini vladar na svetu in zato ni rad videl, da je njegov oče imel tako velike uspehe na bojnem polju. Nekoč je mali Aleksander rekel svojemu učitelju: »Kaj bom jaz delal, če bo moj oče premagal ves svet?« Aleksander je rad čital Homerja, ki je slavil v svojih pesmih junaštvo Grkov pri obleganju mesta Troje. Ahiles, največji grški junak te

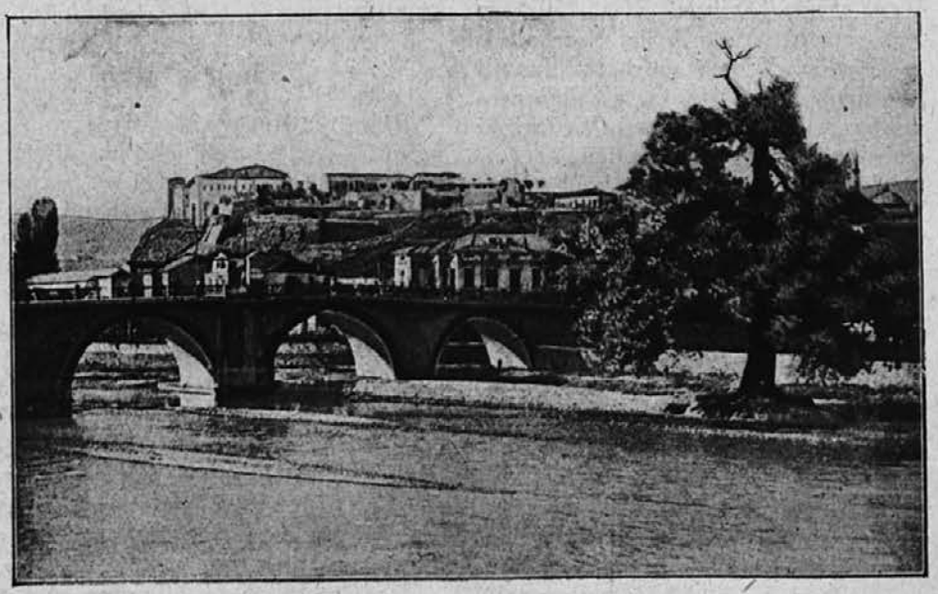

Skoplje: Most carja Dušana.

desetletne vojne, je bil vzor Aleksandru. Homerjeve pesmi je nosil Aleksander vedno s seboj, in če je spal, jih je imel pod glavo. Aleksander je bil izboren jezdec. Nekega dne je dobil njegov oče lepega konja iz Thessalije; oče konja ni mogel ukrotiti, ali ukrotil ga je njegov sin. Aleksander je bil odličen vojak. S svojo konjico je odločil mladi Aleksander bitko pri Heroneji v korist svojega očeta. Po umoru Filipa II. je zasedel Aleksander macedonski prestol. Takoj v začetku svojega vladanja je zadušil vse nerede, ki so izbruhnili po smrti njegovega očeta v Macedoniji in na Grškem. Grki ga morajo izbrati za svojega voditelja. Aleksander umiri tudi Tribale, Ilire, Mede in Desidijate, ki so odpadli od Macedonije, premaga ohridskega vladarja Bardulisa, ki je v boju padel. V tem, ko se je Aleksander bojeval na severu, se je raznesla na Grškem vest, da je Aleksander padel v teh bojih na severu. Grška se upre zoper Macedonijo, ali Aleksander pride v 14 dneh z vojsko od Donave na Grško, poruši Thebe, razseli prebivalstvo po vaseh in njih zemljo razproda, česar se je kesneje zelo kesal.

Athenam je Aleksander prizanesel, ali priznati morajo zopet macedonsko gospostvo.

Sedaj se je Aleksander odločil, da napade Perzijo. Perzija je bila tedaj slaba in v razpadanju. Sicer je bil Darius III. dober in pameten kralj, toda preslab, da bi branil državo pred macedonskim vpadom.

Leta 334 pr. Kr. je krenil Aleksander s 30.000 pešci in 4500 konjiki iz Evrope v Azijo in premagal še istega leta perzijsko vojsko ob reki Graniku. Po tej zmagi je Aleksander pokoril mesta: Smirna, Efez, Milet in vso zapadno Malo Azijo. Prezimil je v Gordiju. V tem mestu so hranili »gordijski vozel«. Stara, narodna prerokba je napovedovala: »Vladar, ki bo razrešil ta vozel, bo uničil Perzijo.« Aleksander si ni dolgo belil glave, kako bi ga razvozlal: presekal ga je s sabljo in rešil gordijsko uganko.

Prihodnjo spomlad je premagal Aleksander v drugič preplašeno vojsko Perzov v Tavriških planinah pri mestu Isu. Aleksander je ujel vse sorodnike kralja Darija. Toda Aleksander ni zasledoval premaganega kralja, ampak je krenil na jug, si podvrgel Sirijo, Palestino in Egipt. Na ustju reke Nila je zasnoval Aleksander novo mesto in ga imenoval Aleksandrijo, ki stoji še dandanes.

Medtem ko je Aleksander osvajal po Palestini in Egiptu, je Darius zbral novo vojsko, ki je štela pol milijona vojakov.

Toda tudi to močno perzijsko vojsko so hrabri Macedonci razbili 331. leta pr. Kr. Prestolnice Perzije: Perzepolis, Babilon, Suza so padle v roke zmagalcev in z njimi ogromno bogastvo Perzije — 150,000.000 dinarjev v današnji vrednosti. Po strašnem porazu pri Arbeli je bežal Darij zopet v planine, kjer ga je ubil Bes, stari sovražnik Darijev. Aleksander je obsodil zato Besa na smrt in zapovedal, naj se Darij pokoplje z vsemi kraljevskimi častmi v Babilonu.

V prihodnjih letih je Aleksander nadaljeval svoja osvajanja in pokoril vse zemlje današnje ruske osrednje Azije do reke Sir darje in Indijo do reke Indusa. Na Indusu je utrujena macedonska vojska odpovedala pokorščino Aleksandru in zato se je moral vrniti v Babilon. V Babilonu se je oženil Aleksander s perzijsko princezo Roksano. Na dvoru je uvel perzijske običaje, nosil perzijsko obleko in zapovedal macedonski vojski, naj se drži strogo perzijskih navad. Aleksander pridno urejuje svojo veliko državo, gradi prekope in ceste, pristanišča in mesta, pokliče najboljše učitelje z Grške, da bi preučili čimbolj razmere v novih krajih. Ker je hotel Aleksander spojiti vzhodno in zapadno, perzijsko in grško kulturo, zato je dobil tudi priimek »Veliki«.

V sredi tega napornega dela je umrl Aleksander od groznice 323. leta v Babilonu.

Neredi, ki so izbruhnili po njegovi smrti v veliki državi, so uničili Aleksandrovo državo in njegovo delo. Od 301 imamo na ozemlju bivše Aleksandrove države tri samostojne državice, in sicer: Egipet, Sirijo in Macedonijo. (Dalje prihodnjič.)

† Franjo Dular.

Dne 14. januarja je umrl v Bosanski Gradiški višji okrožni živinozdravnik Franjo Dular, ki se je rodil 26. avgusta 1860 v Podborštu pri Mirni peči na Dolenjskem. Gimnazijo je studiral v Novem mestu, nato pa živinozdravništvo na Dunaju. Leta 1887 je nastopil službo v Dunajskem Novem mestu, a že naslednje leto v Beljaku, kjer je ostal do l. 1890. Ta čas se je poročil s Terezijo Kompoš iz Pliberka. Po dveh letih je odšel v Bosno. Služboval je najprej v Kulen-Vakufu, potem pa skozi 32 let v Bosanski Gradiški. Pokopan je v Stari Gradiški.

Franjo Dular je bil eden izmed naših najboljših strokovnih pisateljev.

Franjo Dular.

Družba sv. Mohorja je izdala njegovega »Domačega živinozdravnika« (1889, 1909 in 1921), »Umno živinorejo« v dveh zvezkih (1894—95), »Gospodarske nauke« (1905) in v rokopisu ima njegovo zadnje delo »Krmila in mlekarstvo«. Poleg teh knjig pa je napisal še dolgo vrsto člankov in razprav, tičočih se umnega gospodarstva. Večinoma jih je priobčeval v Mohorjevem koledarju, ker je vedel, da tem pótem najlaže dosežejo svoj namen.

Blagemu možu in vnetemu delavcu za procvit blagostanja naše zemlje bodi ohranjen tudi v »Mladiki« časten spomin! *L.*

Naš prijatelj Tesnière.

Proti koncu februarja letošnjega leta je zapustil našo univerzo v Ljubljani mlad francoski učenjak, Lucien Valérius Tesnière,* imenovan od francoske vlade za profesorja slovanskih jezikov na univerzi v Štrasburgu. Ž njim je odšel iz Ljubljane in ž njenega najvišjega znanstvenega zavoda mož, ki je v tem času nenavadno mnogo storil za medsebojno zbližanje in spoznavanje med Slovenci in Francozi. Želimo mu mnogo uspeha na njegovem novem, zanj tako častnem mestu, upajoči, da nam skromni in tihi učenjak ne bo zameril, če ga ob tej priliki nekoliko opišemo in predstavimo slovenskim družinam.

Tesnière je rojen 13. maja 1893 v severnozapadni Francoski (Mont Saint Aignan — Seine Inferieure).

* Izgovori: Tenijér.

Lucien Tesnière

Študiral je — vseskozi z odličnim uspehom — na univerzah v Caenu, Parizu in na Dunaju; predmet njegovega študija je bila francoščina in nemščina, ki se jima je na Dunaju pridružila še srbohrvaščina. Ob koncu svetovne vojne je bil v francoskem zunanjepolitičnem uradu zaradi tega svojega znanja postavljen kot poročevalec o pisanju listov v naši kraljevini, ki je baš takrat nastajala. Čital je hrvaške in srbske časopise, poleg tega pa še »Slovenski narod« in »Slovenca«, v katerima se je seznanil s slovenščino, ki jo je prav v tem času začel še podrobneje študirati. Za plebiscita na Koroškem je bil znanstveni izvedenec in tolmač pri francoski sekciji plebiscitne komisije in je dobil na ta način še več prilike, da se dodobra seznani z našim jezikom in našimi razmerami. Po končanem plebiscitu so mu sijajna spričevala njegovih učiteljev A. Meilleta in J. Vendryesa, dveh znanih francoskih učenjakov, odprla vrata ljubljanske univerze, kjer je z vnemo in uspehom predaval francoski jezik in francosko književnost, poleg tega pa še v drugi smeri skrbel za čim ožje zveze med Francozi in Slovenci. V Ljubljani je pomagal ustvariti »Francoski krožek«, ki je pred vsem po njegovi zaslugi bogato oskrbljen s francoskimi knjigami in časopisi in ki so mu kmalu sledili enaki krožki po drugih mestih. S sredstvi, ki mu jih je dala francoska vlada na razpolago, je za knjižnico pariške »Šole za vzhodne jezike« nakupil stotine slovenskih knjig, tako da se danes kdorkoli, ki želi v Parizu kaj izvedeti o Slovencih, o tem lahko pouči iz prvih virov. In kolikim slovenskim dijakom je z dobrim nasvetom in priporočilom pri francoski vladi pomogel, da so dobili francoske državne štipendije, ki so jim omogočile študiranje v Parizu!

Glavno njegovo delo pa je na znanstvenem polju. Z bistrim očesom pravega znanstvenika je takoj spoznal, kako neizmerno važen je za vsakega jezikoslovca zaradi svojih starinskih potez, ki jih kaže v glasovih, naglasu in oblikah, vprav slovenski jezik. Zato mu ni bilo dovolj, da se je naučil slovenščino gladko govoriti, hotel jo je spoznati tudi znanstveno. V ta namen je nele preštudiral vse, kar se je v našem jeziku pisalo, ampak je pridno čital tudi stare in nove slovenske knjige in se potrudil, da bi spoznal tudi naša narečja. Tako je n. pr. prebrodil peš kraje med Pohorjem in Podčetrtkom, da bi dognal, kje se v slovenskih narečjih še govorijo stari nosniki (n. pr. mesenc) in kje so nastali novi (n. pr. mlenko). Ta učeni spis je izšel v časopisu družbe francoskih jezikoslovcev v Parizu.

Najbolj starinska prikazen v slovenščini je dvojina, ki jo je n. pr. stari grški jezik še imel, ki pa jo je že pred Kristusovim rojstvom izgubil, tako da se v grško pisanem novem zakonu ne nahaja več. Zakaj se je izgubila po raznih jezikih, je med učenjaki še vedno nerešeno vprašanje. Po navadi so se zadovoljevali z odgovorom, da je te izgube kriva — kultura! Tesnière je takoj opazil, da je vprav slovenska dvojina dokaz zoper tako razlago in da je baš v slovenščini, knjižni in po narečjih govorjeni, najlepša prilika za znanstvenika, da to vprašanje reši. Rešitve se je lotil z vso njemu lastno iznajdljivostjo in vztrajnostjo. Zopet se je vrgel na naše stare knjige in rokopise ter ob počitnicah raztegnil svoja znanstvena potovanja celo tudi na Dolenjsko in v Slovenske gorice, da bi videl, v koliki meri dvojina v ustih slovenskega naroda še živi in kako se ji godi. Spis še ni izšel; kakor prej imenovani pa je tudi ta spis samo priprava za glavno njegovo delo, ki ga misli napisati: slovensko slovnico za Francoze. Ta slovnica bo izšla v zbirki slovanskih slovnic, ki jih izdaja pariški »Zavod za proučevanje slovanskih narodov«; ker izhaja nje pisec iz francoske znanstvene šole, bo v tej slovnici marsikaj novega, česar v naših dosedanjih slovnicah še ni.

Vpravkar imenovani pariški zavod izdaja že tretje leto svoj poseben znanstven list, ki je posvečen samo študiju slovanskih narodov. V njem poroča Tesnière leto za letom točno in vestno o vseh važnejših slovenskih knjigah, ki se tičejo slovenskega jezika, slovstva ali zgodovine. Na ta način dobiva znanstvena slovenska knjiga vedno več možnosti, da prodre v svet, zunanji svet pa se lahko prepriča o vztrajnih naporih, ki jih kažemo Slovenci na kulturnem polju, in v bodoče ne bo več tako slabo poučen o nas, kakor je bil — v našo veliko škodo! — za svetovne vojne.

Francoska vlada je kmalu spoznala izredne znanstvene sposobnosti Tesnièrea in ga je po dveletnem delovanju na ljubljanski univerzi imenovala za profesorja slovanskega jezikoslovja na univerzi v Štrasburgu. To lepo in zasluženo odlikovanje mladega učenjaka nas veseli prav tako, kakor njegova obljuba ob slovesu iz Ljubljane, da bo svoje, v Ljubljani začeto delo nadaljeval, da bo torej ostal to, za kar ga je krstil neki angleški vseučiliški profesor, ko je o njem rekel, da je »slovenski učenjak«.

G. Kitelje.

Nove knjige.

Pavel Perko: **Z naših gorâ.** Zbirka novel, slik in črtic. I. 1924. (Natisnil in založil A. Slatnar v Kamniku.) Str. 200.

Pavel Perko (roj. 1877 v Poljanah nad Škofjo Loko), sedaj župnik na Češnjicah v Črnem grabnu, nam je v leposlovju že star znanec. Vstopil je v krog dominsvetovcev še pod uredništvom rajnkega Fr. Lampeta, prvič — če se ne motim — l. 1897. Od tedaj je napisal novel in črtic, da jih bo še za par takih zvezkov. V tej knjigi je zbral sedem novel in črtic iz raznih dob svojega pisateljevanja. (Uljudna, Dr. Lovro, Tinačka, Moško in odločno, Kljekljarica, Mrakov Tomaž, Korošica.) Slikajo nam te novelice izvečine ljudi in kraje v Poljanski dolini. Dasi to dolino in te hribe že precej dobro poznamo iz dr. Tavčarjevih spisov, vendar tudi tega mlajšega glasnika istih krajev z veseljem pozdravljamo, tembolj, ker njegovo umetnost lahko merimo na Tavčarjevi. Značilno za P. Perkota je to, da se najrajši bavi s takimi ljudmi, ki same sebe premagujejo in končno tudi premagajo. Ta duševni boj samoodpovedi je Perkotu najljubši predmet. V tem črtanju pa je njegovo pero doseglo večjo ali manjšo popolnost. Najboljši izmed objavljenih spisov je pač »Dr. Lovro«, ki je bil že, ko je izšel v »Domu in svetu«, sprejet z veliko pohvalo. Tu nam res mojstrsko slika troje dobrih

ljudi, ki strašno trpé v svoji notranjosti samo zato, da bi drug drugemu prihranili žalost, bolest. Neki poseben čar je razlit nad temi simpatičnimi nam mladimi ljudmi. In nekaj posebnega je umetnost, s katero pisatelj do konca drži napetost dejanja. Je res lep zgled novele. — Drugo mesto bi jaz prisodil noveli »Moško in odločno«: mizar Anton, duša izobraževalnega društva, trpi strašne duševne muke, ko se bori zoper »temnega sovražnika«, mladi, vroči krvi najbolj nevarnega. S sočutjem spremljamo to njegovo borbo. Vendar menimo, da mu po dveh tako »mrzlih polivih« ne bi bilo treba iti v tujino. — Kljekljarica Rozalija je res po naravi risana: noče biti nič preveč velikodušna, ampak le, kolikor je prav. Zaradi pisateljeve hudomušnosti glede Francetove sestre ter Cile in Ciline matere pa se bo ženski svet nemara namrdnil, pa ne vem, če po krivici. Ana je »vljudna« do dovoljene meje; in ni kriva, če se ne omoži. — Stara Tinačka se čitatelju mora v spomin vtisniti, tako živo nam je predstavljena. — »Korošica« nima — po moji sodbi — prave cene. — Vobče bi priporočal pisatelju, naj časih malo črta (n. pr. Bošt. hlapčeta dr. Arkota i. dr.). Jezik kaže nekaj netočnosti (n. pr. iz Koroškega, oknova polica i. dr.). — Perkotove novele in črtice nam odpirajo globok pogled v dušo našega naroda, v njegovo trpljenje in samoodpoved; tudi v njegove napake; in to moč imajo te črtice v sebi, da dajo naši mladini jekla. *J. Db.*

Naše gobe. Navodilo za spoznavanje užitnih in strupenih gob. S 75 barvnimi tabelami. Sestavil Ante Beg. Slike izvršil Dragotin Humek, ravnatelj meščanske šole v Mariboru. V Ljubljani, 1923. Založila Jugoslovanska knjigarna.

Resnično je, da po nekaterih krajih v Slovencih gob sploh nič ne uživajo in se zanje zato tudi ne menijo. Prav je, da smo dobili priročno knjižico, ki skuša poljudno opisati gobe in z njimi seznaniti širše občinstvo. Nabiranje gob je koristno za domačo kuhinjo, dobičkonosno za prodajo, obenem pa resnično zabavno delo tudi za izobraženca. Kako silno si poživiš izprehod, če potoma stikaš po lozah in gozdih za gobami. Zanimivo bi bilo ugotoviti, koliko donaša letnega dohodka ljudem gobarstvo. Prav gotovo še premalo. Zato bo knjiga, ki je kaj priročna, da jo vtakneš v žep, res pripraven vodič vsem gobarjem. Glavno vrednost knjige tvori 81 slik, po katerih najzanesljiveje spoznaš razne vrste gob: užitnih in strupenih. Žal, da je cena nekoliko visoka, dasi vemo, kako drag je tisk toliko barvnih podob. Revnejši sloji, ki bi knjigo posebno potrebovali, si je ne bodo lahko nabavili. Škoda, da ni abecednega imenika v knjigi. Tudi tako hude tiskovne napake, kot je na 5. strani, bi ne smelo biti. Prav tako je pisatelj napravil veliko napako, da piše: Gobja juha, gobja hladetina. Doslej smo jedli le gobovo juho. S tem napačno tvorjenim pridevnikom bo jezikovno ljudi pohujševal, česar bi pri taki knjigi ne smelo biti. *R. C.*

Mladikarjevi odgovori.

J. T. Ljubljana. Na splošno preveč retorike, sicer so. Pa pošljite še kaj!

Katja. Zadnje so slabše. Niso, da bi se natisnile.

Vanin. Ob vseh štirih mi je bilo, da berem pesmi. Niso še, kakršne bi morale biti, a brezdvomno se boste še lepo razvili.

Fr. B., Maribor. Še nič!

Tondo, Leše v Rožu. Po dolgem času ste se spet oglasili. Reči moram, da Vam pesem gladko teče, saj obvladate celo težko sonetno obliko, vendar Vam beseda ne poje, kakor bi morala, vsakdanja je in vzhičene sile, ki bi zgrabila, četudi v preprostosti, Vaš slog ne pozna. Tudi motivi — snov, ki jo podajate, — so večinoma obrabljeni. Ne rečem, da ni mogoče istega predmeta različno podati, a potem ga moram res tako, da je moj in samo moj in ne vzbudi ni oddaleč spomina: To sem pa že nekje bral, to je ta in ta že lepše povedal. In še to: z današnjimi pravopisnimi pravili (Breznik, Slovenski pravopis) se morate sprijazniti popolnoma in slovnico morate tudi vprašati, kaj pravi, če rimate na »valovje« — »čolnič brez veslov je«. Veslo, vesla ima vendar v množinskem rodilniku »vesel«! V drugi pesmi berem »do groba hladná«, kar je imenska sklanja pridevnika, ki je več ne poznamo, in menim, da tudi na Koroškem več ne živi. Take in podobne slovniške napake pokvarijo še tako lepo pesem, zlasti če so na takem mestu, kjer jih ni mogoče kratkomalo popraviti, da ne bi moral potem prenarediti vsega verza ali še vse kitice. Rad bi Vam nazorno ob Vaših pesmih vse to pokazal in Vas opozoril še na to in ono, a jih je preveč in prostora nimam dosti. Preberite še enkrat sami in sodite! Dva »Utrinka« o priliki pa le priobčim.

Marion Mirena. Vse tri še šibke, zelo šibke. Da bi jih popravil? Preneznatne so. Če Vam je pesem v veselje in tolažbo: pojte in jih pišite, če bi pa radi videli natisnjene, potem pa morate poslati že kaj boljšega!

Fr. Gorjanec, Tolmin. Vergova »Storia di una capinera« je intimno lepa, a v Vašem prevodu, ki je sicer točen, je le izgubila. Veste, prevajati ni lahka reč: oba jezika morate do najtanjših fines obvladati in še in še se ne posreči prevod, ki bi res dihal dušo izvirnika.

Pesmi »Upanje« in »Resnice« sta slabi, sonet in »Ave Marija!« boljši, dasi ne še dorastli.

P. Šp., Ljubljana. Poslano pregledal. Talent pač imate, a take pesmi spravite danes težko v tisk. V drugačnih razmerah bi bili gotovo bolj sodobni. Sploh pa velja o sonetu, da je ni bolj nevarne pesmi kot on: Eden izvrsten, tisoč jih je za nič. Vi ste spesnili kar dva sonetna venca. Res zazveni pol stiha, včasih cel stih lepo — potem pa spet vse utihne. Ne hodite ne to težko pot! Iz vseh pesmi veje bolečina, stok in jok. Verjamem, da ste mnogo trpeli, toda premalo moči razodevate, da bi to bolečino pesniško podali. — Ali naj Vam pesmi vrnemo?

Vsem. Poskušali bomo v par poletnih številkah dodeliti več prostora odgovorom in bomo na zgledih pokazali napake in nepesniško stihotvorjenje.

Naše slike.

Boljševiška vlada ve, da je zvesta armada sila, ki ji je glavna opora. Zato vzgaja že čisto majhne dečke za rdeče vojnike. Naša slika nam kaže četo strumnih boljševičkov-vojakov.

Zdrava Marija: To je najnovejša slika Helene Vurnik. Po tej pestri sliki vezejo šolske sestre prapor za kongregacijo mož v Zagrebu. Naša slika je le medel odlesk živobarvne umetnine, ki se bo uveljavila šele tedaj, ko zablesti izvršena (aplikacija) v svili s prapora.

Za smeh.

Šolarska.

Učitelj: »Kaj nas uči usoda Ludovika XVI.?«

Učenec: »Da ne smemo glave nikoli izgubiti.«

Čuden bolnik.

V svoji ordinacijski sobi sedi pri pisalni mizi zdravnik doktor Trček. Nervozno brska po papirjih sem ter tja in puši cigareto.

Nekdo potrka na vrata.

»Naprej;« pravi doktor Trček, a se ne ozre.

V sobo stopi preprost mož z višnjevim predpasnikom.

»Slecite se!« pravi doktor Trček in gleda skozi okno.

»Gospod dohtar,« jeclja preprosti mož.

»Slecite se!« ponovi doktor Trček še bolj odločno in gleda skozi okno.

»Slišijo, gospod dohtar . . .«

»Slecite se, pravim,« nadaljuje doktor Trček; »kaj pa pravzaprav hočete?«

»Premog sem pripeljal.«

Pogum.

Na cesti sta se srečala dva znanca, izmed katerih je eden bežal, kar so ga nesle noge.

A. »Zakaj pa vendar tako bežiš?«

B. »Tukaj v gozdu nekdo kliče na pomoč, gotovo so ga razbojniki napadli.«

A. »Zakaj pa bežiš potem v nasprotno smer?«

B. »Baš zato.«

Kdo je boljši slikar.

V kavarni sede trije slikarji in se prepirajo, kdo zna slikati bolj po naravi.

Prvi pravi: »Jaz sem naslikal se verno pokrajino tako naravno, da pade toplomer pod ničlo, če ga sliki približam.«

Drugi pravi: »To ni nič. Jaz sem naslikal na leseno desko marmor tako naravno, da se deska takoj potopi, če jo denem v vodo.«

Tretji pa pravi: »Tudi to ni nič. Jaz pa sem nekega moža portretiral tako naravno, da ga moram vsak teden dvakrat obriti.«

Navihanec.

Jurček vpraša učitelja: »Ali je človek lahko kaznovan tudi za stvar, ki je ni naredil?«

»Nikakor,« pravi učitelj.

»Potem je pa dobro,« se odreže Jurček, »jaz namreč nisem naredil domače naloge.«

Vedoželjni judek.

Profesor: »Glavne kemične prvine se imenujejo: Ogljenec, ki ga označujemo s C, kislec, ki ga zaznamujemo z O, vodenec, ki mu je znak H, in dušec, ki ga označujemo z N. Da si laže zapomnite te štiri črke, si morate misliti priimek Cohn.«

Judovski učenec Moric: »In iz kakšnih kemičnih prvin je sestavljeno ime Silberstein?«

Poklic.

V ljudski šoli izprašuje učitelj učence po poklicu njihovih staršev.

Učitelj: »Kaj je tvoj oče, Tonček?«

Tonček: »Je umrl.«

Učitelj: »To je žalostno. Toda, kaj je bil, ko še ni bil mrtev?«

Tonček: »Je bil živ.«

Šaljivo vprašanje.

Kakšna razlika je med oblakom in lasuljo? — Prav nobene ni, kajti oba pokrivata luno.

Prijazno.

Hotelski natakar (gostu): »Če česa želite, zvonite! Če zvonite enkrat, pride sobarica; če zvonite dvakrat, pridem jaz, če pa zvonite trikrat, pride hlapec in Vas vrže ven.«

Vse tri je ociganil.

Zelo bogat gospod je ležal na smrtni postelji. Dal je poklicati svoje tri najboljše prijatelje, izmed katerih je bil eden katolik, drugi protestant, tretji jud.

Bolnik jim reče: »Vse življenje ste bili moji najboljši prijatelji, zato vam zapuščam vse svoje premoženje. Samo eno prošnjo imam do vas. Vsak mi mora dati 100 kron v rakev, kadar umrjem.«

Tri tedne po pogrebu je dal izvršitelj oporoke poklicati vse tri srečne dediče.

Vpraša najprej katolika: »Ali ste izpolnili željo svojega umrlega prijatelja?«

»Seveda,« je odgovoril katolik, »sto srebrnih kron sem položil v njegovo rakev, kakor je želel.«

»Hvala lepa,« je rekel izvršitelj ter vprašal protestanta: »Ali ste tudi Vi zadostili svoji dolžnosti?«

»Kajpada,« je odgovoril protestant, »položil sem v rakev pet zlatih novcev po 20 kron.«

Izvršitelj: »Lepa Vam hvala!«

Slednjič pride vrsta na juda: »Torej ste izpolnili tudi Vi poslednjo voljo svojega prijatelja?«

»Da, gospod doktor,« je odgovoril jud, »zakaj pa bi vendar ne izpolnil zadnje njegove želje. Ker pa nisem imel drobiža pri sebi, sem vzel iz rakve onih 200 kron, ki sta jih dejala notri moja dva prijatelja, jaz pa sem položil na njih mesto svojo zadolžnico za 300 kron.«

Očetov nauk.

Oče in sin se izprehajata po pašniku, kjer se pasejo osli. Sin, ki so mu osli silno všeč, vpraša očeta: »Ti, oče, ali se osli tudi ženijo?«

Oče: »Pa samo osli, dobro si zapomni!«

Uganke.

Urednik: Peter Butkovič-Domen, Zgonik, p. Prosek, Italia.

1. Zlogovnica.

(F. K., Babno polje.)

Sestavi iz naslednjih zlogov Gregorčičevo navodilo za srečne in nesrečne dni v življenju:

A, bo, bo, bo, če, duh, ko, li, li, me, ne, ni, ni, no, ple, sam, sam, sil, sre, ti, val, vži.

2. Konjiček.

(Stric Jože, Bloke.)

		prt	brez				
	ne	nin	ja	je			
žár,	ni	lju	ob	ca	dár!		
snež	ti,	svet	sta	lu	ga	ni	ni
li		ki	sve	bez	res		nik

A. Medved.

3. Šaljivka.

(Orel, Dravlje.)

Slovenska abeceda ima 25 črk, a jo označiš le z dvema črkama.

Kako storiš to?

4. Uganka v pregovorih.

(Domen, Zgonik.)

1. Mlad lenuh — star tat.
2. Čas je zlato.
3. Lakomnik čuje rajši cekine zveneti ko slavca peti.
4. Žena drži hiši tri vogle, mož le enega.
5. Kdor je vajen dobrih dni, jih težko pogreši.
6. Komur kruh ne diši, lačen ni.
7. Boljši živ lisjak ko mrtev lev.
8. Krotkih ovác gre veliko v en hlev.
9. Dolg je dan brez kruha.
10. Delaven človek ne sliši rad lenuhovega petja.

Vzemi iz teh pregovorov po eno besedo in sestavi nov pregovor o lenobi.

5. Trakovi.

(Iztok, Ljubljana.)

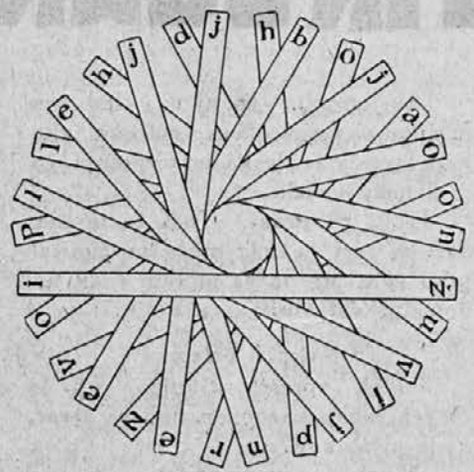

6. Številnica.

(Domen, Zgonik.)

1, 2, 3, 4, 5, **6**, 5, 7, 8, 9, 10, 1, 11, 2.

Ime slovenskega pisatelja.

Ključ: 11, 10, 1, 2 prerok; 9, 10, 7, 8, 1 mesto v Evropi; 6, 3, 4 ograjen prostor; 3, 5, 1, 2 reka v Evropi.

7. Enačba.

(Orel, Dravlje.)

(a — b) + (c — d) + (e — k) + + (f — r) + (g — h) = x

Črke pomenijo:

a apostol; **b** za kar večkrat prosimo; **c** skupina prežvekovalcev; **d** znanost; **e** rastlina; **f** ptica; **g** gora; **h** človek, ki mnogo išče, pa malo najde.

8. Skrivalica »Kura«.

(Domen, Zgonik.)

Razpis nagrade.

Za vseh osem ugank: Anton Bartel, **Nemško-slovenski slovar**, 5. izdaja.

Določi žreb. — Vse rešitve (tudi z Goriškega) treba poslati do 20. maja 1924 **samo na upravo »Mladike« na Prevaljah** v zaprtem pismu. Rešitve po dopisnicah so neveljavne.

Rešitev ugank

v 4. številki.

1. Črkovnica: **Kosem, osem, Sem, kósim, kosim.**

2. Obratnica v kristalu: **Oko, cepec, potop, dohod, topot, kisik, bob.** Besede čitaš tudi od desne na levo.

3. Klinopis: Vzemi po tri vrste skupaj in dobiš v dveh vrstah besedi: **TUTAN KAMEN.**

4. Zgodovinska uganka: Rimske številke povedo, katero črko moraš vzeti iz imen vladarjev; dobiš: **Spomni se smrti.**

5. Skrivalica »Brv«: Namesto rimskih številk postavi črke nad brvi, kakor kaže puščica; namesto pik pa poišči druge iz abecede; rešitev: **Zadostuje brv, ne gradi mostu.**

6. Premestna uganka: **Doktor Pregelj, Mlada Breda, Tlačani.**

7. Šaljivka: **Krotkosti.**

8. Preštevalnica: Začenši z »G« prešteváš vsako trinajsto črko; dobiš dva Gregorčičeva stiha: **Gorje mu, ki v nesreči biva sam, a srečen ni, kdor srečo vživa sam.**

Rešilci ugank.

1. Vseh osem ugank so pravilno rešili: Kajžar Franc, Vrhunec Janko, Okorn Josip, Cuderman Ign., Lodrant Ožbe, Zupanc Franc, Oman Fani, Borko Franc, Rakovec Josip, Šustar France, Brecelj B., Boštele Anton, Mihelčič Franc, Mizerit Martin, Kralj Ivana, Glaesener Zinka, Schiffrer Fr., Kočar Rudolf, Jerinc Jožef, Albert Zlatka, Tavčar Ant., Premrl Bogomir, Premrov Marija, Gruden Franc, Kat. slov. izobr. društvo Prevalje, Modic Roman, Orehek Milka, Srebrnič Slavko, Jeraša Janez, Štrancar Ign., Šolsko vodstvo Turjak, Rataj Anton, Črnilec Janez, Slov. knjižnica ljubljanskih bogoslovcev, Babnik Marija, Hiti France, Orlovski odsek v Dravljah, Dolenec Jurij, Kristanc Leon, Logar Ivka, Burger Franc, Fröhlich Ančka, Jurčeč Rudolf, Milavec Rad., Prosvetna zveza v Ljubljani, Bergant Ludovik, Šorec Janez, Zidar Antonija, Katol. prosvetno društvo v Poljanah, Koman Poldek, Gantar Fran, Fröhlich Micka, dr. Grašič Ivan, Lenardon Anton, Brandstäter Jakob, Zaplotnik Ivan, Hribar Stanko, Dekleva Eva, dr. Vračko Edvard, Koman Vera, Albrecht Karel, Lavtižar Jos., Hafner Janko, Bulovec Ivo, Bogataj France, Kržišnik Jožef, Koritnik Anton, Rojec Stane, dr. Storova Helena, Bajčeva Mila, Pirc Branko, Kosec Anica, Kat. slov. izobr. društvo Dovje, Regalli Mila, Gruden Maks, Munda Božidar.

2. Uganke št. 5—8 so pravilno rešili: Poteka Anton, Izobraž. društvo